

PROF. DR. GREGOR KREK

ŽIVLJENJE IN DELO (1840–1905)

JANEZ DOLENC

Gregor Krek, bajtarski otrok, je namesto teologije študiral jezike na univerzi Karla in Franca v Gradcu. Tam je doktoriral in se habilitiral za slovanske jezike. Postal je prvi profesor in predstojnik stolice za slovansko filologijo, današnjega inštituta za slavistiko v Gradcu. Bil je tudi dekan filozofske fakultete na Univerzi Karla in Franca v Gradcu. Njegovo najpomembnejše delo je Einleitung in die slavische Literaturgeschichte, v prvi izdaji 1874, v bistveno dopoljnjeni pa 1887.

Ključne besede: Gregor Krek, življenje, opus, slovanska filologija, Gradec.

Gregor Krek, the son of a cottager, studied languages instead of theology at the University of Graz, where he received a doctorate in Slavic languages. He became the first professor and chair for Slavic philology at today's Institute of Slavic Studies in Graz. His most important work was Einleitung in die slavische Literaturgeschichte (Introduction to the History of Slavic Literature), first published in 1874 and revised in 1887.

Key words: Gregor Krek, life, work, Slavic philology, Graz.

MLADA LETA¹

Na sončni strani Škofjeloškega pogorja stoji pod Starim vrhom in Grebljico na nadmorski višini 914 m prijazna vas z nenavadnim imenom Četena Ravan. Besedo *četena* izvaja etimolog France Bezlaj [1977: 89–90] iz *črtena*, ki ima v korenu pojem *črt*, kar je isto kot laz ali rovt. Gre torej za naselje, ki je nastalo po poseku gozda na ravninici pod izvirom potoka Lipnika. Tu so v srednjem veku nastale štiri kmetije (hube) in *košanec* (tretjina hube), vsi podložni loškemu gospodstvu. Ko je v 15. stoletju mojster Andrej iz Loke zgradil na hribčku nad vasjo še cerkvico sv. Brica in jo je Jernej iz Loke poslikal, je v vasi nastala *mežnija* [Cevc 1954: 65–76]. Hube so sčasoma dobile imena, ki so še zdaj v rabi: Tavčar, Nack, Ožbet in Davčen. Pozneje so postavili ob Tavčarjevi domačiji bajto, ki se je osamosvojila in dobila ime Bajtar, bajta na Nackovi domačiji pa zaradi lege na parceli Plaz ime Plazar.

¹ O prvem profesorju slavistike na univerzi v Gradcu dr. Gregorju Kreku sem na kratko pisal že v 27. letniku *Loških razgledov* [Dolenc 1980]. Od mladih let pa sem se želel lotiti temeljitejše raziskave o znamenitem sovaščanu. Možnost za to sem dobil šele po upokojitvi, ko sem pregledal ustrezno gradivo v NUK in Arhivu Slovenije. Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo mi je podelil enome-sečno štipendijo za raziskavo o dr. Kreku; izkoristil sem jo v marcu 1992 in na Dunaju obiskal njegovo vnukinjo Mileno Kopecky, Nacionalno biblioteko in Dvorni arhiv, v Gradcu pa Slavistični inštitut, kjer sem dobil prijazno pomoč dr. Stanislava Hafnerja in dr. Ludvika Karničarja, Univerzitetni arhiv, kjer mi je pomagal dr. Alois Kernbauer, in Deželni arhiv. Priskrbel sem si tudi fotokopije skoraj vseh Krekovih člankov in knjig. Zasnoval sem obširno monografijo.

»Pri Nacku«, na največji kmetiji v vasi (čez 28 ha), je v začetku 19. stoletja gospodaril Ignacij Debelak. Po njem je najbrž nastalo hišno ime. Gospodaril pa je slabo in zašel v dolgove. Ko je posest prepustil sinu Urbanu, ta v domači fari ni mogel dobiti neveste, zato je oče na cerkljanski strani v Novakih našel sinu premožno ženo Mico Zaje. Po izročilu so okrog leta 1837 v bali pripeljali k Nacku mernik orehov, ki so bili pomešani s cekini. Pri hiši pa je bila še Urbanova sestra Marijana, rojena 29. februarja 1813. Vanjo se je zaljubil Jernej Krek, rojen 18. avgusta 1810 na veliki kmetiji v Lomeh v poljanski fari [ŽA Javorje 1843]. Poročila sta se verjetno leta 1839 in živela na ženinem domu kot gostača. Tu se jima je 8. marca 1840 rodil sin Gregor, po domače Grogec. Pri porodu je pomagala babica Mina Selak. Že naslednjega dne je novorojenčka v farni cerkvi sv. Tilna v Javorjah krstil lokalist Mihael Peternel, botra pa sta bila stari četenski mežnar Simon Oblak in Davčenova mama Helena Dolenc. Očetu Jerneju, po poklicu tkalcu in trgovcu s platnom, se je 4. marca 1843 rodil drugi sin Jožef [ARS1822–1872]. Po porodu je mati Marijana začela bolehati in je že 13. oktobra tega leta umrla. Kot vzrok smrti je v mrliški knjigi navedena notranja bula (najbrž rak) [NAL 1822–1876]. Tako je ostal Jernej kot triintridesetletni vdovec sam z majhnima otrokoma. Pri vzgoji mu je gotovo pomagala neporočena svakinja Mica Debelak, ki je otroka vzljubila in ju tudi pozneje podpirala. Ko je Grogec pokazal nadarjenost in veselje do učenja, je župnik Peternel pripomogel, da ga je oče Jernej poslal v slovečo glavno šolo za dečke v Škofji Loki, kjer so se učenci pripravljali predvsem na gimnazijo. Glavni predmet poleg verouka je bila nemščina; že v tretjem razredu je bil ves pouk v tem jeziku [Jamar - Legat 1970: 41]. Iz poznejše Krekove korespondence zvemo, da je v Loki preživel štiri leta. Mogoče je stanoval pri kakšnih sorodnikih, vsekakor pa se je dobro pripravil na vstop v ljubljansko gimnazijo leta 1852.

Oče Jernej si je prizadeval, da bi prišel do lastne strehe in se znova poročil. Okrog Nackove bajte v Plazu blizu cerkve nad vasjo je bilo le 973 m² zemlje v strmini. V njej je živel Janez Debelak, hudo bolan sorodnik Jernejeve pokojne žene. Nekaj njegovih otrok je umrlo, drugi so odšli po svetu. Ko je 25. marca 1849 umrl, je bila bajta na voljo Jerneju. A bila je tako majhna in slaba, da jo je podrl in verjetno s pomočjo svojega očeta, dvojnega gruntarja, še v istem letu postavil novo zidano hišo s prizidanim malim hlevom. Kot vse hiše v vasi je bila tudi ta pokrita s slamo, v kamen nad vhodnimi vrati pa so bili vklesani: K (Krek), 8 (hišna številka) in letnica 1849. V istem ali naslednjem letu se je poročil z Elizabeto (Špelo) Tavčar iz Zgornje Žetine 12. 1. januarja 1851 se jima je rodila hči Mica, nato pa sta Gregor in Jože do leta 1862 dobila še polbrate Luka, Janeza in Antona ter polsestri Ano in Terezijo. Mačeha Špela je vso skrb posvetila svojim številnim otrokom; pastorka sta ji bila odveč. K sreči je Gregor tedaj prihajal domov le za »vakance«, a zaradi mačehine neprijaznosti se je najraje ustavil kar pri Nacku, pri stricu Urbanu in teti Mici, ki ga je tudi denarno podpirala. Ker niti pri očetu ni več našel prave podpore, se je le malo zadrževal v novem domu v Plazu. Vendar je pozneje v pesmi »Slovo« opeval ta novi dom:

*In koča očeva dan slednji mi
veselja mnogo je delila;*

*kraj lipe senčnate me mlada kri
po stezah dragih je vodila.*

Po uspešno opravljenem sprejemnem izpitu je bil dvanajstletni Gregor sprejet na ljubljansko gimnazijo, ki je delovala v licejskem poslopju, nekdanjem opuščnem samostanu. Poslopje je bilo po potresu leta 1895 porušeno, na njegovem mestu je zdaj tržnica. V njem je bila tudi licejska knjižnica, ki pa je po mnenju Gregorja Kreka vsebovala premalo slovenskih knjig. Na gimnaziji je pridno študiral in se poleg latinščine, grščine, nemščine in slovenščine učil še drugih, zlasti slovanskih jezikov. Šolski uspehi in prvotna misel na duhovniški poklic so mu omogočili vstop v Alojzijevišče in mu olajšali materialno plat šolanja. Pod vplivom narodnega prebujenja se je vedno bolj vnemal za slovenstvo in slovanstvo, podobno kot njegov sostanovalec v internatu Matija Kožar iz Ribnice. To pa se ni ujemalo s strogim redom in duhom pobožnosti v Alojzijevišču, zato sta po 6. razredu oba zapustila ta katoliški zavod; verjetno že takrat tudi z odločitvijo, da ne bosta šla v bogoslovje [N 12. 3. 1862: 87]. Za Gregorja je bil hud udarec tudi dejstvo, da je po peti šoli izgubil še oporo in pomoč »tetice« Mice, ki je 12. avgusta 1857 umrla za vodenico, stara 57 let. Zaradi odhoda iz Alojzijevišča se je odnos domačih še poslabšal, kar je bridko občutil zlasti v počitnicah. Pozneje je to opisal v pismu prijatelju, pesniku Cimpermanu:²

Počitnice! Kako so se jih tovariši veselili, in po pravici; mene pa doma ni čakala njihova sreča, osobito ni je bilo matere, matere. Dvakrat v tem času žalostne mladosti sem bil hudo bolan — enkrat, so rekli zdravniki, na smrt. Nisem se je bal, saj nisem imel dosti zgubiti, znabiti edino nado v veselejšo bodočnost. [NUK, Ms 1049]

O odnosu mačehe Špele do obeh pastorkov, Gregorja in Jožeta, je v istem pismu zapisal:

Midva sva bila od nekdaj od mačehe sovražna, ki je tedaj še konci očeta tako preslepila, da jej je vse po želji izteklo. Ona ni prav nič imela premoženja in dediščina po najini materi je tedaj prešla v last ptujim ljudem. Kolikor sem jaz svoje dni potreboval, dobival sem po neomogočeni tetici, ki mi je rada dajala, da se naprej šolam; da bi bilo šlo po mačehinej volji in žalibog tudi po očetovi, bi najbrž še danes ptujim ljudem služil ter nekje v Ljubljani, Loki ali Kranju božjim ljudem kavo, fige in rožiče na prodaj ponujal.

Vendar sta mu bila stric Urban in njegova žena Mica tudi poslej naklonjena in mu nudila streho in kmečko hrano v rojstni vasi:

In pa prijatelj! Nikdar pod domačo streho spati, nikdar, zato je peklo in spomin na nesrečne čase še danes peče v globočino srca. Sreča je zame, da so bili sosedovim po materi, osobito strij pripravljene me pod streho vzeti in mi ne kazati, da sem vendar

² Josip Cimperman (9. 2. 1847–5. 5. 1893) je 1859, ko je končal ljudsko šolo, za vse življenje ohromel. Sam se je izobraževal v gimnazijskih predmetih. Prvo zbirko *Pesmi* (1869) je posvetil E. H. Costi. Po materini smrti 1884 se je s sestro Marico preselil na Poljansko cesto. Preživel je kot korektor pri *Ljubljanskem zvonu* in 1887 tudi kot sourednik Hribarjevega *Slovana*. V zreli dobi je izdal knjižico *Pesmi* (1888). Sestra mu je požrtvovalno stregla vse do konca.

prav za prav ptujec med njimi. — Vi ne veste, kako hudo je matere ne imeti in vendar gledati dan na dan, kako uživajo drugi to srečo.

Ta občutja je izpovedal tudi v svoji poeziji, npr. v pesmi »Spomin otročjih let«:

*Kje našel vas bom, leta blage,
ko sem v naročju mame drage
okušal slastno sad ljubezni
ter kljuboval nesreči jezni?*

Ali pa v »Trojni ljubezni«:

*Pa zlobna smrt mi vzela je veselje,
podrla mlade misli, mlade želje,
predrago mamó so mi zakopali,
veselje mlado mi do dna razdjali.*

Kakšno je bilo to »mlado veselje«, spoznamo v eni njegovih prvih pesmi »Otožnost«:

*Ko sem deček bil nezmožen,
sem se vira veselil,
ki ko krak je svetlobeli
mimo kočice se vil.
Blizu valčekov bleščočih
zmir veselo sem skakljal,
cvetke trgal sem dehteče,
se z družbo budno rad igral.
Vence iz njih spletel lične
sem od jutra v pozni mrak;
pesmice domače, mične
mi je peval priček vsak. [SG II 1858: 192]*

Vir, ki se ga je mali Gregor veselil, je bil potoček Lipnik, ki je tekel skoz vas mimo njegove rojstne hiše, izviral pa blizu »kočice« njegovega očeta, prav pod cerkvijo sv. Brica. Od izvira je del vode tekel po lesenem žlebu v veliko leseno korito, izdolbeno iz enega samega debelega hloda. V koritu so vaški pastirji napajali živino, v pozni jeseni pa so namakali v njem tudi štrene lanene preje in jih prali na dveh velikih ploščatih skalah na obeh koncih korita. Skale in korito so odstranili šele po drugi svetovni vojni, ko so tu zgradili rezervoar za vaški vodovod. Res pa je imel kmet Tavčar že tedaj ob izviru zajetje vode za lesene cevi, po katerih je napeljal vodo v korito pred svojim hlevom. Zaradi tega ga je Jernej Krek celo tožil na sodišču, češ da ob suši odvzame preveč vode žlebu, ki vodi v korito, kjer si on nataka vodo za svoje potrebe.³

Gregor je že v Alojzijevišču prebral vse dotedanje slovensko leposlovje in se navduševal za poezijo Vodnika, Prešerna, Levstika in Jenka. Kot šestošolec se je gotovo udeležil slavnosti

³ Podatek iz Razsodbe okr. sodišča 3. maja 1851 v hišnem arhivu Tavčarjeve domačije v Četeni Ravni.

ob stoletnici Vodnikovega rojstva 2. februarja 1858 v Šiški pri Žibertu. Njegovo pozornost je zbudilo tudi ljudsko slovstvo, ki ga je srečeval v ljudskem izročilu rojstnega kraja že od otroških let. Med šolanjem se je seznanil še s Korytkovo zbirko ljudskih pesmi *Slovenske pesmi kranjskega naroda* in z mnogimi zapisi ljudske poezije in proze v Bleiweisovih *Novicah*. Spoznal je, da so ta izročila del naše narodne identitete in da v zbiranju zaostajamo za drugimi slovanskimi narodi. Zavedal se je, da bi zlasti dijaki med počitnicami morali zbrati čimveč tega dragocenega blaga, zato se je v to delo vključil tudi sam, saj je zapisal, da je pri nas še *dosti pesmi med ljudstvom, cesar sem se sam prepričal, ker dano mi je bilo zapisati jih nekoliko še nikjer tiskanih, ktere bom kmalo priobčil*.

In res se je kot šestošolec prvič oglašil v javnosti 17. marca 1858 v *Novicah* z romanisirano ljudsko povedko »Divji mož« [N 17. 3. 1858: 84]. Po tedanji navadi je po svoje obdelal ljudski motiv divjega moža, ki ugrabi pastirico in jo odpelje za ženo v svoje brezno. Ta povedka je živela v njegovi rojstni vasi v zvezi z breznom na pašniku na Starem vrhu. Za uvod v zgodbo pa je opisal svojo nešteto krat prehojeno pot iz rojstne Četene Ravni skoz spodnji del Selške doline v Loko in Ljubljano. Iz spisa se že zrcalijo tri Krekova nagnjenja, pomembna za njegovo prihodnost: nagnjenje do ljudskega slovstva, do slovanske kulture (s citiranjem čeških verzov) in do jezikoslovja (z jezikoslovnimi opombami pod črto). Žal je iz teh svojih zapisov objavil samo še turško romanco »Rozmanova Alenčica« [SG III 1859: 4–5], o drugem gradivu pa ni sledu.

V letu 1858 je neumorni profesor Anton Janežič v Celovcu začel spet izdajati literarno glasilo *Slovenski glasnik* in Gregor je kmalu postal sodelavec te revije. Najprej je poslal 20. julija 1858 dopis »Iz Ljubljane« o tedanjem kulturnem in narodnem utripu mesta: mladina na gimnaziji se vendarle drami, osmošolci so v preteklem letu izdali svoj rokopisni list *Concordia*, ki obsega 120 strani pesmi, potopisov, narodnega blaga in naravoslovnih spisov [SG II 1858: 58–59].

21. julija so *Novice* objavile njegovo prosto prepesnitev ruske ljudske pesmi »Večerni zvon« pod naslovom »Spomin«. Od treh kitic zaradi osebnega občutja najlepše zveni prva:

*Ko zvon večerni zadoni,
se tuga v srcu mi zbudi;
se spomnim na mladosti raj,
na otcev dom, na rodni kraj,
mladenča kjer večerni zvon
me zval je k Bogu na poklon.* [N 21. 7. 1858: 231]

Tu je nostalgija po rojstni vasi, očetovem domu in po domači vaški cerkvi, iz katere se je vsak večer za avemarijo oglašil eden od dveh zvonov.

Ob koncu šolskega leta je zapustil Alojzijevišče, saj mu strogi in pobožnjaški hišni red ni ustrezal; poleg tega je čutil, da nima veselja za duhovniški poklic. Zavedal se je, da se bo moral preživljati sam; poleg inštrukcij je postal prizadeven Bleiweisov sodelavec pri *Novicah*

in je poleg izvirnih objav poskrbel za prevode poučnih člankov, npr. »Kače« iz nemščine [N 4. 8. 1858: 242–243] in »Guslar« iz poljščine v treh nadaljevanjih [N 22. 9. 1858: 301–302; 29. 9. 1858: 308–309; 6. 10. 1858: 317–318]. Vsekakor je v znanju slovanskih jezikov dobro napredoval. Na začetku počitnic je objavil tudi izvirni poučni spis »O naši književnosti«, ki bi glede na vsebino moral imeti naslov »O naši ljudski književnosti« [N 4. 8. 1858: 243–244], saj piše le o zbiranju in pomenu ljudskih izročil:

Bi bilo želeti, in skoro je dolžnost, da mladenči, ki imajo rodoljubno srce, obhodijo kraje svoje domovine in med ljudstvom marljivo nabirajo narodske stvari: povesti in pesmi. — Komur je znano, kakšne vrednosti so, bi gotovo ne držal rok križem. Pesmi narodne kot tudi povesti so zrcalo narodnosti; one nam živo pred oči stavijo življenje naših pradedov, ki so nam ravno v njih zapustili spomenike zgodovinske in basnoslovne. [N 4. 8. 1858: 243–244]

Ostro je zavrnil janzenističen pogled na ljudsko poezijo:

Pri tej priliki moram zavrnuti mnenje nekaterih, ki trdijo, da se mora izkoreniniti in pokončati vse, kar ni zgolj v pobožnem duhu zapetega. Tega pa nihče ne bo terjal, katerega obzor po svetu je kaj širji, kakor le iz izbe kake kmečke samice, v kateri je večji del svojega življenja preživel.

Po drugi strani pa je tudi sam zavračal kvantarske ali klafarske pesmi:

Ne žali me skoraj nobena reč bolj, kakor če slišim ponočnjake razsajati njih četvero-vrstne, enoglasne in dostikrat umazane poskočnice, v katerih, izvzemši jih nekoliko, ni ne spredaj ne zadaj kaj spomina vrednega. To pa me žali zlasti zato, ker vidim, da se ravno tudi s tem zanemarjajo veliko spodobnejše narodne, ki so gotovo znane.

Ko se je z nastopom počitnic vrnil v rojstno Četeno Ravan, je pozorno opazoval življenje in vasi in 14. avgusta poslal *Novicah* dopis »Iz Javorja na Gorenskem« [N 25. 8. 1858: 270]. Uredniku je poročal o obetajoči letini po mnogih nerodovitnih letih, potožil pa nad brezumnim izsekavanjem gozdov in puščanjem vej na mestu poseka, saj so potem leglo lubadarjev.

Na mali šmaren je bila v *Novicah* objavljena njegova prva izvirna pesem »Radost mladega pesnika« [N 8. 9. 1858: 285], ki jo je objavil naslednje leto še v *Vodnikovem spomeniku*, v *Poezijah* pa je prva pesem razdelka *Pesmi*. V njej je značilen tedaj priljubljeni pesniški simbol poosebljene Slovenije, ki mu kot mila deklica podaja pevsko liro, da bo z njo slavil domovino in slovanstvo:

*Zapazim zdaj dekllico nežne lepote:
Slovenija mična, pomlajena hči,
poda zaželjeno mi pevčevo liro,
da vedno za dom le srce mi gori. [N 8. 9. 1858: 285]*

Teden dni pozneje je v *Novicah* objavil še en članek o vrednosti ljudske poezije »Cena pesem narodnih« [N 15. 9. 1858: 233–234]. Omenjena je že bila izjava, da je tudi sam v domačem kraju zapisal nekaj ljudskega slovstva. Naštel je mnoge velike stvaritve drugih narodov, a slovenski ponos so ljudske pesmi, epske in lirske.

Ob vstopu v sedmi razred gimnazije jeseni 1858 si je našel privatno stanovanje blizu šole na Poljanski cesti v podstrešni sobi družine Kunstelj. Tu se je dobro počutil in ostal do mature. Tako je lahko tudi zvečer hodil v gledališče in na druge prireditve.

17. novembra je poslal Janežiču za *Slovenski glasnik* dopis »Iz Ljubljane« [SG II 1858: 185]. V njem je opisal zanimiv kulturni dogodek: gospodična Lingova je v nemški igri razveselila občinstvo, ko je zapela pesem Miroslava Vilharja »Mila, mila lunica«, spregovoril pa je še o tem, da dijaki pripravljajo Besedo in da se že tiska *Vodnikov album*, ki ga je v počastitev 100-letnice pesnikovega rojstva uredil dr. E. H. Costa.

Poleg tega je v *Slovenskem glasniku* objavil osebnoizpovedno pesem »Otožnost« (prve tri kitice o mladostni sreči ob studencu Lipniku so bile že navedene):

<i>Še stoji tam koča mala,</i>	<i>tuje kraje mi kazala,</i>
<i>potok teče ko nekdej:</i>	<i>z njimi žalost še povsod.</i>
<i>svetlo sonce še obseva</i>	<i>Več srce mi ne miruje,</i>
<i>mili moj domači kraj.</i>	<i>rojstni kraj si spet želi;</i>
<i>Mene, ah, pa je odgnala</i>	<i>le spomin nekdanjih časov</i>
<i>že usoda odondod;</i>	<i>blede lica mi rudi.</i> [SG II 1858: 192]

V *Novicah* je objavil podobno domotožno pesem »Slovo«, v kateri je kljub težavam z domačimi ponovno izpovedal ljubezen do svojega rojstnega kraja, do nepozabne Četene Ravni; od nje se poslavlja ob vsakem odhodu v šolo, misli pa se mu nenehno vračajo k njej in k domačim goram:

Pozdravljam slednjič sinje vas gore
z iskrenim glasom: domačija!
Iz ptujega bitele mi želje
le k tebi bodo zmir samija. [N 13. 10. 1858: 325]

Konec novembra je v *Novicah* objavil ljubezensko pesem »Zvezdi« [N 24. 11. 1858: 375]. Pozneje jo je objavil še v zagrebškem zborniku *Leptir*, v *Poezijah* pa z dopolnjenim naslovom »Zvezdi ljubezni«. V decembru je poslal Janežiču že omenjeni zapis ljudske romance »Rozmanova Alenčica« in zraven dopis »Iz Ljubljane« [SG III 1859: 18]; deli sta izšli v prvi številki *Slovenskega Glasnika* 1859. V dopisu je podrobneje poročal o nastajanju zbornika *Vodnikov spomenik*, za katerega je tudi sam prispeval dve pesmi. Janežiču je kmalu poslal še svoji izvorni deli; v listnici tretje številke *Slovenskega glasnika* je namreč zapisano: *G. G. Kr. Obe pesmi bomo porabili; eno že prihodnjič. Prosimo za omenjeni dopis.* Ena teh pesmi je »Posvečenje« [SG III 1859: 55], ki se zgleduje po Prešernovem »Osrčenju«. Tudi to pesem je poslal še v *Leptir*.

8. marca 1859 je dopolnil 19 let in se vedno bolj uveljavljal kot pisec. V *Novicah* je v pesmi »Usoda« s prisposodbo potožil o svoji nemili usodi:

Kakor vihar pritisne k tlom glavice cvetov,
tako nemila usoda udari upanje mladenča! [N 6. 4. 1859: 110]

V *Slovenskem glasniku* je objavil dolgo, v obliki dialoga grajeno in etnološko zanimivo pesem

»Mati in hči«, iz katere zvemo za vražo o mrtvaški ptici, ki hčeri naznanja smrt. Mati, ki je izgubila že dve hčeri in v vojni tudi sina, jo skuša potolažiti:

*Nič naj ne straši, Jela, te to,
kar so le prazne zmišljene vraže,
marveč brezskrbno kliči v goro:*

»Ptica mrtvaška s svetom vred laže.« [SG III 1859: 124]

Ko je Gregor prišel na ljubljansko gimnazijo, je na njej Fran Levstik obiskoval zadnji, osmi razred. Bil je avtoriteta med dijaki in tudi Krek ga je občudoval in se zgledoval po njem. Pozneje sta se seznanila in si občasno dopisovala. 1. maja 1859 mu je Gregor pisal kot *prijatelj in čestitelj* [NUK, Ms 491]. Zahvalil se mu je, da mu je opilil satiro (najbrž »Pisarijo«, ki je izšla v *Slovenskem Glasniku* [SG IV 1859: 1] in je nastala po vzoru Prešernove »Nove pisarije«), nato mu je odgovoril na vprašanje o gorenjskem narečju, o obliki *dober vin*. Napisal mu je še o izviru Veselove pesmi »Ne sodi« in mu naročil, naj le še piše, če bo treba spet kaj v kakšni *knjižuri* poiskati. Omenil je še, da sta bila v Ljubljani pisatelj Trdina in pesnik Kurnik⁴ in da se je vnel velik prepir okrog Kraljedvorskega rokopisa.⁵

15. maja je *Slovenski glasnik* objavil Krekovo pesem »Tolažilo«, v kateri je v nerodnih verzih izpovedal, da je jeseni odletel slavec v južne kraje, tolažilna pa je misel, da se bo spomladi vrnil in spod košatih vej bo spet donel glas ljubezni:

*Izpod vej košatih pa z nevesto združen
slavec bo donel ljubezni glas.* [SG III 1859: 153]

Končno je le izšel *Vodnikov spomenik* oziroma *Album*, ki je bil kar imenitna in draga knjiga velikega formata in je vseboval čez 80 prispevkov na 274 straneh. Krekovi sta dve pesmi: ponatis »Radost mladega pesnika« in nova pesem »Hrepenenje« [Costa 1859] v štirih sedemvrstičnih kiticah, nenavadno pa je, da jo izpoveduje starec ob koncu življenjske poti.

Spomladi tega leta so se skoz Ljubljano pomikali dolgi vojaški transporti proti Italiji, kjer se je maja začela vojna. Tudi iz ljubljanskega garnizona je slovenske vojake spremila godba na železniško postajo. Ob zvokih marša Radetzkega so odšli in v vojno in v smrt. V juniju sta italijanski zmagi pri Magenti in Solferinu – tu je obležalo 28 tisoč mož – od Avstrije so odtrgali Lombardijo. V Ljubljano so se vračali vlaki, polni ranjencev.

1. avgusta je Gregor v *Slovenskem glasniku* objavil nekrolog prezgodaj preminulemu pesniku Luki Jeriši, ki je umrl kot študent na Dunaju. Jeriša je postal pesnik in pisatelj še kot dijak ljubljanske gimnazije, Krekovo pozornost je zbudil z govorom dijakom v Vodnikovi rojstni hiši, v katerem jih je navduševal za pisanje in delo za narod in domovino.

Septembra je v *Slovenskem glasniku* izšel Krekov sonet »Zatiravcom« [SG IV 1859: 65] kot odgovor tistim, ki bi hoteli ukazovati, kaj se sme peti. Takega »zatiravca« je kmalu doživel sam, ko je v *Novicah* objavil balado v osmih kiticah »Spremenjena žalost« [N 26. oktober 1859: 338]. Nastala je pod vplivom Prešernove »Nezakonske matere«, le da ima

⁴ Ljudski pesnik iz Tržiča.

⁵ Levstik je ta rokopis prevedel v slovenski jezik. Poznejše znanstvene raziskave so ugotovile, da je ponaredek.

v njej nesrečna deklica tudi ime — Milka. Kakor zvemo iz pisma Levstiku 11. maja 1861 [NUK, Ms 491], ga je zaradi te pesmi preganjal katehet Vončina in zahteval zanj strogo kazen, vendar se mu ni posrečilo prepričati kolegov. Kljub gonji je Gregor to balado vključil v svoje *Poezije* leta 1862. Ljubljanska nestrpna duhovščina se mu je zamerila in zato je bil pozneje v Gradcu vesel, da ni imel več opravka s *farji*.

Z novim šolskim letom, ko je postal osmošolec, se je vrnil v sobico na Poljanski cesti. Bil je postaven, svetlolas devetnajstletni fant, nekoliko kratkoviden zaradi nenehnega branja in učenja. Moral si je omisliti naočnike in tako je dobil še bolj učen izraz. Tako se je vsaj zdelo Gregorju Tavčarju, prvošolcu na gimnaziji, ki je prišel v Ljubljano s sosednje Tavčarjeve domačije v Četeni Ravni.

1. oktobra mu je *Slovenski glasnik* objavil pesniški ciklus *Večerni obrazi*, ki zelo spominja na Jenkov ciklus *Obrazi*. Tudi slogovno ga je posnemal, npr. v četrti pesmi:

*Duhu znano šepetanje
iz daljave govori,
v sladke mu zamota sanje,
v udih mlado vname kri.* [SG IV 1859: 129–130]

Ljubezen, ki je razvnela mladega Gregorja, se je vžgala do lepe Ljubljančanke Milice iz bogate Polakove družine. Seveda siromašni hribovski študent k tem bogatašem ni imel vstopa, razen če ni morda tam imel inštrukcij. Ljubezen je lahko gojil le platonsko, kot »sladke sanje«. Po Prešernovem vzoru jo je izpovedal v *Sonetnem vencu* z magistralom, katerega imenuje *Sonetni vir*; tudi akrostih z imenom ljube ne manjka: POLAKOVI MILICI. Objavil ga je šele v *Poezijah* leta 1862. Delo je suženjski posnetek Prešerna, njegov vpliv pa se je potrdil še 14. marca 1860 v *Novicah* v sonetu »Prešernu«, ki se začne z verzom: *Čul strunic vbranih sem glasove mile* in v pesmi »Sršeni« v *Slovenskem glasniku*.

Ko se je bilo spomladi 1860 treba začeti pripravljati na maturo, je hudo zbolel. Kunsteljnovi so mu stregli kakor domačemu sinu, za kar jim je bil vse življenje hvaležen, kot razberemo iz njegovih pisem. Kljub bolezni se je dobro pripravil na maturo in jo uspešno opravil 7. avgusta 1860.

Zadovoljstvo ob uspehu, ki mu je odpiral možnosti nadaljnega študija, je kalilo spoznanje, da bo moral prenesti še zadnji hud pritisk od doma: bolj kot materini sorodniki bo pritisnil oče, posebno pa mačeha, ki si je obetala večjo materialno korist od duhovnika, ki mu ni treba skrbeti za družino. Sam se je že trdno odločil, da se bo v začetku oktobra vpisal na univerzo v Gradcu. Študirati je nameraval klasično filologijo, za katero je dobil solidno podlago že na gimnaziji, obenem pa se je želel še naprej poglobljati v slovanske jezike in književnosti. Razen skromnega tečaja slovenskega jezika teh v Gradcu sicer še niso predavali, vendar so bili na univerzi študentje iz vseh slovanskih dežel; pričakoval je, da se bo od njih lahko tudi praktično naučil jezika. Ob Miklošičevih delih pa je načrtoval, da se bo poglobljal še v staro cerkveno slovanščino. Morda pa je pomislil tudi že na uvedbo študija slavistike na tej univerzi; pozneje je namreč to storil ravno on.

Še bolehen se je moral posloviti od ljubljanskih sošolcev in prijateljev; nič več ni

videval svojega ideala Polakove Milice. V poeziji je celo zapisal, da je umrla. Pri domačih in sorodnikih je čutil nejevoljo zaradi svoje poklicne odločitve, pri mačehi celo sovraštvo. Nikakršne pomoči se ni mogel več nadejati od njih. V teh dilemah in stiskah so nastajale *Jesenske žalostinke*, ciklus devetih pesmi, ki jih je objavil v *Novicah* 12. septembra. Značilna za razpoloženje v tem hudem času je sedma pesem »Nesrečni pesnik«; ta pesnik, ki »prežalo« poje, je seveda on sam:

*Za letom urno leto mine,
on prejšnje čuti bolečine,
ves up se v sanje je spremenil
in zopet v prazen nič razpenil.*

Nekoliko v uteho in širše priznanje njegovi poeziji je bil zagrebški zbornik *Leptir*, ki je tega leta izšel že drugič. Vseboval je pesmi in prozo vseh jugoslovanskih narodov, na straneh 53–63 pa tudi pet pesmi Gregorja Kreka pod skupnim naslovom *Poezije*. Kot prvo pesem je tu objavil »Sanje strunarja«, v katerih je »modrica« poezije pesniku ponovno dala pesniško liro. Sledil je ponatis že v Sloveniji objavljene pesmi »Posvečenje« in »Zvezdi«, nato pa še neobjavljena »Pesem mladenčca« o srečni zgodnji mladosti in sonet »Dvojno tolažilo« o upanju in ljubezni, ki težita ubogo siroto in nesrečnega pesnika.

Nekakšno retrospektivo svoje mladosti je prikazal v pesmi »Trojna ljubezen«: v prvem delu opeva svojo ljubezen do matere, ki jo je zgubil še tako majhen, v drugem do deklice Milice, ki jo je še mlado ugrabila smrt. Tedaj je sklenil, da se bo za vedno odpovedal ljubezni. V tretjem delu je spregovoril o rani, ki mu jo je prizadela dvojna ljubezen, toda srce se je sčasoma umirilo in v njem se je zbudila nova:

*Kot ljubil mamó sem in ljubo blago,
zdaj ljubim narod, domovino drago,
kdo more to ljubezen mi še vzeti,
kdo želje, ki jih zdaj gojim, podreti?*

Krekova poezija v letih 1858–1860 je premalo inventivna in izvirna, vendar so osebnoizpovedne pesmi pomemben dokument njegove trpke življenjske usode. V člankih se že kaže zanimanje za ljudsko slovstvo, ki mu pomeni potrditev naše narodne identitete in pomemben vir slovanske mitologije. Vsekakor je to njegovo pisanje pomemben prispevek k narodnemu prebujenju ob koncu 50. let 19. stoletja.

KREK KOT ŠTUDENT UNIVERZE V GRADCU

Po zagrenjeni mladosti ob koncu gimnazije ni čutil želje pa duhovniškem poklicu, temveč se je odločil za študij na univerzi v Gradcu. Sorodstvo je bilo razočarano in ga ni denarno podprlo, od mačeha pa je bil deležen le zaničevanja.

In vendar je šel, vsemu navkljub. V Gradcu si je poiskal stanovanje, mogoče že tedaj pri družini Schilcher. Vpisal se je na Univerzo Karla in Franca, ki je tedaj še domovala v stari stavbi

jezuitskega kolegija blizu stolnice, kjer so zdaj prostori Štajerskega deželne arhiva. Izbral je filozofsko fakulteto in študij klasičnih jezikov. Slavistične katedre tedaj v Gradcu še ni bilo, le učitelj Koloman Kvas je imel že dolga leta nekaj ur tedensko tečaj slovenskega jezika.

6. oktobra 1860 je Krek vpisal prvi semester. V *Index lectionem*, ohranjenem v Republiškem arhivu Slovenije [ARS priv. A LXIX – 1(5)], so vpisana naslednja predavanja: pri dr. Karlmanu Tanglu razvoj rimskih prazničnih kalend (dve uri), razlago Platonovega Fajdona (dve uri) in razlago Sofoklejeve tragedije Kralj Ojdip (dve uri), pri profesorju dr. Maxu von Karajanu grško literarno zgodovino (tri ure), grško glagolsko sintakso (dve uri) in filološke vaje (dve uri), pri dr. Gabrielu pa še praktično filozofijo (štiri ure), tako da je v predavalnicah presedel 17 ur tedensko. 30. oktobra je bil oproščen šolnine. Vse kaže, da je vestno obiskoval predavanja, saj so mu vsi trije profesorji ob koncu zimskega semestra 18. marca 1861 ob podpisu frekvence pripisali *sehr fleissig* (zelo prizadeven). Poleg tega je že 19. februarja opravil kolokvij pri dr. Karajanu iz obeh tem z odličnim uspehom, 20. februarja prav tako uspešno kolokvij pri dr. Tanglu o Ojdipu in Fajdonu, 16. marca pa še o rimskih kalendah. Izredna prizadevnost mu je pomagala, da je že 22. februarja dobil na dekanatu priporočilo za pridobitev štipendije.

V materialnem pogledu je bil njegov začetek študija v Gradcu zelo težak. V pismu Cimpermanu 18. marca 1877 je zapisal:

Prišel sem na vseučilišče z nado spet ali z malo cvenka v žepu. Pošli so bili prej, nego sem se smel bati. Žalostni časi! Pisal sem v pravem pomenu besede sestradan pismo domu ter prosil prvokrat po tetinej smrti za 20 goldinarjev, ne v podar, nego na posodo proti obrestim. Čakal sem eden teden, čakal dva, a zastonj; ponovim svojo prošnjo ter razložim živo svoje žalostno stanje. Odgovor sem bil dobil, pismo brez denarja in toliko več najsuruvišib psovk; - vse sem bil v tem pismu, samo človek ne. - Kasneje sem bil dober, dober bi bil tudi zdaj; psovanja ni bilo več, na njegovo mesto je prišlo dobrikanje - iz dobičkarije. [NUK, Ms 1049]

V takšnih stiskah je najbrž že konec februarja vložil prošnjo za štipendijo, ki so mu jo ugodno rešili 2. maja 1877 [ARS priv. A LXIX – 1(4)]. Dobil je letno štipendijo, ki je znašala 220,50 goldinarjev, dovolj za skromno preživetje. Denar je dobil od Steinbergove ustanove, tudi za ves zimski semester 1876/77. Maj mu je torej prinesel srečo, povrnil se mu je optimizem, kar slutimo iz pisma Levstiku:

Da si se preselil iz Senožec v Terst, sem zvedil po Novicah. Serčno me je to razveselilo tudi zato, ker se je Vilhar tako čudno sprevergel. Nadjal sem se, da bo verno govoril za naše potrebe, ali čudo! še jezika se je ustrašil. Kaj meniš, dragi Levstik? Ali bi se prilegel tudi njemu epigram, katerega je napisal Prešeren Krempeljnu ali ne? Jaz mislim da, samo še nekoliko huji bi še moral biti. Da se je on tako čudno obnesel v deželnem zboru, nas je vse Slovence in Slovane, kar nas je tukaj, zelo osupnilo.

Nekaj Te moram danes uprašati zavoljo tega, ker je to iskrena želja dr. Razlaga. Po vsem Štajerskem je namreč zdaj velika antipatija čez Slovence, ker je »Tagespost« tako

gerdo čez nje govorila. Treba bi tedaj bilo, da bi se tu in tam oglasilo spretno pero, ki bi tudi v kakem nemškem časniku dokazalo, da ni tako ...

Slovenci in v obče Slovani se večkrat shajamo v kakih kerčmah. Slovenci imamo tu izverstne pevce, ki tako milo in lepo pojo, da bi jih človek le poslušal ... Tu v Gradcu sem veliko bolj vesel, kakor sem bil v Ljubljani. Nekaj za to, ker nemam s farji nič opraviti, nekaj pa tudi za to, ker imam manj skerbi. Tudi me je lansko leto ve Ljubljani vsaj enmalo tudi ljubezen motila, česar sem tu čisto prost.

Da bi vsej skoro dobila slovenščina svojo veljavo, jest celo po tem hrepenim. Pisal sem več novic tudi Cegnarju, toraj naj ti on drugo pove. [NUK, Ms 491]

Iz tega pisma zremo za Krekovo spremljanje tedanje slovenske politike, za njegovo družabno življenje s sorojaki v Gradcu in liberalizem glede »farjev« (gotovo pod Levstikovim vplivom, saj je tudi njega preganjal katehet zaradi pesmi). Glede izjave, da je v zvezi z ljubeznijo čisto prost, pa velja stari slovenski pregovor, da se »zarečenega kruha največ poje«. Še pred koncem leta se je zaljubil v šestnajstletno Lauro Schilcher, lepo in zlasti glasbeno izobraženo dekle, ki seveda ni znalo slovenskega jezika.

Za poletni semester je 6. aprila 1861 vpisal predavanja iz klasičnih jezikov pri dr. Tanglu in dr. Karajanu, skupaj 13 ur tedensko. V naslednjih dneh sta profesorja potrdila inskripcijo, aprila pa so mu vpisali oprostitev šolnine. Profesorja sta od 20. do 22. julija podpisala frekvenco s pripisom *sehr fleissig*, dekanat pa je 25. julija potrdil veljavnost semestra, kar je podpisal dr. Weinhold.

Pesništvo je v prvem letniku univerze ostalo v ozadju; v *Novicah* je objavil le pesem »Vodniku«, zloženo za Vodnikovo proslavo, ki so jo pripravili slovanski študentje v Gradcu 2. februarja 1861; na tem slavju jo je tudi recitiral. Sklenil je s temi verzi:

*V spominu bode narod te ohranil,
te vedno skrbno čislal bo budnika,
ime ti neoskrunjeno bo branil,
slavil te zmiram dušnega vodnika;
osrečen rod bo rodu rad naznanil,
da ti slovenstvu bil si prva dika.
Dokler poznal glasove on bo svoje,
ga zmir budile bodo pesmi tvoje. [N 13. 2. 1861]*

Več je objavil v *Slovenskem glasniku*: najprej dva »Soneta« [SG VII 1861: 39, 61], v juniju dopis iz Gradca [SG VII 1861: 75], ob koncu poletnega semestra pa že omenjeno »Trojno ljubezen«. V obeh sonetih je misel na dobo otroštva, ko je še imel mater, a jo prekmalu izgubil. V prvem, ki ga je pozneje uvrstil v sonetni venec, je v zadnji tercini izpovedal nekaj nepričakovanega:

*Za me zdaj ah! Erot verige kuje,
strasti odpira žrelo se grozeče,
iz srca upanje je šlo cveteče. [SG VII 1861: 39]*

Videti je, da je to odmev ponovno prebujajočih se ljubezenskih čustev, najbrž do iz dneva v dan lepše Laure.

V *Slovenskem glasniku* je bil objavljen tudi Krekov dopis iz Gradca [SG VII 1861: 75] o novih slovenskih knjigah in o tem, kako na šolah poučevati slovenski jezik.

Kje in kako je preživel počitnice, ni poznano, nedvomno pa se je resno lotil priprav na pesniško zbirko. Urejal je objavljene in neobjavljene pesmi; izbral jih je 61, jih prepisal, razporedil in po potrebi dopolnil. Izročil jih je ljubljanskemu tiskarju Jožefu Blazniku, ki jih je bil pripravljen založiti in natisniti.

Na začetku oktobra 1861 se je vpisal v zimski semester 1861/62 in v indeks vpisal predavanja dr. Tangla in dr. Karajana, skupaj 14 ur tedensko. Že 16. decembra je pri dr. Karajanu opravil kolokvij iz Cezarjevega dela *De bello gallico* in s tem ponovno dokazal resen odnos do študija.

To jesen se je zares razvela ljubezen med Gregorjem in Lauro, kar dokazuje prvo ohranjeno Laurino ljubezensko pismo z dne 9. januarja 1862. Tedaj je Laura z materjo odpotovala v njihovo vinsko klet na Spodnjem Štajerskem, prodal letni vinski pridelek. Na koncu pisma piše:

Moj ljubi, rada bi bila Tvoje zvesto bitje. Verjemi to svoji Lauri. Dragi Krek, veselim se srečanja s tabo jutri, ko bom zvedela, kako ti je bilo tačas. Z veselim upanjem, da te bom kmalu, prav kmalu videla, Te objemam tisočkrat v duhu in pošiljam najprijetnejši pozdrav. Tvoja iz vse duše Te ljubeča Laura. [ARS priv. A LXIX – 1(21)]⁶

Mogoče je Gregor želel biti ljubljjen tudi zato, ker je vso mladost preživel brez materine ljubezni, Lauri pa je ugajal postavni, svetlolasi in bradati študent. Le njegov pogled za naočniki je bil resen in oster – posledica trdih prekušenj v mladosti.

Prva številka *Novic* v novem letu 1862 je prinesla novico: *Poezije. Zložil Gr. Krek. Omislil si jih bo vsak spoštovatelj Prešernov in jih z veseljem prebral, zakaj mladi naš pesnik Gr. Krek mu je priden nasledovavec.*

Tako se je za novo leto rodila lepo vezana, 112 strani obsegajoča knjižica slovenskih pesmi, danes velika redkost. Poročevalca v *Novicah* ni motilo, da pesnik posnema Prešerna, prav nasprotno: zaradi tega je bil še pomembnejši. Vedeti moramo, da je bil to na Slovenskem čas narodnega prebujanja, ko je bil izid vsake slovenske knjige praznični dogodek, bilo je pa tudi šele 15 let po Prešernovi smrti. Na drugi strani je Krek objavil motto:

*Če pesmi moje niso take,
kot jih žele samice vsake,
naj bravši jih bi se pomnilo,
da v čisli mi srce je bilo.*

Uvodna pesem v 14 oktavah je gotovo pregostobesedna, vendar je imela za tiste čase priljubljeni motiv deve, ki podaja liro mlademu pesniku. Svoje poezije je Krek navezal na

⁶ Vsa pisma Laure Schilcher so iz zbirke pisem v ARS, priv. A LXLX – 1 (21). V mapji je ohranjenih 45 Laurinih ljubezenskih pisem Gregorju Kreku.

Vodnika in Prešerna, tudi na Jenka, podaril jih je domovini Sloveniji, da bi ga štela med svoje zveste sinove.

V prvem razdelku Pesmi je 20 del, od tega 16 že objavljenih: »Radost mladega pesnika«, »Posvečenje«, »Zvezdi ljubezni«, »Otožnost«, »Sanje strunarja«, »Večerni obrazi«, »Tolažilo«, »Kati in hči«, »Hrepenenje«, »Vodniku«, »Pisarija«, »Sršeni«, »Usoda«, »Slovo« in »Spremenjena žalost«. Prvič objavljena je pesem »Nezvesti« z nejasno izpovedanim motivom ženske nezvestobe. Nova je tudi pesem »Spomin«, ki obsega kar devet šestvrstičnih kitic in je spomin na minulo (gimnazijsko) ljubezen. Tretja kitica »Moje pesmi« je motto zbirke. Nov je ciklus 16 ljubezenskih pesmi z nenavadnim naslovom *Milotinke*; vsaka šteje tri kitice, torej skupaj kar 48 kitic. Posvečene so Mili – Polakovi Milici, ki je bila njegov osmošolski pesniški navdih. Prva kitica pete pesmi kaže Jenkov vpliv:

*Vsako leto lepo cvetje,
s cvetjem se spomlad zbudi,
in s pomladjo blago petje
se na novo oživi.*

Nova pesem »Na gomili« je posvečena spominu na Milico. Ker o njej zaenkrat še ni podatkov, je njena smrt lahko le pesniška domisljica.

V drugem razdelku Jesenske žalostinke je najprej ponatisnil devet že objavljenih žalostink in »Trojno ljubezen«, dodal pa še neobjavljeni »Prvi poljub«, ki je ena boljših pesmi:

<i>Ko prvič zagledal sem tvoje oči, začelo hitreje srce mi je biti; po udih se vnemala mlada je kri, velevala tebe je zvesto ljubiti.</i>	<i>Ko meni podala si nežno roko, se v prsih je novo življenje ganilo, osrečen po upu sem segel željno, občutke neznane srce je zbudilo.</i>
---	---

*Ko združil je naju iskreni poljub,
sta mir in veselje roke si podala;
v življenju vihnem nevarnosti vkljub
ko zvezdi dve bosta naprot mi migljala.*

Nova je tudi zadnja pesem razdelka »Pričujočim pesmim«, nekakšna popotnica zbirki; žal je v njej premalo umetniške moči, da bi se ji izpolnila želja v zadnji kitici:

*Hodite po zemlji domači
in čujte, kaj vam poreko:
Prosrite pri bratih in sestrah,
da vrata vam svoje odpro.*

V tretjem razdelku Soneti je postavil na začetek svojega pesniškega vzornika; sonet »Prešernu« poudarja predvsem nesrečno usodo velikega pesnika in prekratko življenjsko nit, ki mu jo je spredla Parka:

<i>Čul stranic ubranih sem glasove mile, izdiblje je obupnega strunarja, ki tuja mu je sreče bila zarja, ker smrtne so puščice ga ranile.</i>	<i>Zastonj, tako so strune se glasile, od dneva v mrak se pevec s petjem ukvarja, z obupom Evmenidna moč ga udarja, da rane bi se srčne ne celile.</i>
---	--

*Dopredla je življenje kratko Parka,
zagledal kmalu si deželo milo,
kjer tebe čakal z Lauro je Petrarka.
Ovija lovor tvojo že gomilo,
nihče ne žali več te brez preudarka,
odkar si srečno združen z Bogomilo.*

Vrhunec Krekove pesniške zbirke naj bi bil po Prešernovem vzoru ustvarjeni sonetni venec, iz katerega je leto prej že objavil deveti sonet »Minuli so prežgodaj dnevi sreče«. V »Sonetnem viru« je na kratko izpovedal občutje celotnega »Sonetnega venca«:

<i>Petrarka pel je Lauri pesmi mile,</i>	<i>Ker rane se tud v meni so zbudile,</i>
<i>Odkar ranile so oči ga zale.</i>	<i>Občutke bodo bridke poganjale,</i>
<i>Ljubezni v njih dajal je dosti hvale,</i>	<i>Veselje drago vedno mi jemale,</i>
<i>Al rane več se niso zacelile.</i>	<i>Izdihljaje globoke zmir rodile.</i>

*Minuli so prežgodaj dnevi sreče,
Iz srca upanje je šlo cveteče –
Le slab spomin nasproti mračno sije.
Igrale citre bodo poezije,
Celiti zmir skušale blede lice,
Ime slavile ljubljene device.*

V tem razdelku sledijo že objavljeni soneti »Pesem mladenčča«, »Sanje«, »Dvojno tolažilo«, »Spomin preteklih dni«, »Materi v spomin« in »Zatiravcom«. Dotlej neobjavljena soneta sta le dva: »Nekdaj in zdaj« je dialog med njim in njo; govori o otroški ljubezni, ki se je sčasoma spremenila in dozorela v pravo ljubezen za trajno zvezo. Sonet »Upanje« pa preveva misel, da po zgubljeni mladostni sreči ostane samo še upanje na novo. Zdaj vemo, da se je ta ob izidu *Poezije* že približala v podobi mlade Laure, njegove bodoče soproge. V nedatiranem Laurinem pismu iz leta 1862 je zapisano, da je uživala, ko ji je Gregor bral svoje pesmi. Čeprav besed ni razumela, je čutila, da iz njegove plemenite duše lahko pridejo le lepe misli ...

Sodobne kritike ob izidu pesniške zbirke ni bilo. Mnogo let pozneje (ob Krekovi 60-letnici) je M. P. (Maks Pleteršnik?) zapisal naslednjo oznako:

V istem načinu kakor Lovro Toman in France Cegnar je popeval Krek svoje pesmice. Iz njih nam odseva ljubezen do večno lepe prirode in do miljene domovine,- njegove misli se ne popenjajo visoko, tu se ne rešujejo nikaki modroslovni problemi, a po svoji preprostosti in ljubkosti mikajo bralca in so nekatere baš radi nežnega izražanja čustev našle tudi svojega skladatelja. [DiS 1900: 150]

Sicer je Levstik v svoji brezobzirni maniri že prej naperil puščico v Kreka:

*Tvoja pesem je ko Ezopova vrana;
vsa lepota njena je drugod nabrana.*

To je Levec objavil v drugem zvezku Levstikovega *Zbranega dela* (1891). Iz obzirnosti do Kreka je spremenil naslovnika v obliko »Mlademu pesniku«.⁷

⁷ Objavo s pravilnim naslovom »Gregorju Kreku« ima A. Slodnjak v Levstikovem *Zbranem delu II* iz leta

Danes lahko rečemo, da Krekova poezija kljub epigonstvu kaže precejšnjo nadarjenost in je eden od dokumentov našega narodnega prebujenja, kar priznava tudi Anton Slodnjak. Tudi Krekovo navdušenje nad Prešernom tako kmalu po njegovi smrti ni nepomembno, saj vemo, da so ga ozkosrčneži (zlasti v duhovniški obleki) dolgo zavračali. Krek je še pred Stritarjem in njegovim znamenitim uvodom v drugo izdajo Prešernovih *Poezij* 1866, ki je dokončno potrdil Prešernovo prvenstvo med našimi pesniki, to že dolgo dokazoval v teoriji in praksi.

Še vedno je vztrajal kot pesnik *Slovenskega glasnika*. Januarja 1862 je objavil »Trojno petje« [SG VIII 1862: 1], marca pa pod skupnim naslovom *Pesme* šibki stvaritvi »Na boj« in »V mraku« [SG VIII 1862: 81]. *Novicam* je poslal dva dopisa iz Gradca. V prvem je 12. februarja pisal o študentski proslavi Vodnikovega godu. Omenja, da je imel slavnostni govor, ki ga je sklenil tako:

Iz tisočerih ust naj ti doni slava, Tvoj rojstni god pa naj bo vsemu narodu, kolikorkrat se ponovi, drag, in naj se spremeni v narodno slovesnost, ki bo svetu jasno dokazala, kako ve narod onega ceniti, ki mu je daroval vse svoje moči in ga pripravil na pravi sled izobraženosti. Slava!

Peli so slovenski in češki pevci, na klavir je igral dr. Ipavec. Program so dopolnile slovenska, češka in srbska recitacija, sledile so napitnice. Drugi dopis je bil objavljen 12. marca; sporočil je, da je na Dunaju umrl njegov sošolec iz ljubljanske gimnazije Matija Kožar, ki je študiral slavistiko pri dr. Miklošiču. Dopisu je dodal sonet, posvečen nadarjenemu sošolcu. V njem je nekaj misli, ki veljajo tudi za Kreka, zlasti za njegovo prihodnost:

*Zajemal si iz vira učenosti,
ko med spomladi iz cvetic bučela,
po vedah ti je duša hrepenela,
ko zgodaj si že čutil njih sladkosti.*

11. februarja je pri dr. Tanglu uspešno opravil kolokvij iz Iliade. Sicer pa sta oba profesorja v začetku aprila potrdila frekvenco, spet s pripisom *sehr fleissig*. V začetku maja je začel poletni semester, vpisal je le devet ur predavanj tedensko. Tudi v tem semestru je bil oproščen šolnine.

Spomladi je v *Slovenskem glasniku* objavil pesem »Želje« [SG VIII 1862: 149], nato pa v dveh delih še ciklus *Spomladančice* [Spomladančice 1–4 v SG VIII 1862: 181; Spomladančice 5–7 v SG VIII 1862: 245]. V prvem delu so pesmi »Mladost«, »Norost«, »Slabost« in »Sladkost«, v drugem delu pa »Priroda«, »Zastonj« in »Neumrljivost«. Pozneje je objavil še pesem »Danica« [SG VIII 1862: 277]. Ta poezija je manj kvalitetna.

Pri dr. Tanglu je 15. julija z dobrim uspehom opravil kolokvij iz Ciceronovih govorov. Ob koncu julija je prejel frekvenco za poletni semester z oceno *sehr fleissig*, med počitnicami pa je pridno snoval in pisal svoj ep »Na sveti večer o polnoči«. Z njim se je želel še bolj

1952, str. 234, z opombo na str. 433, kjer je tudi Slodnjakova kratka razlaga te puščice: *Krek se je pokazal v Poezijah 1862 tipičnega, četudi ne povsem nenadarjenega posnemovalca Prešernove forme in besede. Zato ga L. primerja z Ezopovo vrano, ki se je okrasila s pavjim perjem.*

približati vzorniku Prešernu, ki je v *Poezijah* objavil ep »Krst pri Savici«, Krekove *Poezije* pa so izšle brez te zvrsti. Verjetno je delo poslal prof. Antonu Janežiču v Celovec ob koncu počitnic.

Menda se je njegova ljubezen do Laure prvič znašla v krizi, kar razberemo iz njenega pisma 27. avgusta 1862, poslanega iz spodnještajerskih vinogradov svojih staršev:

Oprosti, ljubljeno srce, če Ti sedaj nekoliko vznemirjena spregovorim: danes sem doživela grozljivo izkušnjo, ki je moje srce globoko ranila in razžalostila. Sedaj pa mi je napoved Tvojega prihoda prinesla olajšanje, da me boš prišel sam potolažiti. O ljubljeni Gregor, verjemi mi, moje srce hrepeni, da se Ti potoži, da se s Tabo pogovori, saj ga razumeš!

Grozljiva je bila misel, da je Gregor ne ljubi več, toda z napovedjo obiska je dobila upanje, da se bo vse uredilo. V nedatiranem pismu s teh počitnic je Laura pisala tudi o Gregorjevih svojcih:

Ljubljeni srček, ne hodi na svoj dom, ker Ti bo domovina priklicala toliko žalostnih spominov in izguba Tvoje polsestre Te bo še toliko bolj prizadela. Če želiš svojega očeta razveseliti, ga povabi v Ljubljano, da ga tam ozdraviš in se pogovoriš z njim.

Oktobra se je vpisal v peti semester, v katerem je bilo kar 18 ur predavanj. Poleg Tangla in Karajana je vpisal še analitično geometrijo pri dr. Hornsteinu (dve uri), eksperimentalno fiziko pri dr. Hummlu (dve uri) in temelje psihologije pri dr. Nachlovskem (dve uri).

Na začetku leta 1865 je izšel v Celovcu v Janežičevi zbirki *Cvetje iz domačih in tujih logov* ep »Na sveti večer o polnoči« s podnaslovom Epična pesem v treh spevih, ki obsega 55 strani. Natisnil ga je celovski tiskar Janez Leon. Pesnitev zajema motto, uvod in epske speve. Za motto je vzel kar drugo polovico Prešernovega:

*Srce je prazno, srečno ni,
nazaj si up in strah želi.*

Uvod šteje enajst oktav z rimo abababcc, prva se glasi:

*Mogočno strunice se oglasite,
prijazne vile ganite srce;
nekdanje čase v pesmi obudite,
ki v večno utonili so morje;
po zemlji krasni mili rod vodite,
na katero vse ga vežejo želje:
Spričujte, da ljubezen ne ugasne,
da je ne zamore težave časne.*

Pesnik nas popelje na breg Save in nam predstavi glavne osebe: brodnika Janka, njegovo zaročenko Minko in nasilnega viteza Vilka. Epski spevi so sicer v osemvrstičnih kiticah, vendar verz ni enajsterek kakor v uvodu, ampak se stalno izmenjujeta deseterek in deveterek; rima je abababab. Za zgled prva kitica prvega speva:

Krog in krog miruje že narava,

*glas noben pokoja ne kali;
v črno noč zavita je dobrava,
vse po vasi v sladkih sanjah spi.
V revni izbi pa nekdo ne spava,
saj še revno lučica brli;
ali s sinkom mati le igrava,
al pri bratu sestrice budi?*

Prvi spev šteje 59 kitic. V samotni koči se na sveti večer pogovarjata babica in vnukinja Minka. Ta pravi, da lahko nocoj vsaka deklica ugleda v vodi mladeniča, ki jo ljubi, babica pa ji govori, da je to le vraža in da naj človek ne preskuša svoje prihodnosti. Ko starka zaspi, Minka odide k Savi. Tam stopi v čoln, da bi pogledala v vodo in v njej uzrla svojega ljubega Janka, takrat pa pridirja na iskrem vrancu vitez Vilko, jo ugrabi in z njo zdrvi proti svojemu gradu.

Drugi spev šteje 52 kitic. Brodnik Janko je imel ponoči hude sanje, da je Minka v veliki stiski. Takoj zjutraj gre k Savi in v čolnu najde prstan, ki ga je nekoč dal Minki. Prepričan je, da je utonila. Hiti k njeni koči, kjer starka potrdi njegovo slutnjo. Minka pa se zjutraj prebudi v gradu. Kmalu se ji približa vitez Vilko in ji ponudi svojo ljubezen, a se ne da pregovoriti. Vilko ravna z njo grdo, a vse zaman. Na naslednji sveti večer pa Minka obljubi vitez, da mu bo poklonila svoje srce, če jo pelje k Savi in če bo v vodi ugledala njega. Vitez ji željo izpolni; Minka stopi v čoln in se vrže v valove. Janko je to skrit opazoval, potegnil mrtvo Minko iz vode in Vilku prisegel maščevanje.

Tretji spev šteje 47 kitic. Dan pozneje Minko pokopljejo. Janko vsak dan obišče njen grob, v tem pa zapoje bojni rog. Vilko odhaja s svojo četo, v katero se uvrsti tudi Janko, v boj proti Turkom. Janko je sklenil kot prvega ubiti Vilka. V krvavem boju je ta smrtno ranjen, Janko ga najde, odnese z bojišča in mu odpusti. Vrne se domov, ranjeni Vilko pa izdihne na svojem gradu. Janko s svojim čolnom še dolgo prevažala ljudi, obiskuje Minkin grob in nekega svetega večera opolnoči umre na njenem grobu. Še mrtev se oklepa nagrobnega križa.

Izhodišče te romantične pesnitve je stara šega, opisana že pri Valvasorju, namreč da lahko deklo na sveti večer opolnoči v vodi ugleda obraz bodočega ženina. Pozneje je ta motiv uporabil tudi Gregorčič v pesmi »Na sveti večer«. Krek s snovjo epa ni posegel tako daleč v zgodovino kot Prešeren v »Krstu«, temveč v fevdalno dobo in čase turških bojev, torej 15. ali 16. stoletje. Zanimivo je, da je leta 1865 nastajala tudi prva pomembna »turška« povest, Jurčičev *Jurij Kozjak*.

Vsebinsko je po vzoru romantikov v epu svetla stran, ki jo predstavlja idealna ljubezen med Jankom in Minko, in temna v podobi nasilnega fevdalca Vilka. Ta usodno poseže med zaljubljenca in uniči Minko, vendar je Jankova ljubezen neuničljiva in presega njeno življenje. Tudi njegova misel na maščevanje se spremeni v krščansko odpuščanje. V ljubezni med Jankom in Minko gotovo odmeva ljubezen med Gregorjem in Lauro.

Jezik in slog pesnitve sta boljša kot v *Poezijah*, tudi snov je izvirnejša in zanimivejša. Ep je najboljši, kar je Krek ustvaril v verzih. Ne strinjam se s Slodnjakom, ki pesnitvi očita

gostobesednost [1959: 282]. Ep bi moral pridobiti veljavo, ki jo je imel ob izidu leta 1865 kot šesta knjiga Janežičevega *Cvetja iz domačih in tujih logov*.

Krek je 10. januarja 1865 pri dr. Karajanu opravil kolokvij o Salustovem Katilinu in 28. januarja o *Bellum Jugurthinum*, 25. marca pa pri dr. Tanglu o Ciceronu. Pozimi je v *Slovenskem glasniku* objavil daljšo pesem »Pogled na Danico« [SG IX 1863: 76], ki je obsodba zavisti, krivic in nepoštenosti sveta.

Na začetku šestega semestra je 20. aprila vpisal v indeks predavanja iz grške slovnice pri dr. Karajanu, psihologijo pri dr. Nachlovskem, svetovno zgodovino novejšje dobe pri dr. Weissu in eksperimentalno fiziko pri dr. Hummlu.

15. maja 1865 mu je pisala Laura s Spodnje Štajerskega; v pismu ga je nagovorila s slovenskim *ljubi angel* in ga okregala, ker je iz vrstic njegovega pisma vel ledeni mraz. Izrazila tudi veliko skrb za njegovo zdravje zaradi preobremenitev s študijem. Svetovala mu je sprehode in odsvetovala delo zvečer in ponoči. Pozdrave zanj ji je naročil tudi pesnik Jakob Razlag. Podpisala se je kot *zvesta nevesta Laura*.

Že 31. maja pa se mu je zahvalila za *ljube vrstice, ki so mi potrdile zvesto ljubezen*. Laura se je vrnila v Gradec šele okrog 10. julija, Gregor pa je pridno študiral. Že 11. maja je pri dr. Karajanu opravil kolokvij o Sofoklejevem *Ojdiču na Kolonu*. 20. julija je dobil potrjene frekvence šestega semestra. Začele so se študentske počitnice, ki jih je močno zaznamovala Laura. V začetku septembra je s starši spet odšla na Spodnje Štajersko.

Takoj 5. septembra mu je pisala pismo, obrobjeno z narisanim pisanim cvetjem, znakom njene velike ljubezni, ki pa je bila z Gregorjeve strani spet in spet na preskušnji. Ob zelo obledeli pisavi je nekoliko čitljivejši le konec: *Moj dobri Gregor, izpolni željo nekega ljubečega srca; bodi prepričan, da ti bo tvoja vijolica zelo hvaležna ... Tvoja zvesta Laura*.

Še bolj obledelo je pismo z dne 27. septembra, razen na koncu: *Od mojih ljubih staršev mnogo ljubeznivega in prisrčnega! Od mene, od Tvoje zveste neveste, pa dobiš tisoč poljubov in pozdravov in tudi solz, ki večkrat skalijo moje oči*.

V pismu 30. septembra, na zadnji dan počitnic, pa je napisala prav poetični slavospev ljubezni: *Ne pozabi, da obstaja neka Laura, ki Te ljubi in se zahvaljuje Bogu na kolenih, da ji je naklonil ljubezen, to sveto čustvo, ki je del božanskega*.

Gregor je lahko bil srečen, da je bil deležen takšne ljubezni dekleta, saj je bil zanj o strani staršev prikrajšan. V pismu iz Maribora 10. oktobra ga je Laura povabila na trgatve v njihov vinograd, kjer je lahko pričakoval prijazen sprejem njenih staršev. Svetovala mu, naj pride z vlakom v nedeljo zvečer, saj se trgatve začne v ponedeljek in ob primernem vremenu traja tri dni. Naj se odtrga za nekaj dni od svojih dolžnosti in pride k njej, *kjer bo srce govorilo srcu ...*

Sredi oktobra se je vpisal v sedmi semester in v indeksu navedel tri ure predavanj in dve uri vaj rimske književnosti pri dr. Karajanu ter pet ur praktične filozofije in še uro zgodovine filozofije pri dr. Nachlovskem. Ta mesec je začel tudi honorarno poučevati slovenski jezik

na višji graški realki, kar je zboljšalo njegov materialni položaj in mu prineslo prve pedagoške izkušnje. V tem semestru je v *Slovenskem glasniku* objavil pesem »Prepozno« [SG X 1864: 69], ki je boleče občutje slovesa mladosti. 16. marca, kmalu po 24. rojstnem dnevu, je dobil potrjene frekvence za sedmi semester.

8. aprila se je vpisal v osmi, zadnji semester in v indeksu zapisal pet ur predavanj iz zgodovine Homerjevih spevov in dve uri vaj v interpretaciji Protagore pri dr. Karajanu ter uro obravnave glavnih točk formalne logike pri dr. Nachlovskem. Osnove sanskrta je poslušal dve uri tedensko pri dr. Schenklu.

Junija je v *Slovenskem glasniku* objavil pesem »Nedolžnemu očesu«, ki mu jo je nedvomno navdihnila njegova Laura:

<i>Zamaknjen rad gledam v nedolžna ti lica,</i>	<i>Ne brani, da so mi odprta nebesa,</i>
<i>zamaknjen še raji ti gledam v oko;</i>	<i>da uživam na zemlji veselja sladkost;</i>
<i>ko v njem zaleskeče se rosna solzica,</i>	<i>dovoli, da žarki mi tvojga očesa</i>
<i>je združeno z zemlje bleščobo nebo.</i>	<i>otajajo led - mojo srčno bridkost.</i>

[SG X 1864: 208]

Okrog 20. julija je dobil potrebne frekvence in potrjen zadnji semester. Že čez nekaj dni, 25. julija 1864, je dobil doktorsko diplomu v latinščini.⁸

KREKOVA HABILITACIJA NA GRAŠKI UNIVERZI

Leta 1864, ko je Gregor Krek z doktoratom končal univerzo v Gradcu, se je njegov oče Jernej s svojo drugo ženo Elizabeto in njunimi šestimi otroki preselil iz Četene Ravni v Selca v Selški dolini [Andrejka 1932: 15]. Njegov brat Jože, ki ga mačeha prav tako ni marala, je tedaj enaindvajsetleten služil za hlapca v javorskem župnišču.

S honorarnim poučevanjem slovenščine na višji graški realki je nadaljeval tudi v šolskem letu 1864/65, zaradi končane univerze seveda že kot suplent, ki je po potrebi poučeval tudi latinščino in nemščino. Slovenski jezik je honorarno poučeval tudi na graški tehnični visoki šoli Joanneum.

Kot pesnik se je oglašal vedno redkeje. V *Novicah* je 3. avgusta 1864 objavil pesem »Nada« in se podpisal kot dr. Gregor Krek. Pesem je lepo začel s prvo kitico v ritmu daktilov:

O nada, ti iskrica mila, nebeška,
ti ude otrpnjene spet oživiš;
umakne se tebi vsa reva človeška,
na prestol berača celo posadiš. [N 3. 8. 1864: 354]

Žal se je v naslednjih petih kiticah lepa misel razblinila v gostobesednosti. Dve pesmi je spet objavil šele poleti 1865 v *Slovenskem glasniku*. V pesmi »Novo življenje«, objavljeni 1.

⁸ Do leta 1872 v Avstriji za razloček od nemških dežel niso poznali doktorske disertacije v sodobni obliki. Za pridobitev doktorske časti je zadoščal zelo zahteven filozofski rigoroz [Južnič 1999: 358].

julija, je v osmih kiticah izpovedal nostalgijo po mladih letih, nekoliko podobno kakor Prešeren v pesmi »Slovo od mladosti«, o čemer priča peta kitica:

*Mladost in spomlad! Kako brzo bežite,
a vendar dni prejšnjih ne kličem nazaj;
mladenču je težko le to pozabiti,
kar mu je življenje oslajalo maj.* [SG 1856: 193]

1. avgusta pa je izšla pesem »V spomladi«, ki spominja na Jenka:

*Veseli poslušam ptičic petje,
navdaja rožic duh me mlad;
prijazno miha me v zavetje
kristalnega potoka hlad.* [SG 1865: 225]

Konec novembra 1865 je šel na Dunaj, da bi opravil profesorski izpit za poučevanje na srednjih šolah. Član komisije je bil tudi dr. Fran Miklošič. Najprej je 29. novembra pisal klavzurno nalogo iz nemškega jezika, 5. decembra pa je opravil zagovor te naloge in tudi zagovor svoje domače naloge iz slovenskega jezika o staroslovanskem in slovenskem pri-devniku [ARS priv. A LXIX – 1(6)]. 2. decembra mu je zaročenka Laura poslala pismo, v katero je mdr. zapisala:

Rada bi vedela, ali se boš v sredo vrnil z jutranjim ali večernim vlakom. Mislim z gotovostjo, da si boš po izpitu gotovo zaželel domov, kjer te jaz z mnogo ljubezni in veselja pričakujem. Z radovednostjo mislim na tvoje pripovedi, ker si sedaj nekaj posebnega doživel, kar se nekoliko tudi mene tiče - ali ne, moj nadvse ljubljeni doktor? Tvoja klavzurna dela bodo gotovo pohvaljena; sedaj imaš nekaj hudih ur, a boš potem srečen človek, saj boš dosegel svoj cilj. K temu ti želim tisočkratno srečo!

21. decembra 1865 so mu z Dunaja poslali spričevalo o usposobljenosti za poučevanje z obsežno utemeljitvijo [Z. 1865]: domače delo iz slovenskega jezika je pri zagovoru obravnaval izčrpno in ustrezno, glede klavzurne naloge iz nemškega jezika so mu zapisali, da je gramatični detajl naloge dobro obdelal in pokazal temeljit pogled v historično slovnico, pri ustnem izpitu iz nemščine pa je stvarno in slovnično dobro analiziral eno od Goethejevih pisem. Spričevalo je podpisalo kar devet izpraševalcev in članov komisije.

Po novem letu 1866 je poslal v *Slovenski glasnik* pesem »Spomin«, ki je bila objavljena 1. februarja 1866 in pomeni Krekovo slovo od poezije, saj od takrat ni objavil nobene svoje pesmi več. V zadnji kitici je izpovedal le spomin na srečne dni svoje mladosti in svoje prve ljubezni:

*Za vsem le spomin še ostaja,
ki v prejšnje me čase pelja,
ki s srečo srce mi napaja,
z ljubeznijo prvo navda.* [SG 1866: 52–53]

Poslej se je Krek poleg poučevanja na realki povsem posvetil pisanju habilitacijske razprave, s katero si je prizadeval priti na graško univerzo kot privatni docent za slovansko

jezikoslovje in književnost. Iz domače naloge za strokovni izpit o slovanskem pridevniku je vzel ožjo temo o njegovi samostalniški sklanjatvi in jo temeljito obdelal pod naslovom Samostalniška sklanjatev pridevnika v stari slovanščini in slovenščini (»Die nominale Flexion des Adjektivs im Alt- und Neuslovenischen«). Zelo učeno razpravo na 52 straneh je najprej objavil v *Izvestju graške realke za leto 1866*, jeseni istega leta pa jo je dal na Dunaju natisniti še kot samostojno publikacijo.

V tej objavi piše tudi, da je 19. avgusta 1865 Štajerski deželni zbor Kreku potrdil mesto suplenta, po strokovnem izpitu pa 26. januarja 1866 mesto profesorja slovenskega jezika na višji realki in tehnični visoki šoli, kar je državno ministrstvo vzelo na znanje 19. aprila 1866. Na realki je poučeval v dveh jezikovnih tečajih po tri ure tedensko, medtem ko je literarni kurz zaradi pomanjkanja slušateljev odpadel. Ob tem je verjetno poučeval slovenščino še tri ure na Joaneumu.

Spomladi 1866 sta se Gregor in Laura po petih letih zaljubljenosti pripravljala na poroko, ker sta pričakovala otroka. Gregor je moral v rojstno faro in občino po dokumente. Obenem je skušal pomagati svojemu triindvajsetletnemu bratu Jožetu, ki ga je žreb izbral za vojaka in mu je grozil vpoklic na italijansko fronto, saj se je bližal ponovni vojni spopad med Avstrijo in Italijo. 22. marca 1866 je Laura Gregorju pisala:

Prisrčno se Ti zahvaljujem za Tvoje pismo. Daj Bog, da tudi Tvoj strah za dragega brata ne bi bil potreben. Dobre besede mnogo pripomorejo in z njimi boš Ti vsekakor pomagal k oprostitvi Tvojega brata.

Kakor razberem iz Tvojih vrstic, so zadnji dnevi tedna bili posvečeni hrepenenju po domu in vseč mi je, da si imel v spremstvu svojega brata dvojno zadovoljstvo. Iz srca Ti želim, da bi bil teh par prostih dni srečen. Otrsi se vseh težkih misli, bodi živahen in vesel, da boš tu doma potem z veseljem poprijel za delo. Tudi svojemu ljubemu očetu boš storil veselje, če boš prišel k njemu z veselim obrazom, če ga boš prepričal o srečnem začetku svojega življenja v dvoje. Povej mu, da ga imam že sedaj rada, čeprav ga še nisem videla.

... Kako rada se bom poslej udeležila Tvojih potovanj, kako se veselim praznovanja velike noči s Teboj. Sedaj imam mnogo dela s svojo poročno obleko; hočem jo okrasiti za ta srečni dan. Samo če boš tudi Ti, moj Gregor, srečen in Te bo veselilo živeti z menoj. Reci mi lepo besedo, srček moj, in objemi me zopet tako kot v prejšnjih lepih časih. Tako boš potrdil, da je moja vera v Tvoje dobro srce in v Tvojo plemenitost resnična!

In v pismu dva dni pozneje:

Moj visokospoštovani ženin! Ljubi Gregor!

Sem v strahu, da mojega pisma nisi prejel, saj pričakovanega pisma od Tebe ni bilo. Samo odkrito povej, visokoučeni doktor, ali nimam dovolj vzroka za ljubosumnost? Ne in vendar: imam veliko zaupanje in poznam Tvoj strah za usodo svojega ljubega

brata. Tudi če bi ga to doletelo, se ne obremenjuj preveč, ljubi Gregor. Brat s svojim svežim duhom in živahno naravo bo to bolečino laže premagal kot oče. Tega bova pa obiskala kasneje in ga poskušala potolažiti. Sicer se mu je pa rodila še ena hčerka ... To pismo Ti spričuje, da mislim nate in upam, da Te bom v dveh dneh sprejela, kar naj bi ustrezalo Tvojim obljubam.

Bodi zdrav, ljubljeni Gregor, zabavaj se dobro med svojim obiskom in mi kmalu piši, kar zaskrbljeno pričakujem.

Od vseh sprejmi mnogo prisrčnih pozdravov! Bog blagoslovi Tvoje srce, Tvoje zdravje in naju oba dvojno, da bi se kmalu spet videla.

Tvoja Laučika.

Krek je temeljito, na osmih straneh, pripravil program za akademska predavanja. Njegovo vodilo je bilo historično, kajti prepričan je bil, da je samo na tej podlagi mogoč pravilen in vsestransko jasen pogled v organizem jezika ter da se na tem stališču gradi in ohranja primerljivost s stanjem sodobne jezikovne znanosti. Navedeno stališče zagotavlja, da bo upoštevana tudi komparacija, kajti zdelo se mu je potrebno končno določiti, kaj je skupno dobro slovanskih in drugih indoevropskih jezikov. Bil je mnenja, da je jezikovne pojave treba pojasniti iz njih samih in jezik utemeljiti v njemu lastni zgradbi, ne s pretirano uporabo primerjav, ki bi poslušalcem otežile pogleda na zgradbo jezika.

Prepričan je bil, da je treba vedno izhajati iz stare slovanščine, ki jo je po učinku na jezikovne pojave drugih indoevropskih jezikov postavljala v svetlejšo luč in je imela poleg sanskerta, obeh klasičnih jezikov, litovščine in letonščine, katerih jezikovni organizem sta že temeljito raziskala Schleicher in Bielenstein, poseben pomen. Poleg stare slovanščine je načrtoval pritegniti starejša obdobja drugih slovanskih jezikov, posebno še, če bi šlo za razrešitev načelnih vprašanj, o katerih so raziskovalci različnih mnenj. Tu je nameraval primerjati jezikovne oblike s staroslovanskimi, pri čemer naj bi predlogi temeljili na kritični podlagi, izgradnja pa naj ne bi obvisela v zraku. Medtem ko je nameraval za starejša obdobja slovanskih jezikov upoštevati jezikovne spomenike, naj bi bil za življenje novjših slovanskih jezikov poudarek na jugoslovanskih jezikih, posebno še slovenskem. Poudariti je želel zgodovino teh jezikov in razvoj njihovih narečij.

Stališče mu je določalo potek predavanj. Pričela naj bi se z glasovnimi zakoni in besedotvorjem, od tod bi se pomaknila k oblikoslovju in končala s skladnjo. Za vsak del je načrtoval tri ure predavanj tedensko. Poleg tega se je zavedal, da bo slušatelje treba seznaniti s temeljnimi elementi staroslovanske slovnice, ta predpostavka pa zahteva, da se branje staroslovanske hrestomatije ne pomika predaleč, temveč da lahko že začetniki sodelujejo pri filoloških vajah.

Da bi bil predmet zajet v celoti, je bilo treba pritegniti in upoštevati še pomožne znanosti: literarno zgodovino, arheologijo, mitologijo, etnografijo in paleografijo.

Literarna zgodovina, ki naj bi obravnavala vsa slovanska ljudstva, zahteva najmanj štiri semestre po dve uri tedensko. Obsegala naj ne bi samo bibliografskega dela, ampak tudi

kritično in estetsko vrednotenje knjižnih del. Jezikovna znanost se dopolnjuje z etnografijo, kajti jezik in ljudstvo se medsebojno pogojujeta, zato ta predmet po njegovem mnenju zahteva dve uri predavanj tedensko v enem semestru.

Pri arheologiji je najprej upošteval tisto, kar se opira na pozitivni temelj in končna spoznanja. Ta predmet bi zahteval tri semestre predavanj po dve uri tedensko. Glede mitologije se mu je zdelo, da bo komaj mogoče kaj sistematičnega povedati, kajti najdišča, ki vsebujejo neoporečne dokaze, še niso bila dovolj raziskana, v ljudstvu dremajoči in v različnih zapisih ležeči material še ni bil zbran. Zbrati in raziskati bi bilo treba še veliko gradiva, da bi dobili fiziognomije božanskih likov, ki bi omogočile postaviti dokončno zgradbo slovanske mitologije. O paleografiji je bil mnenja, da bi glede na material, ki mu je bil na razpolago, zahtevala en semester po uro na teden.

Na koncu je predlagal še, da bi tedensko menjaje predaval enkrat pet, drugič šest ur. Pri obravnavi vseh slovničnih vprašanj je imel vedno pred očmi besede Jakoba Grimma: *Jezikovna raziskava, od katere izhajam in kateri pripadam, me ni zadovoljevala na način, da nisem vedno rad šel od besed k stvarim; jaz nočem hiš samo graditi, ampak tudi v njih stanovati.*

10. decembra 1866 sta Gregor in Laura postala starša. V pismu prof. Josipu Marnu 9. januarja 1867 Krek tega dogodka ne omenja, pač pa je že moral zvedeti za Levstikovo negativno mnenje o njegovi poeziji in je rad pritegnil Marnovi kritiki:

Levistika ste šembrano ostro prijeli, ali njemu tudi jaz ne morem odpustiti, da ima tu in tam besede in stavke, ki so zares taki, da človek nevoljno položi slovnico v stran. Tudi Jagič mi je dejal, da mu Levstikovo delo ni povšeči in se je čudil, da more mož, ktereга Slovenci tako povišujejo, tako dati med svet.

Pisati zdaj ne morem ničesar, pripravljam se marno, da bodem mogel že drugo polletje začeti razlagati na visocih šolah. Odmeril sem zato te-le predmete:

a) staroslovansko slovnico z ozirom na primerjajoče jezikoznanstvo (2 uri);

b) slovansko archeologijo (2 uri) in

c) uvod v literarno in kulturno zgodovino slovansko (1 uro -coll publicum).

Le tega se malo bojim, da bodem s časom preveč obložen in bi to utegnilo kvariti zdravje moje, ktero je za zdaj, hvala Bogu, dobro vterjeno.

Pozdravljam Vas, kakor tudi moja ženka, prav priserčno in ostajam ves Vaš

dr. Gregor Krek. [NUK, MS 691]

Na univerzi so imenovali habilitacijsko komisijo v sestavi Karl Schenkl, Karl Tomaschek in Max von Karajan. Preučili so Krekovo prošnjo, priloženo razpravo pa poslali tedanji največji slavistični avtoriteti v Avstriji, dr. Miklošiču, profesorju na dunajski univerzi. Pirjevec sicer navaja, da je Krek v šolskem letu 1864/65 poslušal njegova predavanja [SBL I: 557], vendar ni dokumenta, ki bi to potrdil. Pač pa je poslal komisiji zelo ugodno mnenje o Krekovi znanstveni razpravi, ki ga je sklenil takole: *Ta spis je izvrsten in pričakovati je, da njegov avtor kot univerzitetni učitelj ne bo v nečast tej ustanovi.* Miklošičevo strokovno

mnenje je pripomoglo, da je sredi januarja 1867 habilitacijska komisija v poročilu profesorskemu kolegiju Filozofske fakultete potrdila ustrezno strokovno znanje kandidata, imela pa je pripombe k programu predavanj. Kritika je bila namenjena dejstvu, da je Krek, po njihovem mnenju, naredil dobro primerjavo staroslovanskega jezika s klasičnimi, medtem ko so ostali prezrti bliže ležeči starogermanski jeziki, predvsem gotski. Zdelo se jim je tudi, da kandidat ni v zadostni meri obvladal sanskrta, vendar te pripombe niso bile tako zelo pomembne, da bi prošnjo zavrnil. Zapisali pa so, da pričakujejo, da bo kandidat ob svojih študijah zapolnil pomanjkljivosti v poznavanju in obravnavah te snovi. Trije podpisani člani habilitacijske komisije so se strinjali, da profesorski kolegij dovoli kandidatu, da na temelju njegovih predlogov, zlasti pa priložene znanstvene razprave, nadaljuje postopke za habilitacijo [UA Graz, Zl. 123].

Naslednji postopek v habilitaciji je bil kolokvij pred komisijo 4. februarja 1867. V mnenju komisije po kolokviju je mdr. pisalo, da je kandidat potrdil svoje mnogostranske zmožnosti, le v zvezi z jezikovnimi primerjalnimi metodami je pokazal negotovost in pomanjkljivosti v znanju. Vendar pa so njegovo poznavanje priznali kot zadostno in mu za poskusno predavanje določili temo »Kratek pregled tvorbe časov v staroslovnanščini v primerjavi z drugimi jeziki« [UA Graz, Zl. 123 a].

Preskusno predavanje je Krek opravil 2. marca 1867 v navzočnosti habilitacijske komisije. V pisnem mnenju komisije o tem je zapisano: *Predavatelj je z uporabo najboljših pripomočkov v redu in dovolj jasno opravil svoje predavanje. Zaželeno bi bilo le, da bi kandidat pokazal neodvisnost od svojega zvezka in dokazal sposobnost prostega predavanja* [UA Graz, Zl. 123 b].

Tako si je dr. Gregor Krek pridobil habilitacijo na Univerzi Karla in Franca v Gradcu in postal privatni docent za slovansko filologijo in literaturo ter začetnik prave slavistike na graški univerzi. To je bila izjemna čast za revnega, napol osirotelega bajtarskega sina iz majhne hribovske vasi v Loškem pogorju; vse to je dosegel s svojo sposobnostjo in občudovanja vredno prizadevnostjo.

Doslej je namreč na graški univerzi kar 44 let predaval »štajersko slovenščino« za potrebe duhovščine in uradništva na Spodnjem Štajerskem Koloman Kvas, po študiju jurist iz Slovenskih goric. Sprva je predaval tri, pozneje pa štiri ure na teden vse do konca zimskega semestra 1866/67, ko je bil star že 77 let. Pokoj je užival le kratek čas – umrl je za božič 1867 [SBL I: 601–603].

Privatni docent dr. Gregor Krek je lahko 8. marca 1867 z zadovoljstvom praznoval svoj 27. rojstni dan in 12. marca god. Ker pa se je bližal poletni semester, ki je pomenil začetek njegove akademske kariere, se je, vesten, kakor je bil, začel takoj pripravljati na to poslanstvo, ki ga je zastavil z vsem žarom ljubezni do slovenstva in slovanstva.

Za začetek je napovedal le tri ure predavanj na teden. Dve uri je predaval glasoslovje v okviru staroslovanske slovnice z ozirom na primerjavo z drugimi jeziki, tretjo uro pa je porabil za uvod v literarno in kulturno zgodovino Slovanov [Prunč in Karničar 1987]. Seveda je še naprej poučeval slovenščino na obeh graških ustanovah kot doslej.

Misliti pa je moral tudi na svojo mlado družino, na ženo Lauro in štirimesečnega sina Bogomila. Iz družinskega življenja se je v času tega semestra ohranilo nekaj pisem, ki jih je Laura pisala možu s posestva svojih staršev. Nekaj je tako obledelih, da so nečitljiva, druga pa so nekoliko bolj berljiva. 28. junija je pisala možu, da je Bogomil zbolel in tudi že ozdravel. Njemu pa je, ker je vedela, da rad pretirava pri duševnem delu, naročila: *Pojdi na sprehod, odpočij se, da boš zadovoljen in se boš dobro počutil po svojih mukah in naporih. Bodi brez skrbi za otroka, ker je v skrbni negi; sicer pa prideva kmalu dobre volje k učenemu in slavnemu doktorju Gregoriju Kreku v Gradec.*

Priprave na akademska predavanja so seveda »muke in naponi«, ki so trajali skoraj do konca julija. Iz Laurinega pisma možu 30. julija vzemo, da se je Gregor pridružil ženi in sinčku na posestvu njenih staršev v petek, 2. avgusta, in tako užival svoje prve akademske počitnice, vendar ne dolgo, saj je bilo treba misliti na priprave za predavanja v naslednjem semestru, ko ga je čakala polna obremenitev. Ta predavanja so napovedovala temelj za njegovo življenjsko delo, za knjigo *Uvod v slovansko literarno zgodovino*, ki je prvič izšla sedem let pozneje.

KREK KOT PRIVATNI DOCENT IN IZREDNI PROFESOR UNIVERZE V GRADCU

Po uspešni habilitaciji je dr. Gregor Krek v akademskem letu 1867/68 zelo vestno pripravljaj predavanja kot privatni docent na Univerzi v Gradcu. Njegova letna plača, ki je znašala 1000 goldinarjev, ni bila posebno visoka. Usposobljen je bil tudi za pouk klasičnih jezikov, a si je zaradi svojega navdušenja za slovanstvo že od gimnazijskih let želel, da bi se popolnoma posvetil slovanskim jezikom, književnostim in kulturi. Ustrezno literaturo je iskal v Univerzitetni knjižnici in ji predlagal nove nakupe iz slovanskih držav, pa tudi sam je začel kupovati knjige za zasebno knjižnico, zlasti zbirke tradicionalne književnosti. Srečen je bil med knjigami, bile so pravzaprav vse njegovo premoženje.

Za zimski semester je napovedal tri ure predavanj o staroslovanski slovnici in tri ure o starocerkvenoslovanski pisavi (glagolici) in o spomenikih v tej pisavi. Priprave so mu vzele ogromno časa, saj je oral ledino. Za poletni semester je napovedal tudi predavanje o pomenu slovanske tradicionalne literature kot viru za slovansko in primerjalno mitologijo, iz katerega je nastala Krekova naslednja znanstvena knjiga.⁹

V zimskem semestru 1868/69 je prišel na Univerzo v Gradcu študirat klasično in slovansko filologijo Gregor Tavčar, p. d. Tavčarjev Grojec, sedem let mlajši sosed iz Četene Ravni, iz rodu pisatelja Ivana Tavčarja. Njegovo nadarjenost je spoznal lokalist Janez Možina in svetoval staršem, naj ga pošljejo v šole. Ti so z mislijo, da bodo v družini dobili duhovnika, fantiča poslali študirat. Toda tudi on se ni sprijaznil s to željo in je mogoče prav pod Krekovim vplivom odšel študirat v Gradec.

⁹ Podatki o Krekovih predavanjih so iz knjige Prunč in Karničar 1987.

Gregor Krek je bil tudi odbornik leta 1865 ustanovljene Slovenske matice (SM). Na pobudo štajerskega rojaka Ferda Kočvarja je SM leta 1868 predvidela izdajo slovenskih ljudskih pesmi, ki so ji jih zapisovalci že pošiljali. Dobila je tudi obsežno Vrazovo zbirko iz Zagreba. Na seji odbora 15. oktobra so s Krekovim sodelovanjem pripravili poziv za nadaljnje zbiranje ljudskih pesmi do leta 1870. Poziv je objavil dr. Bleiweis v *Novicah* 4. novembra 1868. Na seji odbora 1. avgusta 1870 je odbornik dr. Krek vnovič opozoril na zbiranje in objavo ljudskih izročil. Rok za zbiranje so podaljšali do maja 1971 in Kreku izročili Vrazovo zapuščino, da jo pregleda in o njej poroča [Dolenc 1995: 13–23].

Pri Tavčarju v Četeni Ravni se je ohranil lepo vezan indeks, ki ima na ovitku z zlatimi črkami vtisnjen napis G. Tavčar. Za zimski semester 1868/69 so bila vanj vpisana Krekova predavanja Osnovne črte staroslovanske sintakse in Slovanski nacionalni epi. V letnem semestru 1869 pa Krek ni predaval, ker je intenzivno pisal razpravo o slovanski mitologiji na podlagi ljudskega izročila. Še pred koncem leta je knjiga na 92. straneh izšla na Dunaju pod naslovom *Über die Wichtigkeit der slavischen traditionellen Literatur als Quelle der Mythologie* ('O pomenu slovanske tradicionalne literature kot vira za mitologijo'). V njej je zgradil trdne temelje in razvil metodo za svoje znanstveno delo. Izhodišče so mu bile Grimmove pobude, da si je po zgledu tedanjega jezikoslovja tudi mitološka veda prisvojila historično primerjalno metodo in s tem onemogočila samovoljo razlagalcev. Po Müllerju, zagovorniku biološkega naturalizma v jezikoslovju in mitološki vedi, je Krek razvijal misel, da je treba pri razpravljanju o mitu upoštevati predvsem jezik. Po njegovem mnenju gre za hkratno nastajanje posamičnih kategorij jezika in nekaterih pojmov naravnega duhovnega obzorja.

Krek je pojasnil, da so se pravljice in povedke v folklornem izročilu ohranile zato, ker so bile vrednotene kot božje resnice, njihovo izkrivljanje pa je bilo sankcionirano. Kot take sodijo po vsebini v preteklost, po obliki pa v novejši čas. Pri razmišljanju o nastanku pravljič se je Krek oprl na teorijo bratov Grimm, čeprav je v posamičnih primerih dopustil možnost sposesje; težko je reči, ali na podlagi že pri bratih Grimm nakazanih opozoril ali na podlagi Benfeyeve migracijske teorije, h kateri se je pozneje močno bližal. Za mitologijo so po njegovem mnenju posebno pomembne tiste pravljice, v katerih se razkriva mitično v boju svetlobe s temo [Stanonik 1981].

Končno je avtor pripravil izvleček razprave tudi v slovenskem jeziku in ga objavil v mariborski *Zori* [1872: 171–174]. Zanimive so začetne opombe bralcem:

Cela razprava je nastala iz mojih akademičnih predavanj, katera sem, kolikor je bilo potrebno, predrugičil oziraje se na poznejše raziskave na polju primerjalnega bajeslovja sploh in slovanskega posebej.

V prvem razdelku sem želel slušatelje vpeljati na razna pota razlaganja mitov, in to od začetka, ko se je začelo o tem racionalno misliti, do današnjega dne, ko se je že utrdilo primerjalno raziskovanje mitov, ustrezajoč sedanjim zahtevam znanosti.

Drugemu razdelku pa je namen, da bi seznanil slušatelje z bitjem primerjalnega

raziskovanja mitov, predusem, koliko se more pri tem rabiti poleg drugega gradiva tudi narodno blago, ki premore poleg kulturnozgodovinske vrednosti tudi lastnost, posvetiti v tajnosti bogočastja naših pradedov. Tako sem hotel naše slušatelje spodbuditi k marljivemu nabiranju ljudskih slovstvenih ostankov. Oni imajo ključ do narodovega srca in z njimi tudi narod brez bojazni občuje, ker so kri njegove krvi. Potrebno se mi je zdelo na to opomniti, da se otme vse, kar je od pogina ostalo, kajti vsak poznejši rod veliko manj ohrani narodnih pesmi, pripovedk, pregovorov itd. Zlasti v tej dobi, ko brzi hlaпон hiti od kraja v kraj ter narod z narodom seznanja, ko takozvana omika vse staro narodno blago nekako bahato od strani pogleduje, naj se vsaj nekaj teh svetinj reši pogubljenja. V tem pogledu smo zaostali za našimi sorodnimi slovanskimi brati. [Krek 1872: 171]

30. oktobra 1869 je Gregor Krek na dekana Filozofske fakultete naslovil prošnjo za napredovanje v izrednega profesorja [UA Graz, Zl. 104]. V njej je tudi poročal, da so slovanski študentje deželnemu zboru izročili peticijo za ustanovitev stolice za slovansko jezikoslovje in literaturo. V zvezi s tem so 17. januarja 1870 profesorji Schenkl, Karajan in Heinzel poslali Filozofski fakulteti naslednjo vlogo:

Na zasedanju filozofske fakultete 1. decembra prejšnjega leta smo sopolpisani bili zadolženi glede ustanovitve stolice (izredne profesure) za slovansko filologijo in predloga sedanjega privatnega docenta dr. Gregorja Kreka za to mesto. Zato o tem tu podajamo svoje mnenje.

Ustanovitev take stolice se mora nasploh in z ozirom na posebne razmere naše univerze označiti kot zaželjena. Znanje slovanskih jezikov je pri sodobnem stanju jezikovnih raziskav za tistega, ki se z indogermanskimi jeziki ukvarja, res potrebno. Kakšno pridobitev za spoznanje sorodnih jezikov s slovanskimi je mogoče doseči, kažejo dela Boppa, Schleicherja, Miklošiča in drugih, zato je posebno važno, da se na univerzah predava slovnica slovanskih jezikov, in sicer na podlagi primerjave jezikov.

Na naši visoki šoli pa se zdi zastopstvo tega predmeta zaželjeno še iz drugega vzroka. Nekoč je pripadalo prebivalstvo Spodnje Štajerske v večjem delu slovanskemu življu, poleg tega obiskujejo našo univerzo študirajoči iz Kranjske, Hrvaške, Primorske in Dalmacije. Zato je sedaj prilika, da bi poslušali predavanja o slovanski gramatiki, književnosti, mitologiji itn.... V letu 1867 se je habilitiral gospod dr. Gregor Krek kot privatni docent za slovansko filologijo in opravlja od tedaj številno obiskana predavanja o slovnici, književnosti in mitologiji Slovanov.

Podpisani so se popolnoma sporazumeli, da ministrstvu predlagajo dr. Kreka za izrednega profesorja slovanske filologije z ustreznimi dohodki, kajti prepričani so bili o njegovi znanstveni podkovanosti. To dokazujejo razprave, priložene programu višje realke v Gradcu 1866 in 1869. Prva, ki nosi naslov O nominalni fleksiji pridevnika v stari in novi slovenščini, je bila predložena že ob njegovi habilitaciji in tedaj jo

je prof. Miklošič, ki ga je komisija prosila za presojo, označil kot odlično delo. Še več hvale je bilo deležno drugo delo O važnosti slovanske tradicionalne literature kot vira mitologije, v katerem se profesor Krek kaže kot zelo načitan in temeljit ter prispeva pomembne rezultate, ki bodo v prihodnosti dobili ustrezno mesto v slovanski in indogermanski mitologiji. Z ozirom na vse to so podpisniki naročili:

Slavna fakulteta naj pri visokem ministrstvu zahteva ustanovitev stolice izredne profesure za slovansko filologijo, vendar z opombo, da naj bi predavanja o slovanski filologiji vedno potekala v nemškem jeziku; le tako bi namreč ustrezala nemškemu značaju naše visoke šole in potrebi, da bi bila dostopna tudi nemško govorečim študentom in vsem študentom slovanskega prostora, čigar narečja se med seboj močno razlikujejo. Dosedanjega privatnega docenta tega področja, gospoda dr. Gregorja Kreka, predlagamo za izrednega profesorja z izrednimi dohodki.

28. januarja 1870 je dr. Karajan poslal vlogo na Ministrstvo za pouk in bogočastje na Dunaj in navedel vse argumente sestanka 17. januarja. 30. januarja je Krek pisal dr. Miklošiču na Dunaj, da bi podprl njegovo prošnjo, 1. maja 1870 pa mu je po uspešni ureditvi teh zadev poslal zahvalo [Hafner 1972].

Z najvišjo odločbo je bila 21. marca 1870 ustanovljena stolica za slovansko filologijo. Kot njen predavatelj je bil za izrednega profesorja imenovan dr. Gregor Krek. Šele odtlej mu je tekla delovna doba [Hafner 1985]. Tridesetletni profesor se je res imenitno uveljavil in bil na vrhuncu svojih moči.

V zimskem semestru 1969/70 je spet predaval. Glavno predavanje je iz njegove zadnje znanstvene razprave »Temeljni kamni k slovanski mitologiji«. Poleg tega je predaval še o vplivu krščanstva na slovanski jezik in slovanski mit.

Po ustanovitvi stolice je imel Krek veliko dela in opravkov, zato je za letni semester napovedal le tri ure predavanj na temo Slovanska literarna zgodovina do konca 13. stoletja. 19. aprila je bil imenovan za člana izpitne komisije za gimnazijsko učno osebje kot izpraševalec za slovanske jezike in književnosti [Hafner 1972].

Kot izredni profesor je v akademskem letu 1870/71 zastavil vse svoje moči za novo-ustanovljeno stolico (*Lehrkanzel*) za slovansko filologijo in bil na njej edini predavatelj. V zimskem semestru je predaval staroslovansko glasoslovje in oblikoslovje, slovansko literarno zgodovino od 14. do 18. stoletja in imel filološko kritične vaje, skupaj pet ur tedensko. Še vedno je oral ledino in trdo delal. Poleg priprav na predavanja je bila to že snov za naslednjo knjigo 'Uvod v zgodovino slovanskih književnosti'.

V letnem semestru se je manj obremenil; predaval je o zgodovini slovanske filologije in vplivu romantike na slovansko književnost, skupaj štiri ure. 10. junija se je njegov dohodek povečal na 1500 goldinarjev letno s pogojem, da z novim šolskim letom ne poučuje več na višji realki. To delo je potem res prepustil Gregorju Tavčarju, ki je bil že slušatelj 4. letnika in je za poučevanje prejemal 300 goldinarjev letne plače.

Dr. Krek se je kot odbornik Slovenske matice 31. avgusta 1871 udeležil seje v Ljubljani in podal poročilo o pregledu Vrazove zbirke ljudskih pesmi. Poudaril je, da je to gradivo dragoceno in da je neodpušljivo, da leži neobjavljeno. Poleg Vraza se je vključilo še 20 zbirateljev iz raznih slovenskih krajev. Vraz je svoje zapise obogatil še z zapisom napevov. Krek je predlagal, naj se v to zbirko poleg Vrazovega vključi vse doslej objavljeno ljudsko pesniško blago: Korytkov izbor v petih knjigah, Vrazove ilirske pesmi, Kastelčeva *Čebelica*, Janežičeva pesmarica, objave v *Novicah*, *Slovenskem glasniku* in drugod. Na koncu se je so Kreku ponudili uredništvo te izdaje, ki ga je sprejel. Leta 1873 so načrtovali izid prve knjige zbirke [Dolenc 1995: 13–23].

V zimskem semestru 1871/72 je predaval osnovne črte primerjalne sintakse staroslovanščine in slovenščine ter o kritičnem in estetskem vrednotenju najnovejših zbirk slovanskih ljudskih pesmi, v letnem pa uvod v slovansko arheologijo in etnografijo ter o najnovejših rezultatih raziskav slovanskih povedk in mitov.

Gregor Tavčar je končal osmi semester univerze in postal absolvent. Določili so mu rok za pripravo diplome do konca zimskega semestra 1872/73. Celo zadnje leto je predaval slovenščino na graški višji realki.

V zimskem semestru 1872/73 je imel dr. Krek študijski dopust za pripravo knjige svojih predavanj. Ravno v tem semestru sta ga pretresli smrti bližnjih: domnevno mu je 14. novembra umrla štiriletna hči Jelica, česar z Lauro nista nikoli povsem prebolela. Druga je bila smrt sovaščana Gregorja Tavčarja, ki je nenadno hudo zbolel in umrl v graški bolnišnici 23. januarja 1873 [ŽA Javorje]. Imel je žalostno dolžnost, da o tem obvesti svojce. Zlasti mati Špela je hudo žalovala. Ohranilo se je nekaj knjig iz njegove skromne knjižnice.

Vse kaže, da je končal knjigo, saj je v letnem semestru 1873 spet veliko predaval: slovansko literarno zgodovino do konca 14. stoletja, staroslovensko glasoslovje in zgodovino slovanskih jezikov, skupaj šest ur tedensko.

Poleg tega se je spet posvečal delu za zbirko ljudskih pesmi in spomladi 1873 objavil v *Slovenskem narodu* v več nadaljevanjih spis »Nekoliko opazek o izdaji slovenskih narodnih pesmic«, ki je prva obširnejša teoretična razprava o slovenski ljudski pesmi po Korytku. Za Slovensko matico je želel prirediti kritično izdajo, ustrezno sodobnemu stanju znanosti. Predvidel je objavo variant in komentarje ob pesmih, za zbiratelje pa honorar. Odbor je predlog o honoriranju zavrnil, zatikati pa se je začelo tudi, ker je duhovniški del nasprotoval objavi ljudske ljubezenske poezije. Vse je zastalo, vendar je Krek dobival vedno nove zbirke ljudske poezije, posebno od zbirateljev dijakov: Matija Valjavec mu je poslal svojo zbirko zapisov iz dijaških let in tudi zbirke svojih sošolcev [SN 1873: 137–143], Fran Levec pa zbirke zapisov goriških dijakov Josipa Baliča, Jakoba Fona, Dragotina Huberja, J. Jereba, Janeza Kokošarja, Petra Laharnarja, Ivana Marca, Janeza Murovca, Simona Rutarja, Frančiška Sedeja, Mihe Skočirja, Karla Štreklja, Jožefa Tomšiča, G. Uršiča in Janeza Vodopivca [Dolenc 1999: 101–110]. 25. aprila 1873 je pisal invalidnemu pesniku Josipu Cimpermanu in mu poslal fotografijo, za katero je prosil. 12. maja pa mu je sporočil:

Z velikim veseljem sprejemam ponudbo vzajemnega dopisovanja,¹⁰ a prosim Vas že naprej, da mi oprostite, ako se odgovori malo zakasne. Kako nemaren sem v dopisovanji, bodete že iz pričujočih vrstic razvideli, ki dojdejo šele danes kot odgovor na Vaše jako drago mi pismo, za katero se Vam kakor tudi za pridjani spominek srčno zahvaljujem. Odgovoril Vam bi bil vsekako mnogo poprej, ali ravno zdaj se je začelo razen obližnega predavanja na vseučilišči nekaj družih opravil, katerih ni bilo mogoče odložiti, in to je bila recenzija treh domačih nalog, došlih od kand. profesure, ktere so morale brzo razsojene biti. To je bilo krivo, da sem tudi drugje z odpisovanjem zaostal in da ob enem danes odgovarjam gosp. Celestinu v Harkov, Baudouinu de Courtenay v Gorico in dvema gospodoma v Dalmaciji... V svojih brezposelnih urah sem bil pričel spisovati potopisne črtice iz Dalmacije in Črne gore; zdaj pa stvar zopet miruje, ker mi predavanja malo časa za drugi posel dopuščajo. Precej pa, ko bodem zopet lažje zadihal, hočem stvar dokončati in jo priobčiti v Slov. narodu,^{1} da pripravim druge Slovence k pohodu do naših južnih bratov in v njihove lepe dežele. Bog da nisem bil zadnjikrat v tem čudovitem kotu zemlje, ki obranja za slovansko zgodovino toliko veleznamenitih spomenikov, za slovansko etnografijo pak gradiva, kakršnega nobena druga dežela na slovanskem, tužnem jugu. [NUK, Ms 484]*

2. junija je spet pisal Cimpermanu in mu izrekel sožalje ob smrti brata, še dijaka.¹¹ Med drugim je zapisal tudi tolažilne besede:

Pošten in značajan človek, čigar srce je zaprto pred pohlepnostjo sedanjega sveta, je pravo revše med drhaljo, katere glavna moč so ostudne intrige, politični ideal železnične koncesije¹² in namen življenja mošnja.¹³ Kako daleč je naš slovenski omikani svet že zabredel, ako more narodnjak narodnjaku materialno uboštvo pred vsem svetom očitati in ga vendar ne kaznuje splošno zaničevanje! Za boga! Ako nas nemškutarstvo ne uniči, tako narodnjaštvo, kakor je zdaj pri nas, nas mora vsaj politično v kakem desetletju uničiti!

Dopisovanje s Cimpermanom je dragocen pogled na celo desetletje Krekovega življenja. Za zimski semester 1873/74 si je naložil manj predavanj: slovanski konzonantizem, slovensko literarno zgodovino in osnovne črte slovanske mitologije, skupaj štiri ure tedensko. Iz pisma Cimpermanu 18. novembra zvemo, da je med glavnimi počitnicami družino poslal na kmete, sam pa je ostal doma ob knjigah, nato pa se ponovno posvetil šolskim opravilom.

Tudi se je začela moja knjiga že natiskovati in treba je odpisov in dopisov več kot

¹⁰ Ta Krekova korespondenca je v NUK, rkp. oddelek, Ms 484 in šteje 38 pisem.

¹¹ Fran Cimperman (3. 9. 1852–30. 5 1873), umrl v Ljubljani kot osmošolec. Pesmi je objavljval v *Zgodnji Danici* in *Besedniku* («Boj pri Leninu», »Sonetje«, »Popotne pesmi«). Zbrane pesmi (brez nabožnih) je po njegovi smrti izdal brat Josip (*Pesmi*, 1874).

¹² Pesnik in politik Lovro Toman (1827–1870) je kot državni poslanec dobil koncesijo za graditev gorenjske železnice in se z njo denarno okoristil.

¹³ Mošnja ima tu pomen denarnih koristi.

potrebno, ker se stvar v Lipsiji¹⁴ dela. V zadevah ene pole sem ta teden pisal trikrat. Ta opravila me bodo trpinčila do velike noči in še tedaj utegne cel spis komaj dovršen biti. Za zdaj izdam prvi oddelek, t. j. kakih 12–15 tiskanih pol in po leti pride, ako sem zdrav in v delu ne omagam, drugi oddelek na vrsto (15–20 pol). Najbolj se bojim, da me kaka bolezen ne zadrži v dodelavanji, kar bi vse moje nakane mahoma podrlo; v tej bojazni vedno živim, ker smo krog in krog od boleznih obdani.

Potem je pisal še o pripravah za objavo Vrazove ostaline:

Urejanje narodnih pesmi sem moral za dalj časa odložiti. Primorale so me k temu okoliščine; a dalje tudi to, da z odborom Matice po večini že zdavnaj nisem zadovoljen. Bleiweis tudi tam avtokratično gospodari, a mož vam ne zna drugo kakor zabavljati, sumničiti in vse tisto zagovarjati, kar je po mojem mnenju društvu bolj v kvar nego na korist. Bojim se, da bodo prišle stvari do tega, da bodem tudi iz odbora stopil. Zelo me žali, če naš edini znanstveni zavod tako slabo napreduje, in ker je temu v prvi vrsti vsekakor kriv odbor, ki društvo vodi in zastopa, bi ne bil rad sokriv tej marnji. Vsak moj predlog je bil zavržen, v odseke sem bil le na videz izvoljen; nikdar nisem dobil ni najmanjšega znanstvenega spisa v pretres.

Cimpermanu je še obljubil izvod svoje knjige.

Naslednjič mu je pisal spet 26. februarja 1874, da ima veliko korektur iz Lipsije in da zato odgovarja le na kratko. Prosil ga je, da naj neke ocene o njem ne objavi v svoji knjigi pesmi. Obljubil mu je sliko žene Laure, ko se bo dala ponovno *poobraziti*.

18. marca mu je Krek voščil za god. Sam z zdravjem tisto zimo ni bil zadovoljen, ker so ga že tri tedne hudo boleli zobje. Že bolan je moral v *Beč* in se še bolj prehladil. Šel je zato, ker so mu iz Zagreba ponujali stolico za slovansko jezikoslovje in slovstvo, kar ga je mikalo, vendar je to misel po razgovoru z ministrom opustil. Ni pa zapisal, da mu je minister obljubil napredovanje v rednega profesorja.

Za poletni semester 1974 je objavil predavanja o sintaksi slovanskega glagola in o začetkih slovanske dramatične poezije. 27 aprila se je Cimpermanu zahvalil za darilo, verjetno za pesniško zbirko umrlega brata, in tožil zaradi nadlog:

Zbolel je zdaj tudi Bogomil in že sedem dni leži in shušuje, da je groza. Dasi zdravnik pravi, da bode okreval, vendar je bojazen taka, da nisem niti po dnevu niti po noči miren, ker se najhujšega bojim. Da v takem položaju vse druge zastane, razvidite sami...

20. junija pa je sporočil veselo novico, da je končno izšla knjiga *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte und Darstellung ihrer älteren Perioden*¹⁵ ('Uvod v slovansko literarno zgodovino in predstavitev njenih starejših obdobj'). Obsegala je več kot dvajset pol. V pismu

¹⁴ *Lipsija*, poslovenjeno ime za nemško mesto Leipzig.

¹⁵ *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte und Darstellung ihrer älteren Perioden von Dr. Gregor Krek, Professor der slavischen Philologie und der Literatur an der Universität Graz, Verlag von Leuschner & Lubensky, k. k. Universitätsbuchhandlung, 1874, Theil I. VIII + 336 strani.*

je dodal, da je dobil tako malo izvodov, da jih ni mogel poslati niti vsem strokovnjakom, ki so ga bili prej oblikirali s svojimi spisi. Dobil je le 15 izvodov in dolžan jih je bil še prof. Kotljarevskemu v Dooptu, Budiloviču v Petrogradu in Novakoviču v Beogradu.

Da je pa [založnik] tako varčen, je vzrok ta, da se knjiga jako hitro kupuje in vtegne v kacic tednih popolnoma pokupljena biti. Na gorenje Nemško, na Francosko, Ni-zozemsko, Italijansko in vzlasti na Češko je do sedaj šlo največ iztisov. Ker ni mnogo iztisov več, se boji, da bode prišel kmalu v zadrege in to temveč, ker sedaj hočem dalj časa prost biti in se nočem precej z drugo izdajo ukvarjati.

V uvodu knjige je med drugim zapisal:

Spis, ki ga s tem predlagam večjemu krogu bralcev, je nastal iz akademskih predavanj. Trudil sem se ga tako predelati, da je, ne da bi se izneveril prvotnemu namenu, tudi neslavistu lahko razumljiv. Če sem zastavljeni cilj tudi dejansko dosegel in če je pot, po kateri sem ga skušal doseči, pravilna, bo v prvi vrsti pokazal uspeh te knjige ... Vendar sem posameznim odstavkom skušal dati obliko, v kateri ton katedra ne zveni tako močno. Le v drugem delu se nisem mogel odločiti, da bi ga podvrgel radikalni predelavi, saj je akademska mladina tista, v katere rokah bi nazadnje rad videl ta spis.

Izid knjige je zbudil zanimanje znanstvenikov po vsej Evropi in je prof. Kreku prinesel sloves učenjaka. Prvi se je že teden dni po izidu oglašil prijatelj, dialektolog Baudouin de Courtenay v *Slovenskem narodu*:

Ta ravno izšla knjiga predstavlja neprecenljiv donesek k ne preveč bogati literaturi slovanske filologije. More se celo reči, da je edina svoje baže, kajti nikjer drugod ne najdemo s tako občudovanja vredno preciznostjo in jasnostjo povedanega vsega, kar se poteguje za poznavanje kulturne in politične zgodovine Slovanov, posebno še za njihov jezik in tradicionalno slovstvo. [SN 28. 6. 1874: 145]

V prvem delu knjige Krek govori o jeziku in stopnji kulture Slovanov; najprej o dobi, ko so bili z drugimi Indoevropejci še skupen narod, potem o postopnem ločevanju od oddaljenih in sčasoma bližnjih sorodnikov, dokler niso postali poseben narod z določeno individualnostjo. V drugem delu se je posvetil slovanskemu tradicionalnemu slovstvu in njegovemu razmerju z zgodovino kulture, predvsem pa mitologijo – tako v formalnem kakor vsebinskem pogledu. Na prvem mestu je obravnava jezika in šeg, sledi pregled različnih kategorij ljudskega slovstva: pravljič in pripovedk, pregovorov, vraž, zagovorov, ugank in pesmi.

O Krekovi knjigi je 14. julija sledilo kratko poročilo v celovškem *Slovincu*, temeljitejšo oceno pa je podal prof. Janko Pajk v *Zori*. Med drugim pravi:

Vsako poglavje, skoro vsaka opomba nam kaže silno pozornega in vestnega učenjaka. Najboljši del celega izbornega dela je tisti, v katerem razpravlja o šegah in veri starih Slovanov, in vsak slovanski rodoljub naj bi jih na pamet znal. V zadevah slovenskega bajeslovja je prof. Krek že znan kot mojster strokovnjak. [Zora 1974: 335–336]

Tako je Pajk pohvalil prav tisto, kar so nekateri slavisti Kreku zamerili. Pajk je za *Zoro* 1874 iz Krekove knjige prevedel še poglavje »O značaju starih Slovanov« v dveh nadaljevanjih.

O knjigi je 4. decembra poročal tudi *Laibacher Tagblatt*, in sicer o oceni londonske *Saturday Review*, ki je pohvalila natančno in bogato navedbo virov in vzorno ter prizadevno raziskovanje, ki je dalo pomembne rezultate; če bo prof. Krek knjigo dokončal v tem slogu, bo to delo najvišje vrednosti in bo našlo častno mesto poleg Šafaříkovih *Slovanskih starožitnosti* [LT 1874, 4. Dez. Nr. 278].

Zanimivo je, da je to znanstveno delo zelo ugajalo pisatelju Josipu Jurčiču, ki je v *Slovenskem narodu* objavil oceno »Prof. Krekova najnovejša knjiga«, v kateri med drugim beremo:

Ruskega profesorja (Courtenaya) mnenje o tem delu so potrdila kmalu mnenja raznih inozemskih časopisov, npr. Zentralblatt für Deutschland, Ausland, Saturday Review idr. Tu bi rad kratko omenil še tri presoje.

V Berlinu izhajajoči Magazin für die Literatur des Auslandes se v št. 2 letošnjega leta prav obširno bavi s to knjigo in jo šteje za literarni proizvod prve vrste. Drugo, ne manj obširno razsodbo je objavil dr. J. Gebauer, prof. slavistike na praški univerzi, v 4. zvezku časopisa Listy filologicke a pedagogicke: »Krekovo delo se nam zdi nadomestilo onega dela, katero je imel Šafařík poleg Starožitnosti v mislih: kulturno zgodovino staroslovansko. Dr. Krekovo knjigo stavimo med najvažnejša in najboljša dela slavistike.« S tem se popolnoma strinja znani francoski slovenist prof. Louis Leger v Revue critique št. 6, Paris 1874. Pravi: »Med najzanimivejše oddelke te izvrstne knjige se mora prištevati oni, v katerem prof. Krek s pomočjo jezikoslovja rekonstruira prosveto in civilizacijo slovanskega pranaroda.«

Jurčič recenzijo sklene z mnenjem, da mora knjiga dobiti mesto v knjižnici vseh onih, ki se ukvarjajo z evropsko starodavnostjo. Prof. Krek je z njo dal lep prispevek znanosti, njegovo delo bo neobhodno potreben dostavek Šafaříkovih 'Starožitnosti slovanskih'.

KREK NA VRHUNCU SVOJEGA USTVARJANJA KOT REDNI PROFESOR NA GRAŠKI UNIVERZI

12. januarja 1875 je Krek iz Gradca pisal dr. Franu Miklošiču zaskrbljeno pismo. Opravičil se je, da se še ni zahvalil za poslane knjige. Želel je to storiti osebno, saj je pričakoval, da bo imenovan za ordinarija še pred koncem leta 1874 in takrat je nameraval priti na Dunaj. Imenovanje naj bi mu bilo obljubljeno za poletje 1874, zato je tudi odklonil povabilo na zagrebško univerzo. Na ministrstvo je vložil več urgenc, a brez uspeha. Miklošiču se je priporočil za posredovanje.

Šele 15. maja je prišel z Dunaja dekret št. 7123, ki je Kreka postavil za ordinarija na graški slavistiki. Letna plača se mu je povišala na 1800 goldinarjev, dobil pa je še poseben

Dodatek 480 goldinarjev. Dolžan je bil predavati vsak teden pet ur iz svojih predmetov, vsak tretji semester pa je moral imeti še dodatna specialna predavanja.

Dober mesec dni po imenovanju, 27. junija 1875, se mu je rodil drugi sin, Gojmir, pozneje pomemben pravnik in sodelavec pri nastajanju ljubljanske univerze.

Krek je iz revnega bajtarskega otroka iz odmaknjene gorske vasice s pridnostjo in sposobnostjo že pri 35. letih postal redni univerzitetni profesor, z objavo znanstvenega dela pa mednarodno priznan učenjak. Na meščanski družbeni lestvici je dosegel vrh, imel je lepo in izobraženo soprogo ter dva sinova. Usoda, ki mu v mladosti ni bila naklonjena, se mu je zdaj nasmehnila.

V zimskem semestru 1875/76 je predaval staro cerkveno slovanščino in starejša obdobja slovanske književnosti. Ob novem letu 1876 je voščil prijatelju Cimpermanu, se zahvalil za njegove dobre želje in dodal:

Ako po naključju z mojo nekdanjo gospodinjo govorite, sporočite ji, da bode gotovo dobila od mene željeno fotografijo, a mahoma njeni želji ne morem ustreči, saj so mi vse fotografije pošle. Precej ko se dam zopet poobraziti, dobi tudi ona eno fotografijo. Ona je bila vedno skrbna in rad se spominjam onih časov, ko sem na Poljanah v podstrešni prijazni izbici marljivo študiral in zraven buden marsikaj potrebnega in nepotrebnega sanjal. Tudi v boleznih, sila nevarnih, ki me je bila zadela pomladi 1860, mi je bila postrežljiva in skrbela, daje bilo moje stanje lažje.

Marljivo rijem po starih knjigah in knjižurah. Delo je v marsikakem oziru hvaležno, zasledi se tu in tam kaj zanimivega, kar trud v izobilji poplača in k nadaljnemu delovanju spodbuja. Kvar je samo, da pri tem druge stvari zanemarjam, osobito pa novejšje slovansko lepoznanstvo. Vendar porabljam letošnje počitnice za to, da prebiram, kar je v omenjenem oziru doneslo leto. Prečital sem češke časopise Lumir in Svetozor, zdaj sem pri hrvatskem Viencu in v kakih treh dneh pride naša Zora na vrsto in drugi enaki slovanski časopisi zaporedoma. Ob vsem delam precej natančne kritične in estetične opazke in vtegne se v nekterih letih gradivo vendar tako razrasti, da se bode dala spisati mala knjiga o sočasni slovanski beletristiki.«

Zima mu je prinesla mnogo težav. 18. marca 1876 je Cimpermanu potožil:

Nismo bili nič kaj zdravi in ravno isto slišim iz svojega rojstnega kraja od svojih. Pomagam jim, kolikor morem, da jim olajšam trpljenje, tako očetu Jerneju kot bratu Jožetu, ki se je ves mesec januar v Ljubljani zdravil. Včeraj sem moral kuharico izročiti bolnišnici, ker je čisto obnemogla. Vidite tedaj, da mi letošnja zima ne bode ostala v dobrem spominu. V nekaj dneh bodem končal svoja predavanja in potem najbrže odpotoval v Dalmacijo za dva tedna, če ne pride kaj vmes. Delal bi rad za svoj drugi zvezek v biblioteki frančiškanski v Dubrovniku.

Podal je tudi mnenje o obeh tedanjih revijah:

Zora se je zadnji čas v marsičem precej popravila, Zvon pa za prvim letnikom vidno

zaostaja. Koliko prisiljenega, pustega, afektiranega je v njem! Vedno isti Tout comprendre c' est tout pardonner, a vedno zbadanje in celo zaničevanje drugih. Ljudje, ki tako ravnaajo, morajo imeti vse druge duševne sposobnosti v sebi, kot so one, ki jih v Zvonovih proizvodih nahajamo ...

Krekova nejevolja nad Stritarjem in njegovim *Zvonom* je razumljiva, če pomislimo, da je Stritar nastopil zoper njegovo poezijo v »Kritičnih pismih« v *Slovenskem glasniku* leta 1867, leta 1869 ga je kritiziral v soneta »Pevcu – jezikoslovcu«, leta 1870 pa ga je osmešil s satiro v dramski obliki »Pri Kritonu«.

Iz Petrograda so ga prosili, naj napiše nekaj člankov za *Slavjanski zbornik* o slovstvenih in političnih razmerah. *Najbrže bom nekaj napisal, ko druga opravila opraviim.*

V istem pismu je še potožil:

Žal mi je vedno, da nimamo Slovenci znanstvenega glasila; pisal bi marsikaj slovenski, kar zdaj pišem nemški. Da sem se odločil biti tudi sodelavec Jagičevega Archiva für slavische Philologie, vam utegne že znano biti. Matica bi lahko izdajala enak časopis, a...

Res je leta 1876 v Jagičevem *Archiv für slavische Philologie* izšla Krekova 18 strani obsegajoča in zelo učena razprava »Beiträge zur slavischen Mythologie (Veles, Volos in Blasius)« [ASP I 1876: 134–151]. Govori o bogu Velesu, izpričanem iz ruskih virov in poznanem v ljudski obliki Volos, ki naj bi nastal iz krščanskega Blasiusa. A ker je v tej reviji prevladala Kreku nenaklonjena antimitološka smer, jim ni poslal ničesar več, kar potrjuje sam Jagić v Krekovem nekrologu leta 1905.¹⁶ Tega leta je poslal Josipu Jurčiču, uredniku *Slovenskega naroda*, ki je bil napisal ugodno oceno njegove knjige, članek s spremnim pismom:

Dragi prijatelj!

Blagovolite med domače stvari uvrstiti priložen izkaz. Kadar malo delo poleže, Vam bodem nekoliko stvari poslal za Listek, med drugim, če bog da, tudi obširneše naznanilo o Vašej izborni tragediji, ktero v brezposelnih urah zopet in zopet prebiram ter se na njenej krasoti v pravem smislu naslajujem. Da more sploh naša mala literatura kaj enacega ustvariti, je dovolj pogoj njene svetlejše bodočnosti. Prav srčno se Vam priporoča

Vaš stari prijatelj

Krek.

Iz pisma je mogoče sklepati, da sta bila z Jurčičem prijatelja, morda sta si večkrat dopisovala.

V poletnem semestru 1876 je Krek predaval o tujih elementih v slovanskih povedkah in Slovo o polku Igorjevem, imel pa je tudi dve uri filoloških vaj. V zimskem semestru

¹⁶ *On je bil iz znanstvenega prepričanja velik častilec mitologije, kar je šlo pri njem tako daleč, da je sam prekinil sodelovanje z našim glasilom, ker so v njem sodelovali predstavniki antimitološke struje* [ASP XXVII, 1905: 633].

1876/77 je predaval o slovanski samostalniški skladnji. Imel je mnogo skrbi zaradi boleznih otrok. 3. januarja 1877 piše Cimpermanu:

Moj Bogomil mi je bil na šolskih počitnicah hudo zbolel in je šele pred nekaterimi tedni čisto okreval; bil je skoro tri mesece bolan in jako smo se bali za njegovo življenje. Dečko je do zdaj bil jako marljiv in v šoli vedno prvi; mnogo se nadjam od njega in ako bode mogoče, ga bodem napeljeval, da postane, kar sem jaz - se ve, da silil ga ne bodem. Lahko bi mu bilo, ko bi imel v meni svojega učitelja in po svoji smrti bi mu jaz tudi lahko zapustil, kar učenjak najbolje potrebuje, t. j. dobro urejeno in s težkim denarjem kupljeno knjižnico. Toda to je vse v božjih rokah in skoraj nespametno, da o tej kočljivi stvari tukaj govorim.

Kreku je v Selcih umrl oče Jernej in ko je Cimpermanu 18. marca voščil za god, je spet potožil:

21. t. m. bi moral biti pri neki obravnavi v Loki. Neodločen sem še, ali pojdem tja ali ne. Rad bi za svojega brata kaj storil, če bi bilo mogoče. On je namreč v očetovi oporoki čisto bil pozabljen in vsa očetova imovina je zdaj lastnina mačehina. Žalostne razmere, sila žalostne.

Z novim študijskim letom 1877/78 je bil izvoljen za dekana filozofske fakultete, kar je bila velika čast. V zimskem semestru je predaval o glagolu v slovanskih jezikih ter o slovanski arheologiji in etnografiji.

V pismu Cimpermanu 20. oktobra 1877 je poslal svojo fotografijo za nekdanjo Kunsteljnovno gospodinjino in se pritoževal nad veliko dela na dekanatu. To je poudaril tudi v pismu za božič:

Moje delo je zadnji čas čisto zaostalo. Ne morem se ukvarjati z njim, dasi bi sila rad; drugih opravil imam letos toliko, da ni misliti na literarno zgodovino slovansko. Drugo izdajo prvega zvezka bi tudi trebalo, a še za to mi ni nikakor misliti zaradi prepičlega časa.

Proti koncu semestra je po prejemu Cimpermanove čestitke za god 14. marca 1878 zapisal:

Veselilo me je izvedeti, da ste literarno marljivo delavni in da osobito poslovenjevanje Fausta dobro napreduje. Jaz se letos ne morem dosta genoti, ker imam precej posla, kakršnega druga leta ni bilo. Vendar pa včasih precej storim tudi za linguisticis, dasi nikakor ne v tem obsegu, kakor bi sam rad.

V nadaljevanju je napisal, kako so ga že skoraj pokopali:

Za god mi je čestital kakor vsako leto tudi moj brat Jože. Vesel sem bil njegovih vrstic, a bile so tako pisane, kakor bi prav ne vedel, ali sem še med živimi. Kakor v pismu stoji, raznesla se je bila po loških hribih novica, da sem težko in na smrt obolel.

V poletnem semestru 1878 je poleg dela na dekanatu predaval konzonantizem slovanskih jezikov, nato pa se vedno bolj vključeval v Podporno društvo slovenskih visokošolcev, saj je

sam izkusil študentsko revščino. Hodil je tudi na zборе visokošolskih društev, npr. v društvo Triglav. Bil je deležen vedno več imenovanj za častnega člana učenih akademij.

V zimskem semestru 1878/79 je predaval o slovanskem vokalizmu in lingvistični paleontologiji. Dela je imel preveč; Cimpermanu je po novem letu 1879 pisal:

Pisal bi vam bil že preje, ali toliko posla imam zadnje mesece, da mi ne preostaja prostega časa prav nič. Tudi sem se o vseh svetih preselil v novo stanovanje in to mi je naredilo celo prekucijo v mojem redu; biblioteke še zdaj nisem čisto uredil in to mi dela tudi dosti sitnosti.

Zima je spet prinesla bolezn. Cimpermanu ob voščilih za god 17. marca 1879 poročal:

Huda je bila ta zima zame in za moje. Najprej je bil zbolel manjši dečko Gojmir, potem si je bil zlomil Bogomil srednji prst desne roke in dasi je bilo slednje že pred šestimi tedni, vendar pravi zdravnik, da pred enim mesecem ne bo mogel roke še rabiti. To vam je strašna nesreča, ker se je bati, da bode leto zgubil in šole ne dovršil. V prvem tečaju je bil 6. med 56 učenci, kakopak bode v drugem tečaju? To je, kar me skrbi in zopet skrbi. Za Bogomilom prišla je bolezen nad ženo in slednjič sem se moral tudi jaz uleči in le počasi okrevam. Prava bolnica je v hiši in želim samo, da bi se barem bolezen enkrat poslovila od nas, drugo se bode sčasoma že zopet popravilo. Da mi na literarno delovanje ni kmalu misliti, se razume samo ob sebi, in tudi to me peče, ker vem, koliko v nekaj tednih zamudim.

V poletnem semestru 1879 je predaval o ljudski epiki Slovanov.

Blizu Gradca so Krekovi poleti 1879 kupili majhno posestvo z bajto za bivanje med počitnicami. Tu je z družino preživel poletje in čeprav si je želel, ni šel v svojo domovino.

V zimskem semestru 1879/80 je predaval o slovanski sintaksi in nadaljeval s predavanji o slovanski ljudski epiki.

Na Cimpermanovo novoletno voščilo 3. januarja 1880 je med drugim odgovoril, da je bil za božič v svoji počitniški hišici, da bi po mnogih letih spet videl, kako je o božiču na kmetih. Potem pa je poročal še o svojem delu:

Prašate me, kako je z mojim slovstvom? Reči moram, da sem zadnja leta prav mnogo študiral, a malo pisal. Zdaj zopet pak se utegne učenje pisanju umakniti in je tudi že zadnji čas, da ustrezni željam in vednemu priganjanju založnika, ki bi drugo izdajo moje slovanske literarne zgodovine rad videl že skoraj natisnjeno. Prvo izdanje je že zdavno pošlo in povprašuje se prav zelo po knjigi.

V istem pismu je izrazil tudi svoje mnenje o Slovenski matici:

Kar pišete o delovanju Slov. Matice in osobito o gospodu Cigaletu in Vrhovcu, me je razvedrilo. Da bi le Cigale nikdar ne bi bil imel nesrečne ideje izdavanja atlasov in da bi mu odborniki ne bili v tem nikdar pritrčili. Stvar je stala mnogo materialnih žrtev, a ni dosti vredna in kar je več, skoro čisto nepotrebna. Koliko bi se bilo dalo potrebnega in koristnišega za to svoto spraviti med slovenski čitajoči svet.

In še nekaj o družinskih zadevah: *Hvala bogu! Zdravi smo bili zadnje mesece še precej, naj bi bilo to tudi v prihodnje! Moj večji dečko je zdaj v 2. latinski šoli, mali pa utegne oktobra meseca pričeti z abecednico, če ne pride kaj vmes.*

V pismu Cimpermanu za god je poleg voščila dodal:

Letos upam zopet enkrat priti v svojo ljubljeno domovino, ktere že več let nisem videl. Ako ne pride kaj vmes, pripeljem tudi svojega starejšega sinu Bogomila s sabo; popeljem ga tudi v loške hribe v mojo rojstno vas, ki mi tolikrat prihaja v spomin.

V poletnem semestru 1880 je predaval o starejših obdobjih slovanskih književnosti. Konec maja 1880 je pisal Cimpermanu o dr. Radoslavu Razlagu, ki je bil poročen z Laurino teto:

Prijatelj mi Razlag je bil po veliki noči prišel v Gradec se zdraviti. Oslabel je bil tako, da je pri meni obležal in ležal tri tedne res precej hudo bolan. Okreval pak je bil vendar prav dobro in se vrnil s svojo gospo zopet v Brežice, bil še dva tedna prav zdrav in dobre volje. Ali zbolel je potem zopet in mi samo toliko vemo, da se mu je bila ista bolezen zopet ponovila ... Trpel je nekatere dni zopet hudo ... Žal je sporočilo, ki je prišlo, povedalo, da je umrl 5. junija 1880 v Brežicah.

Glede počitnic: Namenjen sem za 14 dni tudi letos na Bled, ker mi ondašnja kopel prav ugaja. Bog ve, ali pridem letos tja ali ne; skušal pak bodem vsekako, ker sem tega že več let navajen.

Krek se je v letu 1880 odločil za delo v dveh smereh: prva je bila priprava razširjene izdaje njegovega življenjskega dela 'Uvod v slovansko literarno zgodovino', druga pa sodelovanje in sourednikovanje pri novi celovski reviji *Kres*. Konec leta je namreč prenehal izhajati Stritarjev *Dunajski zvon*. V Ljubljani so Jurčič, Kersnik in Tavčar snovali *Ljubljanski zvon*, vendar štajerski in koroški delavci tega dolgo niso vedeli in so pripravljali revijo *Kres* pri Mohorjevi družbi v Celovcu. Gonilna sila je bil štajerski rodoljub Davorin Trstenjak, ki je 7. avgusta 1880 pisal Josipu Vošnjaku:

Dopisujem zdaj z nekaterimi starejšimi slovenskimi pisatelji zaradi izdavanja novega slov. leposlovnega časnika, katerega mislimo v Celovci v založbi Mohorjeve tiskarnice in knjigarne ob novem letu izdavat. Podpore imam še precej obljubljen. Takega časopisa nam je zelo treba. Zvon bode v novem letu izklenkal, Matica jalovo vegetira. Samim popevanjem in popivanjem ne bomo domovine rešili germanskih harpij, naša inteligenca se zmirom bolj množi in potrebuje berila, torej je moje podvzetje opravičeno.

Trstenjak je verjetno prosil dr. Jakoba Sketa, profesorja na celovski gimnaziji, za tehnično urednikovanje novega lista. Sket je mesto sprejel in začel tudi sam vabiti prijatelje v krog somišljenikov. Med prvimi, ki jih je povabil, je bil njegov univerzitetni profesor Krek. O svojem dopisovanju z njim je 22. julija 1880 Trstenjaku sporočil:

Gosp. prof. Krek mi je pisal. Na mojo izjavo, da nam je potreba časopisa, kakor je bil Janežičev Glasnik, mi priznava to potrebo in on sam bi podpiral takov list z veseljem. Zvon nam ne more zadostovati in če je tudi g. Stritar vsega spoštovanja vreden, lista on ne more v tem smislu izdajati, kakor ga izdaja, zato je potrebno več in različnih drugih rečij. Slovenski list, obširen za poduk in zabavo, to je za znanstvo in leposlovstvo, mora izdavatı kako društvo ali tiskarna in to se lahko zgodi, kajti tukajšna tiskarna Družbe sv. Mohora bi prevzela takov list.

Jeseni 1880 so Trstenjak, Sket in Krek že končali priprave za novi list in 1. oktobra 1880 izdali datiran tiskan *Poziv* s programom. Iz programa je razvidno, da je bil *Kres*

zasnovan docela v obliki nadaljevatelja tradicij Janežičevega Slovenskega Glasnika. Romantični kult prošlosti ter slovanske vzajemnosti pa praktična raznovrstnost gradiva, vzetega iz najrazličnejših panog znanja, sta tvorila njega signaturo... Sploh se mora reči, da se novi list ni ustanovljal kot literarni organ kakšne mlade, med seboj strnjene generacije. Bil je nekak posthumus onega Janežiča, ki je bil že leta 1868 stopil v ozadje na ljubo literarno bolj dozorevajočemu Stritarju in Jurčiču. [Priatelj 1985: 37–39]

Prijateljeva obsodba *Kresa* je bila trda:

Stari polihistor Trstenjak in filolog ter specialist tradicionalnega slovstva dr. Gregor Krek naj bi bila po Sketovem mnenju dve zastavi, da se pod njima združijo moči slovenske. Imeni teh dveh umetnostno docela zastarelih in neakreditiranih mož naj bi bili znamki za literarna stremljenja mladega slovenskega pisateljskega pokolenja, ki je šlo v čisto gotovi literarni smeri že celo prek Stritarja! [Priatelj 1985: 44]

Prijateljevo mnenje je vsaj za Kreka pretirano omalovažujoče, saj je bil priznan slavist in učenjak. Poznano je, da so tedaj Levec in njegovi somišljeniki okrog *Ljubljanskega zvona* postali Krekovi nasprotniki in ga nenehno kritizirali; Krek se je zato vedno bolj umikal iz javnosti in se zapiral v svoj kabinet.

Za zimski semester 1880/81 je napovedal predavanja za uvod v slovansko arheologijo in etnografijo ter izbrana poglavja iz slovanske literarne zgodovine. Predavanja so v glavnem že ponovitve starejših, zato je imel več časa tudi za *Kres*. Ko je zvedel za ljubljanske priprave, je bil v zadregi in je skušal Sketa prepričati, naj odneha [Priatelj 1985: 55], toda brez uspeha. Prva številka *Kresa* je izšla že za božič 1880, kakor je Krek pisal Cimpermanu 30. decembra 1880:

Da vam Kres ugaja, me veseli, tudi o raznih družih strani čujem isto. Kakor se kaže, porodilo se bode z novim letom pri nas prav živo literarno gibanje, in prav je tako. Naj bi bilo vzajemno tekmovanje v korist naroda in v prosep našega malega slovstva.

Kljub bolezni obeh sinov je Krek za božične praznike pripravil prispevek za novi list, ki je izšel v drugi številki z naslovom »Kres!« [K I 1881: 49–61]. To je etnološka in etimološka razprava o šegi, po kateri je list dobil ime. V uvodu piše o pomenu starih šeg, med katere spada tudi kres, saj pogosto pomagajo osvetliti in pojasniti našo staro kulturno zgodovino.

Navedel je različna imena pri slovanskih plemenih in označil bistvo te šege (*dies solistitalis*). Odločno je zavrnil mnenje, ki je v kresu dokazovalo krščanski vpliv, in na podlagi jezikoslovja in bistva te šege pokazal, da kres s Krstnikom nima globlje zveze, temveč je cerkev zaradi sočasnosti obeh praznikov s Krstnikom polagoma nadomestila stari poganski praznik. V opombi na koncu članka je opozoril na svojo knjigo *Einleitung...*, kjer je o tem več povedal na strani 330.

V tretji številki je pod naslovom »Jezikovne malenkosti« [K I 1881: 117–125] obravnaval etimološko podobo besed *nuta*, *beležnik* in *osoja*. 16. marca 1881 je Cimpermanu pisal glede *Kresa* in *Ljubljanskega zvona*:

Jaz sem obeh listov vesel, ker mi je v razsojanje merodajen napredek slovstva in korist slov. naroda. Tekmovanje naj bi bilo samo v tem oziru uspešno in mislim, da bode tudi tako ostalo. Zdaj se je pokazalo, koliko delovnih moči imamo in Bog daj, da bi delovanje dolgo dolgo ostalo vztrajno in plodovito. Kar se mene tiče, ne morem toliko pisati, kakor bi rad, ker mi drugi posel prav malo časa pušča in je še ta navadno prav malo v istini prost. Vendar bodem kako malenkost kakor do zdaj že utegnili spisati, osobito ako bode sčasoma gradiva za list premalo, česar se pa zdaj še ni nikakor bati. Veseli me posebno, da je list v gmotnem oziru zagotovljen in se založništvu nikakor zdej ni več bati denarne izgube.

V četrti številki je objavil Celovški oz. Rateški rokopis pod naslovom »O novoslovenskem rokopisu zgodovinskega društva koroškega« [K I 1881: 173–190] in članku priložil faksimile.

Tajnik Koroškega zgodovinskega društva Hauser je koncem leta 1880 naletel na ta rokopis v nekem predalu, v katerem so bile med drugim shranjene millstattske stare listine. Pisan je na pergamentu in, kakor se pozna na robu, je bil odtrgan iz večje knjige. Druga stran nosi na čelu letnico 1467 in potem zaznamek »fraternitas beate Marie (et) fraternitas ... Apostoli in Ratatscha.« Slutiti je, da je bil hranjen v Ratečah in prav tako ves kodeks, iz katerega je bil iztrgan. Paleografska znamenja kažejo na prvo tretjino 15. stoletja, druga stran je pa popisana za celih 50 let pozneje, kar dokazuje letnica 1467. Pravopis je nemški kakor v Brižinskih spomenikih in podoben Stiškemu rokopisu, ki je iz iste dobe. V jeziku se kaže gorenjsko narečje, medtem ko je v stiškem osnova dolenjščina.

Tako je Krek predstavil pomemben spomenik iz dobe našega pismenstva, ki zajema temeljne krščanske molitve – očenaš, zdravamarijo in apostolsko vero.

V poletnem semestru 1881 je predaval Slovo o polku Igorjevem, v Kresu pa je objavil razpravo »Papeška pisma britanskega muzeja in sv. Methodij« [K I 1881: 345–354]. V njej je bralce natančno seznanil s pismi papeža Janeza VIII. in papeža Štefana VI., ki so se našla leta 1880 v Britanskem muzeju in ki zgodovinsko zanesljivo govorijo o slovanskem apostolu Metodu v letih 873–875, ko so ga salzburški, passauski in freisinški škofje črnili pri papežu

zaradi slovanske liturgije. Iz listin je videti, da so v Rimu glede panonskih in moravskih cerkvenih razmer in zlasti zaradi rabe slovanske liturgije večkrat omahovali, vendar je bila v hudih časih bila rimska stolica edina, ki ni odtegnila krščanske ljubezni do Metoda in vsega, kar je z veliko gorečnostjo ustvaril v korist slovanskih ljudstev.

V Književnem pregledu Kresa je objavil spis »Starejše češko slovstvo« [K I 1881: 360–364], v katerem je poročal o izdajanju starejših čeških literarnih spomenikov v založbi Matice češke v Pragi. Mimogrede je omenil hud boj, ki se je znova vnel glede pristnosti Kraljedvorskega in Zelengorskega rokopisa, za katera je zdaj že dokazano, da sta spretni mistifikaciji.

V septembrski številki *Kres* sporoča, da je Kraljevo češko društvo v Pragi (Regia societas scientiarum bohemica) izvolilo Kreka za dopisnega člana.

V zimskem semestru 1881/82 je predaval o vplivu krščanstva na jezik in mitologijo Slovanov. 29. decembra 1881 je Cimpermanu sporočil, da zaradi slabega počutja in boleznih v družini zadnjega pol leta ni pisal, a si je že toliko opomogel, da more opravljati vsaj svoje učiteljske dolžnosti. Obljubil je vsaj nekaj vrstic za *Kres*, ko bo utegnul; s tem listom je povezano njegovo ime, saj mu je »kumoval« pri rojstvu. Ker se mu je zdel potreben, mu je sklenil ostati zvest in ga podpirati, kolikor mu bodo dopuščale duševne zmožnosti. V pismu je pohvalil Cimpermanove »Iveri«, objavljene v tem listu.

Leta 1882 je objavil temeljito študijo v treh nadaljevanjih »Polyfem v narodni tradiciji slovanski« [K II 1882: 42–52, 103–115, 155–174]. Našel je Polifemov motiv v srbskih, ruskih in ukrajinskih povedkah, pa tudi pri mnogih neslovanskih narodih.

V pismu Cimpermanu 17. marca 1881 je zapisal, da ga v Ljubljano ne bo tako kmalu:

Odkar imam neko bajto blizu Gradca, zahajam v počitnicah rad nerad tjakaj in jemljem tudi svojo rodbino seboj. Gorenjske hribe vzlasti bi sicer prav rad zopet videl in obiskal tudi Bled, ali ne vem, ali bode to letos mogoče. Pripravljam se na ta izlet že nekaj let, ali slednjič vendar vse splava po Muri. Tudi bi rad že enkrat svoje delo dokončal in pričel z natisom, ali tudi tu se silno ustavlja in ne vem, ali bode pred enim letom to mogoče. Časi napišem tudi kako recenzijo za kakov znanstveni nemški list in kakor vidite, pride tu in tam kaka vrsta tudi v Kres in vse to tudi nekaj časa vzame. Ker sem med letom vedno z uradnimi posli obložen, odložim rad slovstvovanje za počitnice in tako se skoro z mesta ne maknem. Treba je pa delati, dokler je še kaj moči, kajti predno se zavemo, potrka starost na duri.

Kako hitro je minilo zadnjih 20 let! Kako malo sem bil v teh letih slovstveno delaven! Kdar se v študije zarijem, preteče često več mesecev, da niti stavka ne napišem - in veliko prijetnejše je čitati od pisati!

Za poletni semester 1882 je napovedal med drugim predavanja o srednjeveških povedkah v slovanskih književnostih. Poleti je pisal nedatirano pismo odgovornemu uredniku *Kresa* Sketu in v njem izrazil svoje mnenje o Pajkovi kritiki Gregorčičevih poezij. Urednika je

opozoril, da lahko zaradi tega izgubijo naročnike, kajti kritika govori o pesniku le negativno. O sebi pa naslednje:

Sam pridem zopet praznih rok, imam na drugi strani toliko posla, da mi ni misliti na Kres, kakor bi rad. Ko to pišem, ležijo štiri naloge na moji mizi in poleg še ena doktorska disertacija in dve knjižici za recenzijo. Še celo toliko Vam ne morem obljubiti, da bi za julij mogel kaj poslati in to tem manjše, ker sem zadnje tedne bil primoran vse pisanje odložiti. Tudi imam vedno boleznj doma in Vam bode dosti, ako Vam povem, da je zadnje štiri tedne bil manjši dečko trikrat vselej po več dni prav nevarno bolan in še zdaj leži. V takih slučajih sem sploh zadovoljen, ako morem kaj čitati – za resni posel pak nikakor nisem.

Žal Sket ni upošteval Krekove sugestije in je objavil Pajkovo kritiko, kar je potem obžaloval.

V *Kresu* je objavil ostro oceno *Letopisa Matice slovenske za leto 1881* [K II 1882: 442–445]. Že Pajkov spis »Lessingova in Šekspirova sodba o Židih« je ostro kritiziral, Vrhovčev spis »Nestor in ustanovljenje ruske države« je ocenil za plagiat, slabo prevedeno razpravo danskega učenjaka Thomsena. Kritično je pretresel tudi Šumanovi razpravi o Slovanih, čeprav sta med boljšimi. Za konec je zapisal: *Učenemu odboru več vidnosti, večini pisateljev več in globlje vednostih.*

12. avgusta je Sketu zelo kritično pisal o sodelavcih Ljubljanskega zvona in na koncu dodal nekaj besed o počitnikovanju v bajti:

Na moji bajtariji imam samo križe in nadloge, same sitnosti in skoraj nobenega veselja. Ljudje nemški (meni) windischarju ondi kradejo kakor ciganje in ničesar ne morem storiti proti temu.

V študijskem letu 1882/83 je spet opravljal posle dekana filozofske fakultete. V pismu 17. oktobra 1882 se je Sketu zahvalil za poslano drugo izdajo slovnice in pripisal:

Zdaj so zame najbolj tesni dnevi. Pregledati sem moral pet domačih nalog in jih oceniti in vrhu tega pošiljajo še vedno dekani dijake k meni, da jim potrdim njihova, v slovanskih jezikih spisana spričevala. Ker mladeniči navadno slovenščino prav slabo znajo, moram sam te liste predstavljati, kar vzame mnogo nepotrebne časa. Drugam jih ne morem pošiljati in tako jemljem vsako leto tudi to butaro na svoja ramena. Prihodnji teden pa začnemo zopet z izpiti in to mi bode zopet mnogo časa vzelo.

V *Kresu* III je v več nadaljevanjih objavljal »Razne malenkosti«, ki so jih bralci ugodno sprejeli. Literarno akademsko društvo Triglav v Gradcu ga je na občnem zboru 13. januarja 1883 izvolilo za svojega prvega častnega člana, saj je slovenskim študentom veliko materialno pomagal kot predsednik Podpiralne zaloge slovanskih vseučiliščnikov v Gradcu, ki je vsako leto izdala svoje tiskano poročilo.

Cimpermanu se je spet oglašil za jožefovo 1883. Poleg čestitke za god je med drugim dodal:

Kar ste mi pisali o Kresu, jemljem na znanje cum grano salis. Strankarstva je po

vsem svetu veliko in pri nas cveti in optima forma. List je nekaterim samo zaradi tega nevzgojen, ker kali monopol, kateri bi bil tudi našim razmeram nesrečen. Smem Vam povedati, da ima Kres med Slovani dosti prijateljev in med njimi jako veljavnih. Miklošič sam, mož svetovne slave, izrazil se je o njem že večkrat jako laskavo in isto tako ga hvalijo učenjaki srbski, ruski in češki.

Za poletni semester 1883 je napovedal predavanje o primerjalnem glasoslovju staroslovanščine, ob tem pa je opravljal še posle dekana. 10. maja Sketa je zaskrbljeno spraševal o Kresu: *Kaj je pa z naročniki? Po Vašem pisanju sklepam, da se listu gmotno slabo godi. To me skrbi, kajti žalostno bi bilo, ko bi morali zaradi preslabe podpore občinstva list celo ustaviti. Koliko je naročnikov?*

10. junija je Cimpermanu sporočil, da mu je gospa Razlagova prepustila vse bratove pesmi, ki so še v tiskarni. Potem se je opravičuje, zakaj ga ni v Ljubljano:

V Ljubljano se spravljam že nekaj let, ali vedno pride kaj vmes, da ne pridem do tega. O veliki noči je bilo vreme pregrdo in sem se moral odpeljati v Ptuj zaradi Miklošičeve slavnosti. O Duhovem bil sem tudi že precej blizu, ali vendar ni šlo zaradi drugih vzrokov. Morda pa vendar še pred velikimi počitnicami pridem ... Moja stara bolezen je vedna selitev, od leta 1880 sem se selil trikrat; letos je bilo to baš mej velikonočnimi počitnicami in tudi to je potovanje oviralo. Pri vsaki selitvi pa pridem zopet ob kakih pet do šest tednov, ker mi je treba knjižnico urediti in druge ropotije v red spraviti.

Čez dobra dva tedna, 27. junija 1883, se mu je spet oglasil:

Kolikor mi prostega časa preostaja, ga vsega porabim za učenje. Omislil sem si zopet celi sklad novih knjig in bi samo želel, da bi jih mogel tako prebirati, kakor bi rad. Le tu pa tam kaj dostavljam prvemu zvezku literarne zgodovine slovanske in sčasoma utegne iz teh malenkosti narasti obširna knjiga. Kadar pak odložim dekanstvo, bom tudi pisanje energičneje poprijel, se ve da, ako mi ostane zdravje in veselje do dela.

Bližala se je 70-letnica slovitega jezikoslovca dr. Frana Miklošiča, začetnika slavistike na dunajski univerzi, ki je bil rojen 20. novembra 1813 v Radomerščaku pri Ljutomeru. Štajerski rojaki so jo sklenili praznovati 2. septembra 1883 v Ljutomeru, čeprav se je bolehní jubilan ne bi mogel udeležiti. Predsednik pripravljalnega odbora je bil Krek in med počitnicami 1883 je imel s tem ogromno dela in skrbi.

Odbor je pripravil in razposlal vabila z naslednjim sporedom:

1. Svečani prihod iz Kamenščaka v Ljutomer ob 10. uri, kjer ljutomerski župan pozdravi goste. 2. Svečana maša, ki jo bo ob 11. uri bral gospod profesor in zlatomašnik dr. Josip Muršec iz Gradca.

3. Po maši bo slovesnost na Glavnem trgu v Ljutomeru. Uvodni pesmi Molitev (D. Jenko) sledi pozdrav gospoda profesorja dr. Gregorja Kreka. Zbor nato zapoje pesem Lepa

naša domovina (Lichtenegger) in Jadransko morje (Hajdrih). Slavnostni govor govori gospod župnik Božidar Raič. Za zaključek zbor zapoje še Mili kraj (Nedved).

4. *Skupni obed pri g. Vaupotiču. Med obedom zbor zapoje še pet pesmi.*

5. *Na večer sledi veselica. Med točkami igra domača godba.*

Slovenski narod je 3. septembra sporočil, da se je slavnosti udeležilo 5000 ljudi, 4. septembra pa, da je dr. Gregor Krek iz Gradca v izvrstnem, krepkem govoru, sprejetem z navdušenimi klici *živio*, orisal delovanje in zasluge slavljenca. *Slovenski narod* je govor objavil 10. septembra.

V *Kresu* IV je Krek nadaljeval »Razne malenkosti«. V 14. številki *Slovana* je Fran Brunet objavil uvodni članek »Dr. Gregor Krek« s portretom. Poleg podatkov o življenju in delu je poudaril še njegovo skrb za vseučiliško mladino:

On ne navaja učencev samo do više vede, temveč je v vseh okolnostih njih svetovalec in vodnik. S pravo požrtvovalnostjo oskrbljuje predsedništvo Podporne zaloge, skrbi za dijake ter jih podpira; a na drugi strani zanima se z isto ljubeznijo za njihovo društveno življenje. Vsako priliko porablja, da jih s svojo navzočnostjo in gorko besedo, naj bo v navadnih shodih dijaških društev ali pri njihovih veselicah, navdušuje za vedo, posebno pa za ljubezen do domovine in svojega jezika. [S 1884: 105–106]

V letu 1884 je manj predaval in objavljaj, ker je intenzivno pripravljajl novo izdajo svoje temeljne knjige, pač pa je v graškem časniku *Südsteirische Post* objavil tri članke o slovstveni folklori njegov sin Bogomil, nato pa pripravil prvo vseslovensko zbirko slovenskih ljudskih pravljic in povedk, ki je izšla v dveh snopičih pri Ljudski knjižnici v Mariboru pod naslovom *Slovenske narodne pravljice in pripovedke*;¹⁷ v njej je 55 dotlej že v raznih listih in časnikih objavljenih besedil. Zbirka je gotovo nastala na pobudo in s pomočjo očeta Gregorja, predvsem pa s pomočjo njegove bogate knjižnice. Tako je vse kazalo, da bo Bogomil šel po njegovih stopinjah, vendar se je leta 1886 vpisal na pravo in postal advokat na Dunaju in v Gradcu, kjer je umrl leta 1927.

V *Kresu* V je Gregor Krek objavil članek »Še enkrat nemška pesem o Hildebrandu in njene sestre slovenske« [K V 1885: 104–112]. Tu je že drugič dopolnil Hubadov članek (prvič v *Kresu* III, »Razne malenkosti št. 5«) o motivu boja med bratoma ali med očetom in sinom, ne da bi bojevnika to vedela. Objavil je različico o boju med Kraljevičem Markom in njegovim očetom, ki je nedavno izšla v dubrovniškem *Slovincu*, zapisana pa ob Neretvi.

O pripravi knjige zvezo iz novoletnega voščila 1886:

O velikih počitnicah bil sem na jug namenjen, kakor že več let zapored, in tudi letos je moje potovanje ostalo želja in Bog ve, kdaj bodem zopet stopil na gorenjska tla, ktera sem prej obiskoval vsako leto. Zdaj me zadržuje neko silno težavno delo, v katerim se trudim že nekaj let, dasi ne neprenehoma. Ako bodem do julija stvar

¹⁷ Bogomil Krek, *Slovenske narodne pravljice in pripovedke*. Maribor, 1885.

dovršil, otresel bodem mestni prah, vzel popotni les v roko in potem hajdi v domovino za nekatere tedne s sinom Bogomilom, ki bode to šolsko leto srednjo šolo, ako Bog da in sreča junaška, končal.

V *Kresu* VI je Krekov zadnji prispevek »Češki Trut pa slovenski Trot« [K VI 1886: 183–185]. Še trdno prepričan o pristnosti Zelengorskega rokopisa, v katerem je omenjeno bajno bitje Trut, je Truta vzporejal s Trotom iz slovenskega bajeslovja. Zaradi priprav knjige je to leto le malo napisal za *Kres*, ki je kot znanstveni list vse bolj hiral in kmalu nehaj izhajati.

Za gregorjevo 1886 je Krek še dobil pismo starega prijatelja Cimpermana. V odgovoru mu je napisal:

V moji rodbini mlajši sinek vedno boleha, dasi je sicer krepke postave. Dela mi mnogo skrbi, ker je še v nevarnih letih mladosti, to je onih, ko mladine mnogo pomrje. Bogomil pak je letos že osmošolec in pride ta mesec tudi na novačenje. Ne bodem prav nič žalosten, ako ga ne obdržijo. Ako ga utegne kaj rešiti, je zgolj slab pogled, drugače je gotovo sposoben za vojaški stan, ki je nam Slovencem že vzel mnogo mlade inteligence. Ljudje, ki po prašnih šolskih klopeh tiče, niso dosta žilavi in vstrajni pri vojaci in jih vsled tega smrtna kosa mnogo pokosi. Zato sem tudi za Bogomila v skrbeh, ako ga bodo vzeli.

Letos utegnem iskati po več letih zopet velike šolske počitnice, kajti upam, da bode do avgusta meseca moja knjiga dotiskana.

V zimskem semestru 1886/87 je predaval o sintaksi južnoslovanskih jezikov in o začetkih slovanskih literatur. Poleg predavanj je pisal knjigo in jo dokončal za božič 1886 ter jo izročil založnici, graški univerzitetni knjigarni Leuschner & Lubensky. Tako kakor prvo je tudi drugo izdajo dela *Einleitung...* tiskal B. G. Teubner v Leipzigu. Potek tiskanja ni poznan, ker si s Cimpermanom ni več veliko dopisoval, v letu 1887 mu je 14. marca voščil le za god ob jožefovem:

Dragi prijatelj! Hvala Vam na Vašem prijaznem spominu in željah o priliki mojega godu. Res je tudi Vaš god blizu, sprejmite isto tako tudi moja voščila z istim blagim namenom, kakor so bila vaša. Osobito Vam pa še želim, da bi se zdravje Vaše popolnoma utrdilo, kajti brez zdravja jedva pol življenja.

Gotovo je imel še ogromno dela s korekturami. Jeseni je izšla knjiga 'Uvod v slovansko literarno zgodovino'¹⁸ (*Einleitung in die slavische Literaturgeschichte*). Ta po obsegu impozantna knjiga je sad izjemnega truda, znanja in ljubezni do slovanstva in slovenstva. Delo je zelo zahtevno, opombe so namreč daljše od glavnega besedila, kar ugotavlja tudi Damjan Ovsec [1991: 59–60] v svoji *Slovanski mitologiji*. Krek navaja nekatere spomenike, za katere

¹⁸ Uvod v slovansko literarno zgodovino. Akademski predavanja, študije in ogledi od dr. Gregorja Kreka, rednega profesorja slovanske filologije c. kr. univerze Karla in Franca v Gradcu, dopisnega člana češke akademije znanosti v Pragi in srbskega znanstvenega društva v Beogradu. Druga, popolnoma na novo predelana in razširjena izdaja. Gradec 1887. Založba Leuschner & Lubensky, Univerzitetna knjigarna. Str. XI + 887.

so pozneje odkrili, da so apokrifni. Ovsec ugotavlja, da je kritičen do romantičnega zanosa in iskanja mitološkega za vsako ceno pri Rusu Famincinu v delu *Božanstva starih Slovanov* iz leta 1884, zato so podobni očitki Krekovi knjigi neutemeljeni in zlonamerni.

V svojem predgovoru k drugi izdaji Gregor Krek pripominja:

Pri svojem prvem izidu ta spis ni samo v slovanskih deželah, ampak tudi v Nemčiji, Angliji in Franciji s strani kritike doživel naduse prijazen sprejem. Tej okoliščini je pač pripisati, da se je že po preteku malo let pokazala potreba nove izdaje. Zaradi v toliki meri izrečenega priznanja se mislim najbolje oddolžiti tako, da sem ga v vseh delih na novo predelal in razširil, pri čemer se je prvotni obseg približno potrojil. Z majhno prostovoljno prekinitvijo sem ves od poklicnega dela preostali čas zadnjih šestih let posvetil izključno temu delu in pri tem dokončal posamezne dele po vrstnem redu, določenem v knjigi ... Naj poudarim, da so posamezni večji deli prve izdaje te knjige ponatisnjeni skoraj dobesedno, ne da bi bilo to posebej označeno.

Korekturi sem posvečal največjo skrb, posebno ker pri knjigi, kot je ta, mnogo zavisí od pravilnosti tiska ... Naj knjiga najde tudi v novi obdelavi tako simpatičen sprejem kot ob prvem natisu, potem bi bil jaz za trud in skrb dovolj poplačan.

Obsežne opombe odkrivajo Krekovo veliko znanje in razgledanost: pozna ljudsko slovtvo evropskih in neevropskih narodov, obvlada slovanske in svetovne jezike itn. Posebno aktualne so navedbe naslovov in datumov objav vseh dotedanjih zbirk slovanskih bajk, pravljič, povedk, basni, šaljivih zgodb, pregovorov, ugank, pesmi in šeg. Te izdaje je zbiral ne samo za seminarsko knjižnico na univerzi, temveč tudi za svojo zasebno.¹⁹

Cena knjige je bila 12 goldinarjev, za tiste čase kar visoka cena, če jo primerjamo z letnim zaslužkom (15–20 goldinarjev) kmečke dekle.

Avtor »Registra«, zadnjih 20 strani v knjigi, je bil Krekov učenec, profesor Franc Hubad, ki je že ob koncu leta 1886 v *Ljubljanskem zvonu* naznanil novo Krekovo knjigo [LZ 1866: 570], po izidu pa jo tudi predstavil [LZ 1887: 121–123, 181–183, 309–311, 374–376, 436–440] in s tem učeno delo približal tudi preprostemu bralcu.

Drugo izdanje Krekove knjige se odlikuje od prvega že po svojem obsegu, knjiga se je razširila več kot za polovico. Trebalo je namreč povedati o marsičem kaj natančnejšega in obširnejšega, tu in tam je veljalo spregovoriti o kakem mnenju drugih učenjakov, ki so krenili na druga pota, skratka, trebalo je vzeti v poštev vso literaturo zadnjih let in preresetavati posebno stare izvornike za slovansko zgodovino.

V *Blätter für literarische Unterhaltung* je 27. oktobra 1887 v št. 43 izšla ocena Fraugott Pech

¹⁹ O tej bogati knjižnici pripoveduje njegov sin, pravnik in skladatelj Gajmir, v *Obiskih* Izidorja Cankarja. – Po smrti dr. Kreka je nastalo vprašanje, kaj bo z njegovo obsežno slavistično knjižnico. V oporoki ni o njej odločil ničesar. Ker druge dediščine ni bilo, bi svoji mogli knjižnico razprodati antikvariatom. Na sugestijo ljubljanskega župana Ivana Hribarja so se vendar odločili, da knjižnico po zelo ugodni ceni prodajo leta 1919 novi univerzi v Ljubljani kot temelj knjižnice slovanskega seminarja oz. inštituta. Za 3600 zvezkov je bilo plačano 32.915 dinarjev, torej manj kot deset dinarjev na zvezek.

na šestih straneh pod naslovom »Zur slavischen Literatur«. Daljšo kritiko je napisal berlinski slavist Aleksander Brückner in jo objavil v *Deutsche Literaturzeitung* 1888 na str. 52. Kakor Jagić je bil tudi on nasprotnik mitološke smeri. Jagić je šele ob Krekovi smrti mimogrede ošvrknil njegovo življenjsko delo, češ da je že ob izidu tu in tam zaostajalo za najnovejšimi stališči slavistične vede [ASP XXVII 1905: 633]. Ta najnovejša stališča pa so začela predvsem zapostavljati folkloristiko. Po Kreku sta jo na graški univerzi še gojila dr. Karel Štrekelj in dr. Matija Murko, toda na novo ustanovljeni ljubljanski univerzi sta profesorja dr. Franc Kidrič in dr. Ivan Prijatelj to poglavje slavistike prezrla. Tudi po drugi svetovni vojni ljudska književnost ni bila uvrščena med predavanja. Če bi na univerzo prišel dr. Ivan Grafenauer, bi bilo najbrž drugače. Prof. Slodnjak ga je kasneje sicer nagovarjal, vendar se je počutil že prestar in vabila ni sprejel. Šele nedavno so na ljubljanski in mariborski univerzi sprejeli predavanja o slovstveni folkloristiki dr. Marije Stanonik.

KREK KOT PREDSTOJNIK SLOVANSKEGA INŠTITUTA NA GRAŠKI UNIVERZI, NAZADNJE DVORNI SVETNIK

Na začetku septembra 1887 je dr. Gregor Krek po daljšem času obiskal svojo rojstno vas Četeno Ravan in domačo faro Javorje, kjer je njegov prijatelj in sošolec, poznani dobrosrčnež Matevž Jereb, Idrijčan, slavil svojo petdesetletnico.²⁰ Povabil je tudi domače dijake, med njimi sta prišla iz Poljan učiteljski Lovro Perko in osmošolec Aleš Ušeničnik. Učitelj Lovro Perko je ohranil spomin na to srečanje in ga objavil v *Jutru* ob stoletnici rojstva Gregorja Kreka.²¹ Zanimiva je njegova kratka oznaka prof. Kreka:

To je postaven gospod z daljšo zlato brado in bujnimi lasmi. Ko sva se mu z Alešem približala, je obema krepko stisnil roko. Med obedom je vzbujal ta gospod največjo pozornost in vsi so skrbno pazili, da ne bi preslišali nobene njegove besede. Bil pa je pri govorjenju zelo preudaren in je v vsem kazal veliko umerjenost.

Krek je še naprej predaval v zimskem in letnem semestru 1887/88, a ponavljal že obdelane teme. Decembra 1887 je dobil diplomu za člana akademije znanosti Peterburg, 28. januarja pa je bil imenovan za dopisnega člana JAZU Zagreb.

1. februarja 1888 je Krek na Miklošiča naslovil pismo [Sturm-Schnabl 1991: 778–779], v katerem mu je sporočil, da je bil z dvora naprošen za sodelovanje v državni seriji *Die österreichisch-ungarische Monarchie*²² s člankom »Die slovenische Literatur«, ki pa lahko šteje

²⁰ Duhovnik Matevž Jereb je bil rojen v Idriji 10. septembra 1837. Službo v Javorjah je nastopil 24. januarja 1870. V letih 1888/89 je zgradil novo župnišče in gospodarsko poslopje. Oktobra 1892 je zapustil Javorje in odšel na novo službeno mesto v Kropo, kjer je čez pol leta umrl za pljučnico. Pri ljudeh je ostal v dobrem spominu.

²¹ Za stoletnico rojstva dr. Gr. Kreka je učitelj iz Poljan Lovro Perko objavil v *Jutru* spominski članek.

²² *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, domoznansko delo o avstrijsko-ogrski državi v 24 knjigah. 14. zvezek: Kärnten und Krain.

samo 20 strani. Zato je napovedal, da se bo omejil na čas do 1850 in tudi pri slikah se bo omejil na Brižinske spomenike, Vodnika in Prešerna. Portrete bo narisal slikar Jurij Šubic,²³ ki je tedaj živel v Parizu.

Članek je izšel čez tri leta, ko sta v 14. zvezku razkošne zbirke leta 1891 prišli na vrsto Koroška in Kranjska. K faksimilu Brižinskega spomenika je Šubic narisal Trubarja, Vodnika, Prešerna, slap Savico in Slomška. Slavist dr. V. Oblak je spis ocenil v Jagičevem *Arhivu: Lepa, čeprav skopo podana skica slovenske literature, kjer avtor ni šel toliko na podrobnosti, ampak bolj na najpomembnejša razdobja in njihove reprezentante, ki jih je kritično osvetlil in ovrednotil.*

Cimpermanu je čisto na kratko voščil za god za jožefovo 1888; nista si več prijateljsko dopisovala. Cimperman je tega leta izdal drugo zbirko svojih pesmi, čez pet let pa je umrl.

V akademskem letu 1891/92 je bil prof. Krek spet izvoljen za dekana filozofske fakultete in se s tem spet preobremenil z delom.

Že vsa leta po izidu svojega temeljnega dela je po malem pripravljaval slovansko pesniško antologijo. 19. februarja 1892 je poslal založbi J. G. Cotta'sche Buchhandlung v Stuttgart svoje pogoje in založba mu je 23. februarja poslala naslednjo pogodbo:

Verlags - Vertrag (Založniška pogodba)

med gospodom dr. Gregorjem Krekom, rednim univerzitetnim profesorjem v Gradcu na Štajerskem, in knjigarno J. G. Cotta nasledniki v Stuttgartu je danes sledeča založniška pogodba dogovorjena in sklenjena:

- 1. Gospod profesor Krek odda v Založbo J. G. Cotta knjigarna nasledniki Slovansko antologijo v nemškem prevodu v maksimalnem obsegu 18 tiskarskih pol celotni rokopis (Slavische Anthologie in deutscher Uebersetzung in Maximalumfang von achtzehn Druckbogen heraus) do 31. decembra 1893 v založbo.*
- 2. Slovansko antologijo sestavlja biografsko - literarni uvod v obsegu ene pole v petit tisku, pesniško zbirko in opombe na koncu knjige, ki naj se omeji na najnujnejše in naj ne preseže osem tiskanih strani.*
- 3. Njegovo celotno delo pri redakciji in izdaji te Slovanske antologije se gospoda profesorja Kreka honorira enkrat za vselej z M 500 (petsto markami) po dokončani in dotiskani izdaji.*
- 4. On (avtor) prejme od izdaje Antologije šest avtorskih izvodov in od svojega uvoda deset separatov.*
- 5. Ta pogodba prehaja s svojimi pravicami in dolžnostmi na dediče in pravne naslednike pogodbenika.*

²³ Jurij Šubic (1855–1890), slovenski slikar iz stare podobarske družine iz 18. stoletja v Poljanah na Gorenjskem. V letih 1880–1890 je živel na povabilo svojega prijatelja, češkega slikarja V. Hynaisa, v Parizu. Za Krekov članek je pripravil šest ilustracij.

J. G. Cotta'sche Buchhandlung-Nachfolger

Tedaj je bilo dokončano novo poslopje graške univerze v novem kampusu zunaj središča mesta. Novi prostori so omogočili ustanovitev Seminarja za slovansko filologijo, iz katerega se je pozneje razvil Slovanski inštitut. Z odločbo ministra za bogočastje in pouk z dne 2. aprila 1892 je bilo določeno delovanje z zimskim semestrom 1892/93. Za predstojnika je bil določen dr. Gregor Krek. Dalje je ministrstvo razpisalo štiri štipendije po 30 goldinarjev na semester in določilo dotacijo za seminar, posebej za strokovno knjižnico letno po 400 goldinarjev.

Za seminar je bil sprejet poseben statut. Tri ure tedensko ga je vodil predstojnik prof. Krek. Prostore je dobil v drugem nadstropju nove univerzitetne zgradbe, in sicer dve sobi. Dobil je štiri mize s po tremi delovnimi mesti. Število članov seminarja ni bilo manjše od deset članov. Knjižnica seminarja je na začetku štela 126 del.

11. maja 1893 je bil izvoljen za častnega člana Srbske kraljevske akademije. Tega leta je maturiral sin Gojmir in se na očetovo željo vpisal na pravno fakulteto, čeprav bi bil rad študiral zgodovino in jezikoslovje.

Na 42. dnevu filologov na Dunaju je predaval »K zgodovini ruskih poročnih šeg« in to predavanje objavil v samozaložbi za počastitev odprtja nove stavbe univerze v Gradcu. V njej na podlagi starih kronik ugotavlja stare ruske šege, zlasti poroke na ruskem dvoru.

Za slovanski seminar je Krek vodil delovodnik in ob koncu vsakega študijskega leta je poslal Ministrstvu za šolstvo in bogočastje poročilo o delovanju, v katerem je navedel tudi vse seminarske naloge, ki so jih brali in tudi komentirali študentje slavistike.

Začetek seminarja je po poročilu predstojnika v letu 1893/94 potekal tako, da ga je začel profesor, po nekaj urah pa so nadaljevali študentje; v tem semestru so se zvrstili Friedrich Ahn, Franz Eller, Carl Hacoke, Franc Ilišič, Anton Kunst, Stephan Midžor, Mihael Munih, Josip Tominšek, Ivan Vasić in jurist Jos. Faganelj. Zadnje poročilo o delu seminarja je napisal 20. julija 1901. [ARS. Priv. A LXIX, 2. fasc.]

V poletnem semestru leta 1894 je začel predavati privatni docent dr. Vatroslav Oblak, ki je prišel z Dunaja. Predaval je tri ure starocerkvenoslovansko slovnico.

V zimskem semestru 1894/95 je Krek predaval tedensko tri ure o ruskem epu Slovo o polku Igorjevem in tri ure vodil seminar. Tudi Oblak je predaval štiri ure. V poletnem semestru 1895 je predaval že v novi univerzitetni stavbi.

Leta 1895 je v Stuttgartu izšla Krekova knjiga *Slavische Anthologie*, ki šteje 246 strani, od tega 24 strani Krekovega uvoda. Značilen za Krika je že začetek uvoda (v prevodu):

Slovani so prispeli na poti pokristjanjevanja k poznavanju fonetične pisave in s tem so se jim odprla tudi vrata književnosti. V celoti kakor posamezno se je to zgodilo v času, ko je bila delitev Slovanov v sedanje narode in nekatere izumrle že dovršeno dejstvo. To etično individualiziranje je šlo z roko v roki s teritorialno ločitvijo in kasneje se je razcepilo še versko v vzhodno in zahodno krščansko Cerkev. Dejansko je prišel slovanski jug in vzhod pod bizantinsko, zahod pa pod rimski krščanski kulturni vpliv.

Krek je potem označil začetke književnosti in njen razvoj do francoske revolucije pri posamičnih slovanskih narodih. Začel je s češko, nadaljeval s poljsko in jugoslovansko ter sklenil z rusko književnostjo. Izpuščeni so Lužiški Srbi, Makedonci in Bolgari, ker ni bilo na voljo prevodov njihovih del. Nato je posebej obravnaval 19. stoletje, ki je pomenilo

nacionalno renesanso slovanskih ljudstev. Načela in ideje francoske revolucije so pretresla vso Evropo in prebudila celo pri najmanjših narodih narodno zavest. Nacionalno načelo je postavilo književnost in njene interese prvič na svojo naravno bazo in jo povezalo z ljudstvom z najtesnejšimi stiki in odnosi. Kjer ljudski jezik še ni v svoji čisti podobi literarni jezik, je moral po prodoru nacionalne ideje to postati. Ljudsko izročilo v duhovnem življenju ljudstev sedaj postane upoštevanja vredno in posebno vrednost in pomen ljudske pesmi postane predmet splošnega literarnega zanimanja. Sploh naj vpliva načelo narodne in individualne svobode na literarna gibanja pospešujoče in osvežujoče.

To se je s prevlado romantike res zgodilo in prineslo slovanskim narodom njihove velike, največje pesnike. Tako na Češkem (Maj, Erben, Neruda, Čech, Vrchlicky), pri južnih Slovanih pa so Slovenci dobili Vodnika, Prešerna, Koseskega, Jenka, Levstika, Stritarja, Gregorčiča in Aškerc; Hrvati Gaja, Vraza, Preradovića in Ivana Mažuranića; pri Srbih so bili pomembni Milutinović, Njegoš, Radičević in Jovan Jovanović - Zmaj. Pojavili so se pesniški velikani na Poljskem (Mickiewicz, Slowacki in Krasinski) in na Ruskem (Karamzin, Žukovski, Puškin in Lermontov, Koljcov, Nekrasov in Tjutčev). Romantika se je glede na jezik in književnost slovanskih ljudstev pokazala po eni strani kot združujoča, po drugi pa individualizirajoča. Posledica tega procesa je bil poseben obstoj slovaške literature, ki v prejšnjih stoletjih ni bila poznana. Na temelju načela nacionalnosti se je poleg velikoruske pojavila še maloruska (ukrajinska) književnost in celo majhen rod Lužiških Srbov se je po jeziku in književnosti razcepil na dva dela. Absolutno pomanjkanje prevodov iz teh literatur pa je razlog, da v knjigi manjkajo. To velja tudi za bolgarsko in makedonsko književnost.

Uvodu sledi izbor 30 pesmi 10 čeških pesnikov, izbor 44 pesmi 16 poljskih in izbor 69 pesmi 32 ruskih pesnikov. Pri južnih Slovanih je od 24 pesmi 15 hrvaških, 9 pesmi štirih srbskih in 33 pesmi sedmih slovenskih pesnikov. Skupaj torej 207 izbranih prevodov 84 slovanskih pesnikov. To je bilo zelo pomembno dejanje, ker je slovansko poezijo v tolikšnem obsegu posredoval germanskemu svetu. Pri prevodu slovenskih pesnikov je že pomagal sin Gojmir, ki je posebno spretno prevajal Aškerc in prevedel za antologijo vseh 17 njegovih pesmi.

Sloveniji se je ob tej knjigi sprožila polemika, nekateri so Kreka označili kar za nemškega pisca.

V zimskem semestru 1895/96 je predaval primerjalno sintakso jugoslovanskih jezikov 3 ure tedensko. Sin dr. Bogomil je bil kandidat za odvetnika na Dunaju. Poleti 1896 je prejel naslednje pismo od neveste brata Jožeta:

Blagorodni gospod!

Prosim, oprostite, da vas motim tudi jest z mojim pismom, pa je to želja mojega ženina,

da Vam pišem tudi jest. Zaročila sem se z Vašim bratom Joškom in mislim, da bom prav srečna; nekaj časa nisem mislila in potem sem pa spoznala, da se naj nature zglihajo in, da bi se prav dobro sporazumela, prosim, da bi me vsaj Vi ne zaničevali zavol tega, kar bodo gotovo storili drugi sorodniki. Prosim, da bi prišli na svatbo, kadar Vam bo pisal Jože, ker ga bode s tem zelo osrečili in z nim tudi mene.

Javorje 27/8 1896 Frančiška Kržišnik.

Brat Jože ga je potem res povabil na svatbo 28. septembra, vendar ne vemo, ali se je je Gregor udeležil.²⁴ V zimskem semestru 1896/97 je Krek predaval Uvod v študij slovanske ljudske epike 3 ure tedensko. Profesor Oblak je umrl, v poletnem semestru 1897 ga je na priporočilo dr. Kreka nadomestil dr. Karel Štrekelj.²⁵

Leta 1897 sta bila Gregor in Laura na počitnicah na Bledu. Povabila sta tja tudi brata Jožeta z ženo; ker je ta rodila deklico, nista mogla priti. Deklica je bila že od rojstva obremenjena z jetiko in je po treh mesecih umrla.

V zimskem semestru 1897/98 je predaval primerjalno fonologijo stare slovanščine 3 ure tedensko, eno uro je posvečal P. J. Šafaříku kot slavistu in arheologu, ki se mu je v seminarju posvečal tri ure na teden v obravnavi glagolskih in cirilskih spomenikov.

Krek je zelo cenil pesnika Aškerc. Ko je Aškerc zaradi konfliktov z mariborsko škofijo želel priti v civilno službo v Ljubljano, je zaprosil za posredovanje tudi prof. Kreka. Ohranjenih je nekaj Aškercovih pisem iz leta 1897.²⁶ Krek je 11. februarja obvestil Aškerc, da je posredoval pri ljubljanskem županu Ivanu Hribarju, svojem starem prijatelju. Hribar je želel, da mu Aškerc sam pojasni svoj položaj. Ena možnost v Ljubljani bi bil kanonikat za pok. Klunom. Toda škof mu je gotovo nasprotoval in zato mesta ni razpisal. Sicer je kazalo, da se bo našla kakšna druga služba. 17. februarja ga je spet obvestil, da se bo okrog pusta odpeljal v Ljubljano in sam osebno vse uredil. Tako bi tudi stvar ostala bolj skrivna.

²⁴ Nevesta je bila doma iz Selške doline (Brnoževa Franca iz Luše) in je bila najprej gospodinja v župnišču pri svetem Lenartu, pozneje pa v javorskem župnišču. Brat Jože pa je živel v tem župnišču kot »farovski hlapec«, pozneje pa se je usposobil za organista. Želel se je poročiti z edinko vsemogočnega javorskega župana Janeza Ažbeta, vendar je župan to preprečil, čeprav je bila hči Ančka noseča in je potem rodila nezakonsko hčer, ki je kmalu umrla. Jože se je z njo poročil šele po smrti njenega očeta, ko je bila Ana že slabega zdravja in je kmalu po poroki umrla. Za njo je podedoval veliki Vrbanac čev grunt v Javorjah. Jože in Ančka sta vsako leto poslala Gregorju v Gradec paket domačih kolin.

²⁵ Na Karla Štreklja (roj. 24. 2. 1859, Gorjansko na Goriškem Krasu) je na goriški gimnaziji (1870–78) posebej vplival profesor Fran Levec s predavanji o slovenskem jeziku in slovstvu. Na Dunaju je študiral od leta 1878 slovensko, klasično in primerjalno jezikoslovje in leta 1884 opravil doktorat. Ko so slovenski poslanci na graški univerzi dosegli novo mesto za slovansko filologijo s posebnim ozirom na slovenski jezik in književnost, je to mesto zasedel najprej dr. V. Oblak. Ker pa je umrl pred imenovanjem za izrednega profesorja, je dobil naslednika v dr. Štreklju, ki je bil imenovan s cesarsko odločbo dne 4. oktobra 1896 in je nastopil svojo službo 1. aprila 1897. Po poročilu Matija Murka Štrekljev položaj v Gradcu ni bil prijeten. *Prof. Krek ga je sicer sam predložil unico loco, ali sprejel ga je tako nemilostno, da bi se bil Štrekelj najraje vrnil na Dunaj. Rojaka in edina zastopnika slovenske vede v tujem mestu se nista več našla* [Murko, *Izbrano delo*, str. 158-161].

²⁶ NUK, Rkp. oddelek.

Končal je z: *Pozdravlja Vas v domovinskeje ljubezni!* Pisal pa mu je spet 2. marca, ker za pusta nikakor ni mogel v Ljubljano, vendar je obljubil, da bo vse uredil pisno, saj mu je Ljubljana kot pomembnemu slovenskemu pesniku naklonjena. Končno mu je v pismu 17. junija čestital k imenovanju za ljubljanskega arhivarja.

V poletnem semestru 1898 je imel predavanja Vpliv krščanstva na jezik in mitologijo Slovanov (3 ure), poleg tega eno uro o Jerneju Kopitarju kot slavistu. Kakor dotlej je nadaljeval s seminarjem.

O bratu Jožetu mu je žena Frančiška poslala pismo z žalostno vsebino:

Blagorodni gospod! Potertega serca Vam naznanjam, da je moj, vbogi Jože necoj, previden s svetimi zakramenti mirno v gospodu zaspal. Bil je poterpežliv v bolezni, in se je težko ločil od mene, v vednem upajni, de bo že Bog dal in Mati Božja, da bode bolše. O smerti ni nič govoril do zadnega in torej tudi ni mislil, da bi Vam pisal, vendar se je dal prevideti. Sam je vedel, kaj mu je, pa je skrival pred ljudmi, ker sem jest že tako žalovala, sem se mu menda smilila. Upam, da mu ne boste zamerili, ker se je bal vas motiti. Vmerl je za jetiko.

Javorje, 28.4.1898 Frančiška Krek.

To je bil hud udarec, saj je Gregor v pismih večkrat pisal, kako rad ima brata. Ali je bil na pogrebu, ne vemo. Verjetno je bil. Svakinja Frančiška pa ga je pozneje prosila še za posredovanje zaradi dediščine.

Sin Gojmir je v letih 1893–1897 študiral na pravni fakulteti graške univerze in bil potem v sodni službi v Gradcu, leta 1898 pa je promoviral v doktorja prava. Že leta 1888 je napisal prvo skladbo, naslednje leto pa se je vpisal na glasbeno šolo in študiral glasbo do 1896. V tem času je že komponiral in dirigiral ter deloval tudi kot glasbeni recenzent in pisec glasbenih člankov [NUK, Ms 172].

V zimskem semestru 1898/99 je predaval o ruskem epu »Slovo o polku Igorjevem«. Ko so ga nekateri nevhvaležni visokošolci izrinili iz vodstva Slovenske podporne zaloge, je pozneje spet vodil novo Podporno društvo za slovenske visokošolce v Gradcu.

Leta 1898 je bil izvoljen za člana Češke akademije v Pragi. 21. decembra tega leta je napisal pritožbo o priznanju znanstvenega dela. Očitno so ga začeli zapostavljati. Vendar so mu z odlokom ministrstva zvišali prejemke na 4500 + 480 goldinarjev na leto. Tudi to je bil uspeh!

V poletnem semestru 1899 je predaval o sistemu slovanske ljudske književnosti 2 uri, uvod v slovansko arheologijo in etnografijo prav tako 2 uri, seminar (interpretacija Glagolita Clozianus) tudi 2 uri tedensko.

Del počitnic je preživel na Bledu.

V zimskem semestru 1899/1900 je predaval izbrana poglavja sintakse slovanskih jezikov 2 uri, slovansko ljudsko književnost 2 uri in seminar 2 uri. V času ob koncu tega semestra je 8. marca 1900 praznoval 60-letnico. Časnik *Slovenec* je v št. 55 8. marca objavil:

Danes obhaja dični naš rojak prof. dr. Gr. Krek svojo šestdesetletnico. Njega velike

*zasluge za vedo in naš narod so pač znane slovanskemu svetu. Obširnejši životopis tega našega odličnjaka in zasluge njegove na polju slovenske prosvete prinaša Dom in svet.*²⁷

Tržaška *Edinost* pa je poročala v št. 62 16. marca o slavnosti na čast jubilaranta na Dunaju. Med drugim piše:

*Slavljenca je iskreno, v izbranih besedah nagovoril prof. dr. Štrekelj. Omenjal je njegovega zaslužnega delovanja na polju slavistike, na katerem si je pridobil nesmrten spomin s svojim epohalnim delom *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte*, z delom, ki je še sedaj in bo še dolgo dobrodošel repertorij vsakega slovanskega jeziko-slovca.*

Z Dunaja je bilo dr. Gregoriju Kreku 19. julija 1900 poslano sporočilo, da mu je *njegovo apostolsko veličanstvo* podelilo naslov *dvornega svetnika* in prof. Krek je s tem dosegel vrhunec svoje kariere. Dekanat univerze mu je 31. julija poslal čestitko. Čestitali so mu tudi mnogi drugi, npr. sošolec Salezij. Pirc iz Št. Pavla na Koroškem.

Po vrhuncu je sledilo odhajanje. Predaval je samo še eno šolsko leto: v zimskem semestru 1900/1901 uvod v slovansko ljudsko epiko 3 ure, historični razvoj slovanskih jezikov 1 uro in seminar (Brižinski spomeniki) 2 uri tedensko.

Sin Bogomil je januarja 1901 odprl odvetniško pisarno na Dunaju, Gojmir pa je že leta 1900 opravil sodni izpit in postal sodni adjunkt v Ljubljani. Tu se je tudi takoj vključil v glasbeno življenje in 1901 začel urejati glasbeno revijo *Novi akordi*, ki jo je zalagal L. Schwentner in tiskal Eber na Dunaju.

V svojem zadnjem, poletnem semestru 1901 je predaval starocerkvenoslovansko slovnico in brižinske spomenike. Ni pa se več dobro počutil na graški univerzi – ne le zaradi slabega zdravja, temveč tudi zaradi nestrpnosti nemških kolegov, ki so ga zaradi slovenske in slovanske zavednosti imeli za svojega nasprotnika, kar je mogoče razbrati tudi iz sinovega pisma 16. marca 1902:

Predragi oče!

Zadnje tvoje pismo mi je veliko žalost delalo. Lepo Te prosim, da se radi zlobnosti prusaških profesorjev ne daš vznemiriti!

Gojmir ima v juristični službi gotovo karijero pred sabo: kajti slovenskih uradnikov, posebno take sposobnosti kakor G. bodo vedno morali imeti - in sicer ne samo do VI. reda, ampak tudi višje!

Ko bi se mu res posrečilo habilitirati se - koliko let bi moral čakati na profesuro! Slovenskega vseučilišča ne bode tako hitro; na drugih pa imajo že tako docentov za vsak predmet (na pr. na Dunaju), da - izimši protekcijo - šele po 5 in 10 letih dobijo izvanredno profesuro.

Pri tem se je še ozirati na to, da se tudi na tukajšnjem vseučilišču razširja nemški

²⁷ Članek s fotografijo jubilaranta je za *Dom in svet* napisal Makso Pirnat (podpis M. P.) [DiS 1900: 149–154, 182–187].

nacionalizem. Že svoje dni, ko sem bil posebno mislil na docenturo (za zgodovino slovanskega pravoznanstva) opozoril me je bil tovariš Gumpłowicz na neprijaznost v vseučilišnih krogih!

Razmere bi se še-le poslabšale, ko bi si ministrstvo upalo upirati se nemškemu fanatizmu. Tega pa ni pričakovati tako hitro, kajti Hartel je prava mevža!

S takimi razmerami moramo žalibog računati!

Zaradi tega pa ni treba obupati, najmanj pa, da bi se vznemirjal zaradi naju.

Ti si naju do dobra podučeval, kako se je obnašati v takih okoliščinah. Zgledovala se bodeva tudi dalje po Tebi.

Z najsrčnejšim pozdravom

Tvoj hvaležni sin

Bogomil.

Ohranila se je Krekova prošnja za upokojitev [ARS Priv. A LXIX, 1. fasc.], sestavljena verjetno po poletnem semestru 1901. To je zanimiv obračun njegovega dela na graški univerzi.

Najprej je navedel, da njegova delovna doba teče od 26. januarja 1866, ko je bil potrjen kot pravi profesor na graški višji realki. Pogled na skoraj 35 let znanstvenega in pedagoškega dela kaže, da od teh let odpade dobrih 33 let na dejavnost akademskega predavatelja. Pri tem se ni zgodilo, da bi v času najslabšega obiska na filozofski fakulteti opuščal svoja Collegia (predavanja) zaradi pomanjkanja slušateljev. Tudi bolezni so prekinile predavanja le za nekaj dni. Nasprotno, njegova predavanja so bila ves čas razmeroma dobro obiskana. Krek je bil zato pomirjen in prepričan, da je tako na tem področju kot član izpitne komisije za učitelje na gimnazijah in realkah opravil svojo dolžnost po svojih najboljših močeh.

Od študijskega leta 1892/93 je bil podpisani predstojnik seminarja za slovansko filologijo. Da je tudi temu dolgo pričakovanemu inštitutu posvečal veliko pozornost, je razumljivo. Dejavnost je razvidna iz letnih poročil c. kr. ministrstva. Posvečal mu je leto za letom čas, predviden s statutom. Zato pa so zaradi te pozornosti bile slavistične ure zelo uspešne in so dosegle trdno koncentracijo študentov.

Potem je naštel, katere znanstvene ustanove v Evropi so ga počastile s priznanji in s častnim članstvom. Podrobno je opisal tudi svoje 23-letno delo pri Podporni zalogi graških študentov vse do leta 1896, ko ga je predal drugim. Delal je tu torej od 1873. leta. V tem času se je za podporni fond zbralo 44.000 kron in še ob predaji je fond znašal 18.739 kron. Premnogi slovenski študentje, revni, a sposobni, so dobili materialno pomoč.

Med drugim je bil v študijskih letih 1877/78 in 1891/92 na častni dolžnosti dekana. Tako je bil skoraj vseh 35 let v izključni službi znanosti, predavateljstva in humanitarne dejavnosti in s tem je njegova prošnja za prestavitev v trajni pokoj utemeljena [ARS Priv. A LXIX, 1. fasc.].

Čistopis prošnje je vsekakor poslal ministrstvu že ob koncu poletnega semestra 1901, saj se je ohranilo tudi naslednje pismo tedanjega dekana filozofske fakultete z dne 13. julija 1901, ki dokazuje Krekovo slovo s fakultete:

Velespoštovani gospod dvorni svetnik!

Ker gospod dvorni svetnik na zadnjem sestanku kolegija ni bil navzoč, niste slišali besed, ki sem jih posvetil Vašemu predstoječemu odstopu s fakultete. Torej bi rad Vam ob tem rekel, kako zelo obžalujemo ločitev od Vas. Štiriintrideset let ste pripadali naši univerzi, enaintrideset let našemu kolegiju. Ozrite se na dolgo, uspešno dejavnost kot akademski učitelj in raziskovalec. Tudi pri uradni nalogi dvakratnega dekanata ste se izkazali ljubeznivega in natančnega kot vzor za vse Vaše naslednike. Če se gospod dvorni svetnik sedaj, čeprav v najboljši starosti in polni dejavnosti loči od naše sredine, moremo to samo obžalovati in Vam za vaš pokoj izreči najboljše želje...

Z izrazom odličnega spoštovanja ostajam Vaš vdani V. Luick.

Za to pismo se je Krek zahvalil 16. julija:

Spoštovani gospod dekan, za Vaše ljubeznivo pismo se Vam zahvaljujem iz vsega srca. Napravilo mi je veliko veselja in mi ostaja kot drag spomin na preživeta leta v kolegiju. Z željo, da obranim še naprej lepe spomine na Vas in na kolegij naj izrazim še odkritosrčno spoštovanje Vaš vdani kolega G. Krek.

Tako je postal upokojenec, ostala pa so mu bila samo še štiri leta življenja. Prehitro se je izčrpal in odšel.

Skrbela ga je kariera obeh sinov. Nobeden ni postal nadaljevalec njegovega dela, oba sta postala pravnik. Ker se je Gojmir želel študijsko izpopolniti v Leipzigu, je oče prosil za posredovanje ljubljanskega župana I. Hribarja, da bi mu omogočili ta študij. V študijskem letu 1902/3 je tako Gojmir šel v Leipzig in se pravno izpopolnjeval do jeseni 1903. V Ljubljano se je vrnil kot sodnik. A že decembra 1904 je bil poklican v tajništvo Vrhovnega sodišča na Dunaju, kjer je ostal do konca prve svetovne vojne in še naprej urejal revijo *Novi akordi*. Novembra 1918 se je vrnil v Ljubljano in bil dodeljen višjemu deželnemu sodišču. Že leta 1920 je bil izvoljen za rednega profesorja pravne fakultete nove ljubljanske univerze. Takoj je postal dekan pravne fakultete, naslednje študijsko leto 1921/22 pa že rektor ljubljanske univerze, kjer je deloval do smrti 1. 9. 1942.

O tem, kdaj se je prof. Krek kot upokojenec preselil v Ljubljano, ni podatka, morda že v letu 1901, ko se je tam zaposlil sin Gojmir. Seveda je z njim prišla tudi žena Laura. Dr. Krek je bil celo izvoljen med mestne odbornike, v svet za šolstvo [SN 25. julija, št. 143].

Leta 1904 se je udeležil občnega zbora Slovenske Matice in v zvezi s tem napisal članek v *Slovenski narod* »Ob občnem zboru Slovenske Matice«. Na zboru so bile dopolnilne volitve v odbor SM. Vanj je bil predlagan tudi dr. Krek, vendar se je proti njemu vzdignila politična gonja in ni bil izvoljen. To ga je potrlo, saj so ga s pravim ali častnim članstvom doslej počastile mnoge znanstvene ustanove, nekaj jih je tudi naštel, med rojaki lastnega rodu pa je bil zapostavljen. Zato je zapisal:

Omenil sem že, da se jaz sam za dopolnilne volitve v odbor Slovenske Matice, tudi odkar sem se zopet vrnil v domovino in stalno se naselil v Ljubljani, nisem čisto nič zmenil in mi niti v sanjah ni prišlo na misel, stopiti prav sedaj z Matico v kakšno

ožjo dotiko, ko se je v zadevi izdaje narodnih pesmi pred vsem učenim svetom kot znanstveni zavod zares nesmrtno bila osmešila.

V nadaljevanju se je spomnil, kako je bil pred več kot 30 leti kot odbornik SM naprošen za urejanje slovenskih narodnih pesmi iz Vrazove zapuščine in drugih, a je prišel s svojim konceptom izdaje z Matico navzkriž in do izdaje ni prišlo, zapustil pa je tudi mesto odbornika.

Leta 1905 je spet začel bolehati, o čemer govori pismo sina Bogomila očetu 7. februarja 1905:

Predragi oče! Pošiljam Ti najsrčneje pozdrave in poljube! Jako nas je razveselila vest, da se je Tvoje zdravje poboljšalo. Škoda le, da vsled slabega vremena ne moreš na zrak. Tudi tukaj se še ni zvedrilo - vsaki dan dež, veter ali megla - menjaje se ali vse skupaj.

Gojmir pa mu je pisal za poslednji rojstni dan:

Dragi oče! Povodom Tvojega rojstnega dne Ti želim iz globine svojega srca vse dobro, kar si sam želiš, pred vsem seveda, da se Ti čimpreje povrne zdravje. To je za sedaj nas vseh najiskrenejša želja. Tvoj god je obenem prvi spomladni dan. Upam in želim iz srca, da bo tudi zate dan spomladi, dan vzbujenja iz dolgega, mučnega bolehanja, dan novega življenja! Na zdar! Živio! Na mnogaja, mnogaja ljeta! -Tvoj hvaležni sin Gojmir, ki Te v ljubezni pozdravlja in poljublja.

Toda z zdravjem je očitno šlo navzdol, iz pisma zdravnika dr. Demetra Bleiweisa Trsteniškega 13. marca je razvidno, da je šlo za obolenje ledvic in mehurja. Konec julija se je dr. Krek vrnil v graški sanatorij zaradi operacije. Za posledicami operacije je tam umrl 2. avgusta 1905 ob 6. uri zjutraj. Na njegovo lastno željo je bil pokopan v Ljubljani.

O smrti prof. dr. Kreka so poročali časniki, naklonjen nekrolog o njem je objavil *Ljubljanski zvon*:

† Dr. Gregorij Krek. Neusmiljeno kosi med nami zadnje čase smrtna kosa! Komaj smo izročili materi zemlji zemske ostanke našega nepozabnega Trdine, že si je izbrala bela žena drugo žrtev. Dne 2. avgusta ob 6. uri zjutraj je zatisnil po daljši boleznici oči eden najslavnejših naših mož, dvorni svetnik in zaslužni vseučiliški profesor dr. Gregorij Krek v starosti 65 let. Smrt ga je doletela v Gradcu, tam, kjer je delal dolgo vrsto let kot učenjak v proslavo svojega naroda... Prepeljali so ga bili tjakaj v sanatorij, kjer pa ni bilo zanj več pomoči.

Po opisu njegove poklicne poti sledi:

Leta 1902 je stopil v pokoj in se preselil v Ljubljano, kamor ga je gnalo njegovo domoljubno srce. Žal, da tu ni našel one ljubezni, ki je je bil vreden in ki jo je nosil v svojih prsih! Bilo je ljudi, ki mu niso privoščili zasluženega miru in mu zagrenili še zadnje dneve njegovega življenja!

Pokojni dr. Krek pa ni bil velik samo kot učenjak, ampak tudi kot človek. Nič učenjaške

nadutosti, nič prezirljivosti ni bilo zapaziti na njem! Bila ga je sama koncilijantnost (spravljivost, op. J. D.), sama prijaznost! Tem teže nam je po njem srce vsem, ki smo ga poznali, ki smo imeli srečo, priti ž njim v dotiko! - Zaslužnemu učenjaku zaslužna slava, vrlemu možu blag spomin! [LZ 1905: 575–576]

Nekrolog sta objavila še *Dom in svet* na str. 570–71 in *Slovan* 1904/5 na str. 349–50; tega je napisal Fran Govekar. Celo *Planinski vestnik* je v letniku 1905 na str. 140 objavil kratek spominski zapis. V slavistični reviji *Archiv für slavische Philologie* 1905 se ga je na str. 633 spomnil sam urednik Vatroslav Jagić (v prevodu se glasi):

V avgustu 1905 je v Gradcu umrl (za posledicami operacije) nekdanji profesor slavistike na univerzi v Gradcu Gregor Krek (roj. 1840, na univerzi od 1870 kot izredni, od 1875 kot redni profesor). Zadnja leta svojega življenja je preživel v Ljubljani. Krek je v slovanski filologiji znan s svojim Uvodom v slovansko literarno zgodovino (prva izdaja 1874). Delo je v drugi izdaji 1887 doživelo temeljito predelavo, pri kateri so pomembni zlasti bogati bibliografski podatki.

Na njegov nagrobnik na Žalah²⁸ so vklesani njemu posvečeni verzi pesnika Antona Aškerca, ki so se uresničili šele leta 1991 z nastankom svobodne slovenske države:

*Nazaj v planinski raj priromal si.
Glej! Mir vrhov tam vabi Te: Počivaj
in svojega življenja sen najljubši snivaj,
da narod Tvoj še srečen postal bi.*

VIRI

- ASP – *Archiv für slavische Philologie*
ARS – Arhiv Republike Slovenije
DiS – *Dom in Svet*
K – *Kres*
LT – *Laibacher Tagblatt*
NAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana
N – *Novice*
NUK Ms – NUK Ljubljana, rokopisni oddelek
S – *Slovan*
SBL – *Slovenski biografski leksikon*
SG – *Slovenski glasnik*

²⁸ Soproga Laura ga je preživila za 36 let. Svoja pozna leta preživila pri sinu Gojmiru v Ljubljani, v njegovi hiši na Mirju in umrla 29. decembra 1941. Že naslednje leto, 1. septembra 1942, je umrl tudi Gojmir. Po osvoboditvi maja 1945 se je Gojmirovi soprogi, po rodu Dunajčanki, in otrokoma Miroslavu in Mileni zgodila huda krivica. Vse tri so izgnali kot Nemce iz Slovenije v Avstrijo in jim zaplenili hišo. Zdaj kot Krekova potomca živita še hči Milena na Dunaju in sin Miroslav v Bostonu v ZDA.

SN – Slovenski narod

UA Graz – Universitätsarchiv Graz

Z – Zeugnis

Zeugniss der Lehrbefähigung von k. k. wissenschaftliche Prüfungscomission. Wien, am 21. Dezember 1865.

ŽA Javorje – Župnijski arhiv Javorje

Rojstni podatki v Inwohn. u. Gesindbeschreibung 1843. Župnijski arhiv Javorje.

Status animarum Afriach, Župnijski arhiv Javorje.

LITERATURA

Andrejka, Rudolf

1932 *Selški predniki dr. Janeza Ev. Kreka*. Ljubljana: Leonova družba.

Bezljaj, France

1977 *Etimološki slovar slovenskega jezika I*. Ljubljana.

Cevc, Emilijan

1954 Umetnostni pomen škofjeloškega okoliša. *Loški razgledi* 1: 65–76.

Costa, Etbin Henrik

1859 *Vodnikov spomenik (Vodnik-Album)*. Laibach.

Dolenc, Janez

1980 Naš rojak, slavist dr. Gregor Krek. *Loški razgledi* 27: 103–111.

1995 Delež Gregorja Kreka v prizadevanju za zbiranje in objavo slovenskih ljudskih pesmi. *Traditiones* 24: 13–23.

1999 Neznani zapisi tolminskih ljudskih izročil. *Traditiones* 28 (1): 101–110.

Hafner, Stanislav

1972 Die Slavistik an der Universität in Graz bis 1918. *Anzeiger für slawische Philologie* [Wiesbaden].

1985 Geschichte der österreichischen Slawistik. V: Hamm, J. in G. Wytrzens (ur.), *Beiträge zur Geschichte der Slawistik in nichtslawischen Ländern*. Wien: 11–88.

Hubad, Franc

1866 Nova knjiga. *Ljubljanski zvon*: 570.

1887 Imenitna knjiga. *Ljubljanski zvon*: 121–123, 181–183, 309–311, 374–376, 436–440.

Jamar - Legat, Jeja

1970 Loško šolstvo v prvi polovici 19. stoletja. *Loški razgledi* 17: 41.

Južnič, Stane

1999 Simon Šubic. *Loški razgledi* 46: 358.

Murko, Matija

1962 *Izbrano delo*. Ljubljana: Slovenska matica.

Ovsec, Damjan J.

1991 *Slovanska mitologija in verovanja*. Ljubljana: Domus.

Prunč, Erik in Ludvik Karničar

1987 *Materialien zur Geschichte der Slavistik in der Steiermark*. Graz: Institut für Slavistik der Universität: Österreichisches Ost- und Südosteuropa-Institut.

Prijatelj, Ivan

1985 *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina VI*. Ljubljana: DZS.

Slodnjak, Anton

1959 *Zgodovina slovenskega slovstva II. Realizem*. Ljubljana: Slovenska matica.

Stanonik, Marija

1981 Vprašanje mitološke romantične teorije pri Slovencih. V: Paternu, B., F. Jakopin in J. Koruza (ur.), *Obdobje romantike v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (Obdobja; 2): 335–353.

Sturm-Schnabl, Katja

1991 *Zur Briefwechsel Franz Miklosich mit den Südslaven*. Maribor: Obzorja.

GREGOR KREKS LEBENSWEG

Die Jugendjahre

Gregor Krek wurde am 8. März 1840 als Sohn des Pächters Jernej und der Tochter des Grundbesitzers Marijana Debelak in Četena Ravan geboren, in einem Dorf in der Pfarre Javorje im Poljane-Tal. Als er dreieinhalb Jahre alt war, verlor er seine Mutter. Er war ein begabtes Kind, deshalb wurde er, achtjährig, auf die Hauptschule in Škofja Loka geschickt. Als er neun Jahre alt war, baute sein Vater ein neues Haus und heiratete noch einmal. Gregor bekam eine hartherzige Stiefmutter, deshalb wollte er seine Ferien nicht im Haus des Vaters verbringen. Er lebte lieber bei seiner unverheirateten Tante, die ihn auch finanziell unterstützte. In der sechsten Klasse des Gymnasiums in Ljubljana begann er, für die Zeitung *Novice* und für die Literaturzeitschrift *Slovenski Glasnik* zu schreiben. Zum Teil verdiente er sich dadurch sein Geld. Ganz eingenommen vom Slowenentum und Slawentum entschloss er sich gegen den Willen seiner Verwandten, nicht ins Priesterseminar zu gehen. Nach dem Schulabschluss im Jahre 1857/58 schied er aus dem katholischen Internat Aloysianum aus und mietete eine Wohnung. Seine Poesie, die er im Jahre 1862 auch in einer eigenständigen Gedichtsammlung veröffentlichte, ist leider nicht sonderlich originell und innovativ, seine Bekenntnislyrik ist jedoch ein interessantes Dokument über seine schwere Jugend. In seinen Artikeln zeigte er sein besonderes Interesse für die Volksliteratur, in der er ein Zeugnis für die nationale Identität der Slowenen und eine Quelle ihrer Mythologie sah. In mehreren Artikeln begeisterte er die Schüler für das Sammeln dieses Gutes und ging zugleich mit der Veröffentlichung dieser Artikel mit gutem Beispiel voran. Nach dem vorzüglich bestandenen Abitur am 7. August 1860 entschloss er sich für das Studium der klassischen Philologie an der Universität in Graz, doch verlor er wegen dieses Entschlusses die finanzielle Unterstützung seiner Verwandten.

Student der Grazer Universität

Gegen den Widerstand seiner Familienangehörigen liess sich Gregor Krek im Oktober 1860 an der Philosophischen Fakultät der Karl-Franzens Universität in Graz immatrikulieren, um klassische Philologie zu studieren. Damals gab es an der Grazer Universität noch keinen Lehrstuhl für Slawistik. Von zu Hause erhielt er keine finanzielle Unterstützung, darum litt er im ersten Semester oft Geldnot. Einen Weg daraus sah er in einem erfolgreichen Studium. Noch vor dem Semesterende legte er zwei Vorexamen bei den Professoren Dr. Karlmann Tangel und Dr. Max von Karajan mit Auszeichnung ab. Von der Fakultät bekam er sofort ein Empfehlungsschreiben und schon Anfang Mai erhielt er von der Steinberg-Einrichtung ein Stipendium, auch noch für das erste Semester. So war er aus dem Gröbsten heraus, er blieb weiterhin ein vorbildlicher Student.

Er fuhr fort, Gedichte zu schreiben und veröffentlichte sie vor allem in der Zeitschrift *Slovenski glasnik* von Janežič. Anfang 1862 erschienen seine Gedichte *Poezije*, die unter starkem Einfluss von France Prešeren entstanden waren. Ein Jahr später veröffentlichte er in Buchform seine romantisch epische Dichtung *Am Heiligen Abend zu Mitternacht*. Sie umfasst ungefähr 1200 Verse. Im Gedicht geht es um die Zeit der türkischen Kämpfe, und es ist bestimmt eines von seinen originellsten Werken. Aus Graz schickte er auch einige Mitteilungen über die Aktivitäten der slawischen Studenten an die Zeitungen *Novice* und *Slovenski Glasnik*. In Graz wohnte er bei der Familie Schilcher, zu deren Familie auch die hübsche und gebildete Laura gehörte. Es ist kein Wunder, dass sie sich in den gutaussehenden und tüchtigen Studenten verliebte. Das fand die Zustimmung der Mutter, jedoch nicht unbedingt die des Vaters, denn Gregor war arm und zudem ein Fremder. Weil er wegen des Studiums und seiner Nebentätigkeiten wenig Zeit hatte, beschwert sich Laura in den erhaltenen Liebesbriefen, die sie ihm schrieb, als sie mit ihren Elteren auf deren Weinberg in der Untersteiermark weilte, dass er ihr zu karg und zu kalt auf ihre heissen Liebesbekenntnisse antwortete.

Sofort nach dem Abschluss des achten Semesters erwarb Gregor Krek schon am 25. Juli 1864 seinen Dokortitel und erreichte so eines seiner Ziele.

Die Habilitation von Doktor Gregor Krek an der Grazer Universität

Gregor Krek lehrte schon als Student der Grazer Universität die slowenische Sprache an der Grazer Ober-Realschule. Nach dem Abschluss des Studiums gab er zudem noch Slowenischunterricht an der technischen Hochschule Joanneum in Graz, gleichzeitig bereitete er sich auf die Habilitation zum Privatdozenten an der Grazer Universität vor, wo er slawische Philologie und Literatur lesen sollte. Er bereitete eine wissenschaftliche Abhandlung vor, die eine Bedingung für die Habilitation war. Dazu wählte er ein sprachwissenschaftliches Thema aus und veröffentlichte die Arbeit zunächst im *Jahresbericht der Ober-Realschule für das Jahr 1866* und später dann in Wien. Diese Abhandlung legte er zunächst für seine Professorenprüfung vor, die er vor einer Sonderkommission am 5. Dezember in Wien machte. Am 14. November 1866 legte er sie auch seinem Habilitationsantrag in Graz bei. Er schickte sie dem Professorenkollegium der Philosophischen Fakultät der Universität in Graz. Seiner Bewerbung legte er auch ein umfangreiches Programm für seine Vorlesungen aus slowenischer Philologie und Literatur bei. Seine Bewerbung wurde angenommen, er

musste aber vor der Habilitationskommission noch ein Vorexamen bestehen und eine Probevorlesung halten, was er mit Erfolg absolvierte. Im Sommersemester Anfang April 1867 begann er als Privatdozent Vorlesungen über slawische Kultur, Literatur und über die Lautlehre der altslawischen Sprache zu halten.

Am 9. April 1866 heiratete er die 21-jährige Laura Schilcher, ein gebildetes Bürgermädchen aus Graz. Die Geburt ihres Sohnes Bogomil am 10. Dezember 1866 verstärkte das Band ihrer Ehe.

Privatdozent und ausserordentlicher Professor an der Grazer Universität

Nach der erfolgreichen Habilitation im Jahr 1867 bereitete sich Dr. Gregor Krek sehr sorgfältig auf seine Vorlesungen als Privatdozent an der Karl-Franzens Universität in Graz vor. Neben den Vorlesungen bereitete er auch eine umfangreiche wissenschaftliche Abhandlung *Über die Wichtigkeit der slawischen traditionellen Literatur als Quelle der Mythologie* vor, die er 1869 in Wien veröffentlichte. Aufgrund dieses Werkes bewarb er sich beim Dekanat der Philosophischen Fakultät um den Titel eines ausserordentlichen Professors. Drei führende Professoren dieser Fakultät schlugen dem Ministerium vor, einen Lehrstuhl für slawische Philologie an der Grazer Universität zu gründen und den Dozenten G. Krek zum außerordentlichen Professor zu ernennen. Mit höchstem Erlass wurde am 21. März 1870 ein Lehrstuhl für slawische Philologie gegründet und Dr. Gregor Krek zum ausserordentlichen Professor ernannt. Außerdem wurde er gebeten, Redakteur der Sammlung Slowenischer Volkslieder zu werden, die von der Slovenska matica vorbereitet wurde. In der Zeitung *Slovenski narod* veröffentlichte er 1873 moderne Prinzipien für die Herausgabe dieser Sammlung. Viele Sammler schickten ihm das von ihnen gesammelte Liedgut. Leider verlangten einige konservative Priester im Ausschuss, die Liebeslieder zu entfernen, was Dr. Krek nicht akzeptieren konnte. Er verließ die Redaktion und erklärte auch seinen Austritt aus dem Ausschuss der Slovenska matica. Im Wintersemester 1872/73 bekam er Studienurlaub für die Vorbereitung eines Lehrbuches mit seinen Vorlesungen, und am 20. Juni 1874 erschien sein wissenschaftliches Hauptwerk *Einleitung in die slawische Literaturgeschichte und Darstellung ihrer älteren Perioden*. Das Buch erregte die Aufmerksamkeit von vielen europäischen Gelehrten und war bald vergriffen. Sein Autor erwarb das Renommee eines berühmten Gelehrten. Er stand im Briefwechsel mit vielen europäischen Wissenschaftlern und Forschern. Die Zagreber Universität bot ihm sogar einen Lehrstuhl an. Das Erscheinen dieses neuen wissenschaftlichen Werkes fand auch in Wien Beachtung und das Ministerium versprach Gregor Krek eine ordentliche Professur, wenn er der Grazer Universität treu bliebe.

Gregor Krek auf der Höhe seines Schaffens als Ordinarius an der Grazer Universität

Gregor Krek hatte am 15. Mai 1875 endlich das bereits lange erwartete Dekret erhalten, mit dem er zum Ordinarius an der Grazer Slawistik berufen wurde. Er wurde verpflichtet, fünf Stunden pro Woche Vorlesungen aus seinem Fach zu halten. Jedes dritte Semester musste er noch Sondervorlesungen halten. Bald darauf, am 27. Juni, wurde sein zweiter Sohn Gojmir geboren, der sich später als Jurist und Musikpublizist einen Namen gemacht

hat. Gregor Krek plante die ganze Zeit die Fortsetzung seiner *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte*. Aber bis 1880 wurde er durch Krankheiten in seiner Familie und diverse Pflichten an der Philosophischen Fakultät daran gehindert. Erst im Jahre 1881 schaffte er es, neben seiner Vorlesungstätigkeit noch auf zwei Gebieten aktiv zu werden. Er wurde Mitarbeiter und Mitredakteur der neuen literarischen und wissenschaftlichen slowenischen Zeitschrift *Kres*. In den Jahren ihres Erscheinens bis 1886 hat er darin viele Beiträge veröffentlicht, gleichzeitig hat er die Fortsetzung seines Hauptwerkes „Einleitung“ verfasst. Im Jahre 1887 konnte er endlich sein Lebenswerk, die „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“, veröffentlichen. Das Werk umfasst 887 Seiten. Wertvoll sind seine genauen Anmerkungen unter dem Strich. Mit diesem Werk hatte er den Höhepunkt seines Schaffens erreicht.

Leiter des slawischen Institutes an Grazer Universität und zuletzt Hofrat

Im letzten Jahrzehnt seiner Arbeit an der Universität in Graz haben sich schließlich mit der Bereitstellung eines neuen Gebäudes der Karl-Franzens-Universität im Jahre 1891 die Möglichkeiten für seine Tätigkeit erweitert. Im neuen Gebäude fand man Platz für das slawische Seminar, dessen Leiter Gregor Krek wurde. Mit der Arbeit begann er im Jahr 1892/93 und arbeitete dort drei Stunden wöchentlich. Im Jahr 1891 wurde in der Serie *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild* im 14. Heft über das Land Krain seine Abhandlung *Die slovenische Literatur* veröffentlicht. Im Jahr 1895 wurde in Stuttgart beim Verlag Cotta Nachfolger das Buch *Slavische Anthologie*, eine Sammlung slawischer Poesie in deutscher Übersetzung, veröffentlicht. Seine letzte wissenschaftliche Abhandlung sind *Die russischen Hochzeitsbräuche*. Danach begannen gesundheitliche Probleme. Zu seinem 60. Geburtstag wurde er endlich zum Hofrat ernannt, ein Jahr später beantragte er seine Pensionierung. Im Jahr 1902 wurde er pensioniert. Danach zog er mit seiner Frau Laura nach Ljubljana. Wegen gesundheitlicher Beschwerden kehrte er Ende Juli 1905 nach Graz zurück, wo er operiert wurde. Die Operation hatte jedoch seinen Tod am 2. August zur Folge. Auf eigenen Wunsch wurde er in Ljubljana beerdigt. Im Jahr 1941 starb seine Frau Laura, ein Jahr später sein Sohn Gojmir.

prof. Janez Dolenc, slavist
Grajska pot 8, 5220 Tolmin